

PIAAC

**Den internationella undersökningen av
vuxnas färdigheter**

Co-funded by
the European Union

PIAAC Den internationella undersökningen av vuxnas färdigheter

Producent SCB, Statistiska centralbyrån
Social statistik och analys
703 63 Örebro
010-479 40 00

Förfrågningar Lotta Larsson
+46 10 479 63 14
lotta.larsson@scb.se

Jessica Baldgrim
+46 10 479 66 44
jessica.baldgrim@scb.se

Jonathan Baquedano
+46 10 479 69 48
jonathan.baquedano@scb.se

Du får kopiera och på annat sätt mångfaldiga innehållet.
Vi vill dock att du uppger källa på följande sätt:
Källa: SCB, PIAAC Den internationella undersökningen av vuxnas färdigheter Temarapport 2024:4

International survey of adult's skills (PIAAC) 2023

Producer Statistics Sweden, Social Statistics
and Analysis
SE-703 63 Örebro, Sweden
+46 10 479 40 00

Enquiries Lotta Larsson
+46 10 479 63 14
lotta.larsson@scb.se

Jessica Baldgrim
+46 10 479 66 44
jessica.baldgrim@scb.se

Jonathan Baquedano
+46 10 479 69 48

jonathan.baquedano@scb.se

You may copy and otherwise reproduce the contents in this publication.
However, remember to state the source as follows:
Source: Statistics Sweden, International survey of adult's skills (PIAAC)
2023 .

URN:NBN:SE:SCB-2024-A40BR2404_pdf

Denna publikation finns enbart i elektronisk form på www.scb.se
This publication is only available in electronic form on www.scb.se

Förord

Den snabba tekniska utvecklingen under de senaste decennierna har påverkat nästan varje aspekt av livet idag. Utvecklingen av informations- och kommunikationsteknik har förändrat hur vi kommunicerar med varandra. Det har bland annat förändrat hur vi köper varor och tjänster och hur vi arbetar. Det har också lett till en förändring av vilka grundläggande färdigheter som behövs för att kunna delta aktivt i samhället och arbetslivet. Att läsa och räkna behövs i de flesta sammanhang. Idag krävs även förmåga att använda internet och kommunikationsteknologi för att söka efter information och lösa problem i vardagen eller inom arbetet.

Sverige är ett av 31 länder som har deltagit i den andra omgången av den internationella undersökningen av vuxnas färdigheter (PIAAC). Undersökningen ger information om i vilken utsträckning den vuxna befolkningen har de grundläggande färdigheter som krävs för att klara sig i samhället och arbetslivet. Undersökningen ger stora möjligheter till analyser av skillnader i färdigheter mellan olika grupper av befolkningen och mellan länder. Det är även av intresse att studera samband mellan grundläggande färdigheter och personers situation på arbetsmarknaden, hälsa och möjligheter att delta i livslångt lärande.

I rapporten redovisas den vuxna befolkningens färdigheter i räkning, läsning och problemlösningsförmåga. Eftersom PIAAC har genomförts en gång tidigare jämförs även utvecklingen av färdigheter inom läsning och räkning över tid mellan 2012 och 2023. Rapporten innehåller även internationella jämförelser av färdigheter inom de tre kunskapsområdena. Dessutom beskrivs skillnader i färdigheter mellan olika grupper av den vuxna befolkningen i Sverige samt relationen mellan färdigheter och individers ställning på arbetsmarknad samt deltagande i livslångt lärande.

SCB i December 2024

Cecilia Stenbjörn
Avdelningschef

Katarina Wizell
Enhetschef

Innehåll

Förord	4
Sammanfattning	8
1. Inledning	10
Vad är PIAAC?.....	11
2. Den vuxna befolkningens färdigheter	16
De viktigaste resultaten	17
Sverige står sig väl vid en internationell jämförelse av vuxnas färdigheter	17
Färdigheter inom läsning och räkning på samma nivå 2023 som 2012	19
Män har högre färdigheter inom räkning än kvinnor	20
Män utbildar sig inom STEM-ämnena i högre utsträckning än kvinnor	20
En större andel av männen än av kvinnorna använder räkning i hög utsträckning	22
Finns det skillnader mellan kvinnor och män i problemlösningsförmåga?	24
Fler på höga kunskapsnivåer 2023 jämfört med 2012	26
3. Skillnader i färdigheter mellan grupper av befolkningen.....	29
Färdigheter och ålder	30
Färdigheter och födelseland	39
Färdigheter och formell utbildning.....	47
4. Förändringar av den vuxna befolkningens färdigheter över tid	54
De viktigaste resultaten	54
Stora skillnader i färdigheter inom befolkningen	55

Hur har färdigheter inom befolkningsgrupper förändrats mellan 2012 och 2023?	57
Kunskaper från grundskolan i förhållande till färdigheter som behövs i vuxenlivet	72
5. Grupper med otillräckliga färdigheter – en demografisk översikt	82
De viktigaste resultaten	82
Hur många har otillräckliga färdigheter?.....	82
Vilka egenskaper har vuxna med otillräckliga färdigheter?	84
Konsekvenser av att inte ha tillräckliga färdigheter	91
6. Färdigheters betydelse för individers situation på arbetsmarknaden.....	93
De viktigaste resultaten	94
Hur ser arbetskraftsdeltagandet ut för personer med olika kunskapsnivåer?.....	94
Personer med höga färdigheter förvärvsarbetar i stor utsträckning..	96
Hur är färdigheter relaterade till arbetade timmar?	98
Relativt stor andel med osäkra anställningar bland kvinnor med otillräckliga färdigheter	101
Hur är färdigheter relaterade till individers löner?.....	101
7. Deltagande i livslångt lärande	105
Mer än varannan utbildar sig	106
Spelar deltagande i livslångt lärande roll?.....	106
Vilka grupper deltar i livslångt lärande?.....	107
Personer med låg digital användning har också lägre färdigheter ..	113
8. Den vuxna befolkningens färdigheter i ett internationellt perspektiv	115
De viktigaste resultaten	115

Hur står sig den svenska befolkningens färdigheter i förhållande till andra länder?	116
Finland har högst andel vuxna med mycket goda färdigheter	117
Män presterar bättre inom räkning än kvinnor i många länder	122
Liten andel kvinnor respektive män med otillräckliga färdigheter i Sverige	124
Unga vuxna halkar ner i rankingen vid jämförelse mellan länder ...	125
Invandring innan skolstart har betydelse för färdigheter bland utrikes födda	128
Utbildning har betydelse för färdigheter i samtliga länder	129
Kort om statistiken	132
Statistikens ändamål och innehåll	132
Statistikens framställning	133
Statistikens tillförlitlighet	134

Sammanfattning

Sverige är ett av 31 länder som har deltagit i en internationell undersökning av vuxnas färdigheter (PIAAC). Undersökningen har genomförts 2012 och 2023. Den ger information om i vilken utsträckning den vuxna befolkningen, i åldrarna 16–65 år, har de färdigheter som behövs i samhället och hur dessa används på arbetet och hemma.

Precis som för 2012, visar resultaten från 2023-års undersökning att Sverige står sig väl i ett internationellt perspektiv när det gäller den svenska befolkningens färdigheter. Vid jämförelse av de deltagande OECD-länderna ligger Sverige bland de fem främsta länderna när det gäller genomsnittliga poäng inom läsning, räkning och problemlösningsförmåga. Det innebär även att Sverige har högre genomsnittliga poäng inom samtliga kunskapsområden, jämfört med genomsnittet över de deltagande OECD länderna.

Inom läsning är det 63 procent som uppnår goda eller mycket goda färdigheter 2023, vilket är en signifikant ökning jämfört med 2012, 58 procent. I de deltagande OECD-länderna är det i genomsnitt 43 procent av alla vuxna som uppnår goda eller mycket goda läsfärdigheter. Även inom räkning har andelen med goda kunskapsnivåer ökat, från 57 procent 2012 till 62 procent 2023. Inom problemlösningsförmåga är det 51 procent som uppnår minst goda färdigheter.

Den svenska befolkningen har även relativt höga räknefärdigheter, men det finns skillnader mellan kvinnor och män. Av männen har 67 procent goda eller mycket goda räknefärdigheter, jämfört med 57 procent av kvinnorna. Skillnaderna fanns redan 2012 och gäller även i genomsnitt för de deltagande OECD-länderna.

Det finns skillnader mellan kvinnor och män när det gäller val av gymnasieutbildning och inriktning på eftergymnasial utbildning. Män väljer i större utsträckning yrkestekniska program på gymnasiet jämfört med kvinnor. Kvinnor väljer heller inte i lika stor utsträckning som män eftergymnasiala utbildningar inom STEM-ämnena. STEM-ämnena innehåller utbildningar inom informations- och kommunikationsteknologi, naturvetenskap, matematik, ingenjörsvetenskap, tillverkning samt byggnadsteknik.

Valen av utbildningar påverkar i sin tur vilka yrkesvägar kvinnor och män tar och därmed i vilken utsträckning de använder räkning i arbetet. Både 2012 och 2023 använder män i större utsträckning än kvinnor räkning i och utanför arbetet. Skillnaderna mellan kvinnor och män i val av utbildningar och yrkesvägar kan därför antas bidra till skillnader i räknefärdigheter mellan kvinnor och män. Resultaten från PIAAC visar

att de genomsnittliga poängen inom räkning är signifikant högre för personer som använder räkning i hög utsträckning, jämfört med personer som använder räkning i låg utsträckning. Det här gäller både kvinnor och män oavsett om användningen sker i eller utanför arbetet.

Inom kunskapsområdena läsning och problemlösning syns inga tydliga skillnader i färdigheter mellan kvinnor och män. Både kvinnor och män i Sverige presterar i genomsnitt bättre inom samtliga kunskapsområden, jämfört med genomsnittet över deltagande OECD-länder.

Precis som i 2012 års undersökning kvarstår stora skillnader inom den vuxna befolkningen elva år senare. Det visar sig i att runt en av åtta vuxna inte har tillräckliga färdigheter inom läsning, räkning eller problemlösningsförmåga. Det här motsvarar 780 000 personer i den svenska befolkningen i åldern 16 till 65 år. Otillräckliga färdigheter inom något kunskapsområde innebär bland annat att personerna har svårigheter i att förstå, tolka och bearbeta information som innehåller längre eller komplexa texter, oavsett om den presenteras digitalt eller på papper. De riskerar sämre möjligheter vid deltagande i samhället och på arbetsmarknaden.

Resultaten från PIAAC tyder på ett samband mellan färdigheter och arbetsmarknadsutfall. Det är lägre andelar av personer i åldern 25 till 65 år med otillräckliga färdigheter inom räkning som deltar i arbetskraften eller förvärvsarbetar, jämfört med personer med höga färdigheter.

Precis som för 2012 så finns det stora skillnader mellan personer med förgymnasial utbildning och personer med eftergymnasial utbildning samt mellan inrikes- och utrikes födda. En av fyra med förgymnasial utbildning eller gymnasial utbildning kortare än 2 år saknar tillräckliga färdigheter inom läsning. En av tre utrikes födda saknar tillräckliga läsfärdigheter i svenska språket. Det är en betydande del av den utrikes födda befolkningen som har sämre möjligheter att delta aktivt i arbetslivet och samhället.

1. Inledning

Utvecklingen av informations- och kommunikationsteknik har under de senaste decennierna påverkat nästan varje aspekt av livet idag. Den snabba tekniska utvecklingen har förändrat hur vi t.ex. kommunicerar med varandra, hur vi köper varor och tjänster och hur vi arbetar. Det har också lett till en förändring av de grundläggande färdigheter som behövs för att kunna delta aktivt i samhället och arbetslivet. Att läsa och räkna behövs i de flesta sammanhang. Idag krävs förmåga att ständigt anpassa sig efter ny teknik för att ta till sig, värdera och hantera information samt utföra arbetsuppgifter.

Automatisering av arbetsuppgifter, AI, digitalisering och grön omställning driver på de omfattande förändringarna som fortsätter att ske på arbetsmarknaden. Det här gör att människor behöver vara flexibla, kunna ställa om inför nya förutsättningar och utveckla färdigheter inom nya områden. Goda färdigheter inom bearbetning och hantering av information är grundläggande för att människor ska ha möjligheter att förbättra sina villkor på arbetsmarknaden och följa med i utvecklingen.

Att en stor andel av den vuxna befolkningen inom ett land har goda färdigheter är viktigt för ett lands konkurrenskraft och utveckling på lång sikt. Den vuxna befolkningens färdigheter utvecklas inom det formella nationella utbildningssystemet från förskola till grundskola, gymnasium och universitet/högskola. Även möjligheterna till vuxenutbildning och deltagande i kurser seminarier och workshops inom och utanför arbetet bidrar till den vuxna befolkningens kunskaper och färdigheter. Många kurser och seminarier erbjuds idag digitalt, vilket innebär att färdigheter inom digital användning av olika verktyg är avgörande för att kunna delta i olika former av lärande aktiviteter.

Hur vuxna använder sina färdigheter både i arbetet och utanför arbetet bidrar till att vuxna kan bibehålla och utveckla sina färdigheter över tid. Därför är det viktigt att det finns tillgång till utbildning som gör det möjligt för vuxna att uppnå och stärka sina färdigheter inom läsning, räkning och problemlösning. För att detta ska vara möjligt, bör det finnas förutsättningar för vuxna med olika behov och bakgrund att delta i olika former av lärande aktiviteter för att bibehålla och utveckla sina färdigheter. Det här kan ske inom det nationella utbildningssystemet eller genom vuxenutbildning, personalutbildning eller icke-formell utbildning utanför arbetet.

Vad är PIAAC?

PIAAC bedömer kunskaper och färdigheter hos vuxna i att läsa, räkna och i adaptiv problemlösningsförmåga, vilket innebär att kunna vara flexibel och anpassa sig till nya förutsättningar under tiden som ett problem behöver lösas. Dessa färdigheter är viktiga för att kunna hantera och bearbeta information och beskrivs av OECD som vuxnas färdigheter inom informationsbearbetning. De är betydelsefulla i många sociala sammanhang och nödvändiga för att till fullo kunna delta på arbetsmarknaden, i utbildning och i samhället i stort.

Utöver detta ger undersökningen information om hur vuxna använder sina färdigheter, vilka aktiviteter de utför som innebär att de läser och räknar samt hur de använder informations- och kommunikationsteknologi, på arbetet och i vardagen. Det finns också information om en rad generella färdigheter som krävs i arbetet, till exempel att samarbeta med andra och organisera sin tid.

Personerna tillfrågas också om deras färdigheter och kvalifikationer matchar kraven i arbetet och om de har självständighet i sitt arbete. PIAAC har därmed ett långt bredare perspektiv än att vara en kunskapsmätning. Tonvikten ligger på faktiska färdigheter och hur dessa används hemma, på arbetsplatsen och i samhället, samt Den ligger på hur dessa färdigheter utvecklas, underhålls och försvinner över en livstid. Men även hur färdigheter är relaterade till deltagande på arbetsmarknaden, inkomst, hälsa samt socialt och politiskt engagemang.

PIAAC har genomförts vid två tillfällen, 2012 och 2023, vilket ger möjlighet att analysera utvecklingen av färdigheter i den vuxna befolkningen för läsning och räkning över tid. Det var meningen att undersökningen skulle genomföras med tioårsintervall, men på grund av covid-19 pandemin blev undersökningen förskjuten med ett år. Det är inte möjligt att analysera utvecklingen av problemlösningsförmåga över tid eftersom definitionerna har förändrats mellan 2012 och 2023.

Definitioner av färdigheter i PIAAC

Läsfärdigheter definieras som förmågan att förstå, värdera och använda skriven text för att delta i samhället, nå sina mål och utveckla sina kunskaper. Läsfärdigheter omfattar ett brett spektrum av kompetens från att kunna läsa enkla ord och meningar till att förstå, tolka och analysera komplexa texter. Här ingår inte färdigheter i att skriva.

Räknefärdigheter definieras som förmågan att använda, tolka och kommunicera numerisk information för att hantera kraven i en rad

olika situationer i vardagslivet. Därmed innebär räknefärdighet att kunna hantera situationer eller att lösa problem med numeriskt innehåll i ett verkligt sammanhang.

Adaptiv problemlösningsförmåga definieras som förmågan att söka efter och värdera information, kommunicera med andra och utföra praktiska uppgifter. Bedömningen fokuserar på förmågan att lösa problem för personliga, arbetsrelaterade eller medborgerliga syften genom åtkomst till och utnyttjande av information via internet.

Beskrivning av kunskapsnivåer

Samtliga tre kunskapsområden i PIAAC, läsning, räkning och problemlösningsförmåga mäts på en skala från 0 till 500 poäng. Poängen delas in i intervall utifrån uppgifternas svårighetsgrad och hur personerna lyckats lösa uppgifterna. Poängintervallen motsvarar olika kunskapsnivåer. Läs- och räknefärdigheter delas in i 6 kunskapsnivåer från lägre än nivå 1 till nivå 5 och problemlösningsförmåga delas in i 5 kunskapsnivåer från lägre än nivå 1 till nivå 4.

Resultaten när det gäller färdigheter i befolkningen kan dels redovisas som genomsnittliga poäng, dels som andelar i procent av befolkningen inom respektive kunskapsnivå eller inom ett specifikt intervall av poäng. Fördelningen av befolkningen över kunskapsnivåer ger en översikt av spridningen av färdigheter inom befolkningen.

För samtliga tre kunskapsområden räknas kunskapsnivå 1 och lägre som ej tillräckliga färdigheter för att delta aktivt på arbetsmarknaden och i samhället. Basnivån för tillräckliga färdigheter definieras således som kunskapsnivå 2 och uppåt för samtliga tre kunskapsområden. För att kunna hantera komplex information i numerisk form eller som texter så behöver vuxna ha goda eller mycket goda färdigheter inom samtliga tre kunskapsområden, vilket räknas som kunskapsnivå 3 eller högre.

Tabell 1. Andel i procent av befolkningen efter kunskapsnivå i läsfärdigheter i PIAAC samt beskrivning av vad personer inom olika kunskapsnivåer kan genomföra
Befolkningen 16–65 år

Kunskaps-nivå	Poäng-intervall	Färdighetsnivå	Andel (%)	Vad kan personer genomföra inom respektive kunskapsnivå?
Nivå 1 och lägre	225 eller lägre	Otillräckliga färdigheter	12	Personer som ligger under kunskapsnivå 1 i läsning kan oftast förstå och bedöma meningars innebörd samt avgöra om meningar är rimliga eller logiska. De kan läsa korta, enkla texter och välja rätt ord för att göra meningar tydliga och sammanhängande. De kan hitta specifika ord eller siffror i korta texter för att svara på enkla frågor. Personer på kunskapsnivå 1 i läsning kan förstå korta texter och organisera listor eller avsnitt på en sida. De kan hitta information i en text, välja rätt länk

Kunskaps-nivå	Poäng-intervall	Färdighetsnivå	Andel (%)	Vad kan personer genomföra inom respektive kunskapsnivå?
				på en webbplats och identifiera relevant text när informationen är tydligt angiven.
Nivå 2	226 till 275	Tillräckliga färdigheter	25	Personer på kunskapsnivå 2 i läsning kan förstå längre texter med viss distraherande information och navigera i enkla digitala texter för att hitta relevant information. De kan dra slutsatser eller omformulera utifrån enstaka eller närliggande delar av information. De klarar också av att använda fler kriterier eller begränsningar för att välja eller skapa ett svar.
Nivå 3	276 till 325	Goda färdigheter	43	Personer på kunskapsnivå 3 i läsning kan förstå större textstycken eller utföra flera steg för att hitta och formulera svar. De kan identifiera, tolka eller utvärdera information, ofta med hjälp av olika nivåer av slutledning. De kan kombinera olika processer, som att hitta, förstå och bedöma information om uppgiften kräver det, samt jämföra olika delar av texten utifrån relevans och trovärdighet.
Nivå 4 och 5	326 eller högre	Mycket goda färdigheter	20	Personer på kunskapsnivå 4 i läsning, kan läsa långa, innehållsrika texter som presenteras på flera sidor och utföra uppgifter som kräver att de hittar, förstår, utvärderar och reflekterar över innehållet och källorna. De kan tolka komplexa eller underförstådda krav i uppgiften och dra slutsatser baserade på sin kunskap. Bedömningen täcker inte färdigheter över nivå 4, eftersom mycket komplexa uppgifter utelämnades, men baserat på svåraste uppgifterna för nivå 4 kan personer på en högre nivå resonera kring uppgifter, sätta upp mål utifrån komplexa och underförstådda krav. De kan söka och sammanställa information från flera texter med irrelevant eller distraherande innehåll. De kan sammanfatta likheter och skillnader i idéer, utvärdera argument baserade på evidens och bedöma tillförlitligheten hos okända källor. De kan tillämpa och utvärdera abstrakta idéer samt väljer information som inte bara är relevant utan även trovärdig.

PIAAC 2023

Tabell 2. Andel i procent av befolkningen efter kunskapsnivå i räknefärdigheter i PIAAC samt beskrivning av vad personer inom olika kunskapsnivåer kan genomföra
Befolkningen 16–65 år

Kunskaps-nivå	Poäng-intervall	Färdighetsnivå	Andel (%)	Beskrivning av vad personer kan genomföra
Nivå 1 och lägre	225 eller lägre	Otillräckliga färdigheter	12	Personer som ligger under kunskapsnivå 1 i räkning har grundläggande förståelse för hela tal och kan lösa enkla problem i vardagliga sammanhang med visuell eller enkel information. De kan räkna föremål, sortera händelser i ordning, jämföra tal, läsa data från grader samt utföra enkel addition och subtraktion. Personer på kunskapsnivå 1 i räkning förstår hela tal, decimaltal, bråk och enkla procenttal. De kan tolka och använda matematisk information i vardagliga sammanhang med tydligt innehåll och lite distraktion. De löser problem med enkla strategier i ett eller två steg, tolkar kartor och tabeller, hanterar grundläggande grafer, identifierar största värden, samt utför enkel addition, subtraktion, multiplikation, division och procentberäkningar som 25 procent och 50 procent.
Nivå 2	226 till 275	Tillräckliga färdigheter	26	Personer på kunskapsnivå 2 i räkning kan använda matematisk information och utvärdera enkla påståenden i olika vardagliga sammanhang. De kan tolka och använda mer komplexa former av information, som diagram och skalor, och utföra matematiska processer i flera steg. De kan bland annat använda dynamiska applikationer för mätningar, förstå förhållanden mellan tal (proportioner), formulera matematiska uttryck, utvärdera påståenden, beräkna bråk, decimaler och procent, samt identifiera mönster i geometriska representationer.
Nivå 3	276 325	Goda färdigheter	40	Personer på kunskapsnivå 3 i räkning kan använda och utvärdera matematiska sammanhang där informationen är mer komplex och inte alltid vardaglig. De kan lösa problem som kräver flera steg och där flera villkor måste uppfyllas. Uppgifterna kan också innebära att använda flera datakällor för att göra matematiska analyser. Vuxna på den här nivån kan bland annat utföra beräkningar med olika tal, uppskatta värden, använda mönster, reflektera över matematiska resonemang, och använda och förstå objekt och figurenas utseende och placering i rummet, både i två och tre dimensioner, för att analysera geometriska figurer.
Nivå 4 och 5	326 eller högre	Mycket goda färdigheter	23	De personer som finns på kunskapsnivå 4 i räkning kan vuxna använda olika problemlösningsstrategier för att analysera, reflektera och utvärdera matematisk information, ofta i okända sammanhang. De kan lösa flerstegsproblem, integrera begrepp från olika områden och tillämpa komplexa matematiska metoder. Vuxna på den här nivån kan bland annat beräkna hastigheter, analysera stora datamängder, tolka flervariabla grafer, förstå algebraiska formler, utvärdera matematiska slutsatser och formulera problem med specifika lösningar. Personer på kunskapsnivå 5 i räkning kan använda problemlösningsstrategier för att analysera och reflektera över komplex matematisk information, inklusive dynamiska representationer som förändras eller anpassas. De förstår statistiska begrepp och kan kritiskt bedöma om data stödjer eller motbevisar ett påstående samt välja lämplig grafisk representation för relationella datamängder.

PIAAC 2023

Tabell 3. Andel i procent av befolkningen efter kunskapsnivå i problemlösningsförmåga i PIAAC samt beskrivning av vad personer inom olika kunskapsnivåer kan genomföra
Befolkningen 16–65 år

Kunskaps-nivå	Poäng-intervall	Färdighetsnivå	Andel (%)	Beskrivning av vad personer kan genomföra
Nivå 1 och lägre	225 eller lägre	Otillräckliga färdigheter	14	Personer som ligger under kunskapsnivå 1 i problemlösning kan förstå enkla statistiska problem i en tydligt strukturerad miljö. Det finns inga osynliga element, ingen irrelevant information och med stöd kan de lösa problem i ett steg. Personer på kunskapsnivå 1 i problemlösning kan förstå och lösa enkla problem med tydlig struktur, få element och lite eller ingen irrelevant information. Lösningarna är enkla och består av några få steg. Problemen är tydligt definierade och har ett klart mål. De kan skapa enkla mentala bilder av problem, ser tydliga samband mellan uppgifter och vad som behövs för att lösa dem, och löser problem som är konstanta och inte kräver någon förändring av tillvägagångssättet.
Nivå 2	226 till 275	Tillräckliga färdigheter	35	Personer på kunskapsnivå 2 i problemlösning kan identifiera och tillämpa lösningar som innebär flera steg för att avgöra om målet har nåtts. De kan hantera problem som förändras på ett enkelt sätt och som presenteras i ett sammanhang eller situationer där informationen är tydligt strukturerad och lätt att följa. De kan skapa mentala modeller för att lösa problem, reagerar på förändringar som sker i enkla steg och anpassar sina lösningar om det behövs. De följer sina framsteg mot målet, försöker hitta de bästa lösningarna och tänker på sina strategier om de stöter på problem
Nivå 3	276–325	Goda färdigheter	42	Personer på kunskapsnivå 3 i problemlösning kan förstå och lösa mer komplexa problem, med flera begränsningar eller mål, och kan anpassa sig till kontinuerliga förändringar. De kan identifiera och använda lösningar som involverar flera variabler och förutse framtida utvecklingar baserat på tidigare information. De skiljer mellan relevant och irrelevant information och utvärderar kontinuerligt sina lösningar. De kan skapa mentala modeller för komplexa problem, sätta delmål, och reflektera över och justera sina Lösningstrategier när det behövs.
Nivå 4	326 eller högre	Mycket goda färdigheter	9	De personer som finns på kunskapsnivå 4 i problemlösning kan definiera och lösa problem i komplexa, ostrukturerade sammanhang med mycket information. De kombinerar flera informationskällor, identifierar relevant information och bortser från det irrelevanta. De utvecklar flerstegslösningar för att nå flera komplexa mål och anpassar sina lösningar vid oväntade förändringar. De förutspår framtida utvecklingar och bedömer lösningens framgång baserat på flera kriterier. De skapar komplexa mentala modeller och uppdaterar kontinuerligt sina strategier. De reflekterar och anpassar sig aktivt under problemlösningen, även när omgivningen förändras snabbt och oförutsägbart.

PIAAC 2023

2. Den vuxna befolkningens färdigheter

Den internationella undersökningen om vuxnas färdigheter (PIAAC) ger en beskrivning av den vuxna befolkningens färdigheter inom läsning, räkning och problemlösningsförmåga. Dessa färdigheter är grundläggande för att vuxna ska kunna förstå och bearbeta information från samhället, utbildningsinstitutioner och arbetslivet. En god nivå på färdigheter inom läsning, räkning och problemlösningsförmåga ger vuxna ökade möjligheter att;

- Uppnå personliga mål, utveckla kunskaper och potential, aktivt delta i samhället samt förbättra sin situation på arbetsmarknaden
- Hantera numerisk information i form av andelar, kvoter, diagram eller tabeller för att lösa uppgifter som kan uppstå i vardagen eller i arbetslivet
- Söka efter relevant och trovärdig information om specifika ämnen för att lösa problem

Syftet med kapitlet är att ge en översiktlig beskrivning av den vuxna befolkningens färdigheter inom läsning, räkning och problemlösningsförmåga. Kapitlet innehåller en kort introduktion med jämförelser av den vuxna befolkningens färdigheter i förhållande till andra länder. De länder som har valts ut för jämförelse är de två länder som presterar bäst inom samtliga kunskapsområden, vilka är Japan och Finland. Utöver dessa två länder ingår de nordiska länderna samt Estland som ytterligare jämförelseländer. Det finns ett intresse att jämföra resultaten i Sverige mot resultaten i övriga nordiska länder, eftersom länderna ligger nära varandra geografiskt och har liknande utbildningssystem, deltagande i vuxenutbildning och livslångt lärande samt arbetsmarknadsstruktur. Mer detaljerade jämförelser mellan länder som deltagit i PIAAC finns i kapitel 8

Kapitlet innehåller även översiktlig information om utvecklingen av färdigheter över tid mellan 2012 och 2023 bland vuxna i Sverige. Mer detaljerad information om utvecklingen av färdigheter över tid finns i kapitel 4. Huvudsakligt fokus i kapitlet är att beskriva genomsnittliga poäng och fördelningen över kunskapsnivåer i den svenska vuxna befolkningen inom samtliga tre kunskapsområden samt belysa skillnader i färdigheter mellan kvinnor och män både avseende genomsnittliga poäng och spridningen över kunskapsnivåer.

De viktigaste resultaten

- Den svenska vuxna befolkningens färdigheter inom läsning, räkning och problemlösningsförmåga står sig väl i ett internationellt perspektiv
 - Sverige finns bland de fem främsta länderna inom samtliga tre kunskapsområden om länder rangordnas efter genomsnittliga poäng
 - Det finns stora skillnader i färdigheter inom den vuxna befolkningen i Sverige, i likhet med hur det ser ut i majoriteten av länderna som deltar i PIAAC. Skillnader inom den vuxna befolkningen i Sverige beskrivs mer i detalj i kapitel 3
- Vuxna presterar på samma nivå inom läs- och räknefärdigheter 2023, i jämförelse mot 2012
- Männen presterar på en högre nivå inom räkning jämfört med kvinnor både 2023 och 2012
- Det finns inga signifikanta skillnader mellan kvinnor och män i läsfärdigheter eller problemlösningsförmåga

Sverige står sig väl vid en internationell jämförelse av vuxnas färdigheter

Det visade sig 2012 att Sverige stod sig väl jämfört med andra länder när det gällde den svenska befolkningens färdigheter, men att det fanns stora skillnader i färdigheter inom den svenska befolkningen till exempel mellan personer med kortare utbildning än 2-årig gymnasial utbildning och personer med eftergymnasial utbildning 2 år eller längre¹.

Även 2023 står sig Sverige väl i jämförelse med andra länder när det gäller den vuxna befolkningens färdigheter. Den vuxna befolkningen har signifikant högre genomsnittliga poäng inom samtliga tre kunskapsområden, jämfört med genomsnittet för deltagande OECD-länder. I en rangordning av länderna finns Sverige bland de fem främsta länderna, när det gäller genomsnittliga poäng inom läsning, räkning respektive problemlösningsförmåga.

Den genomsnittliga poängen i läsning i Sverige är 284, vilket kan jämföras mot genomsnittet för de deltagande OECD-länderna i läsning som är 260. I räkning är den genomsnittliga poängen i Sverige 285, i

¹ OECD (2023), OECD Education at a glance 2023: OECD indicators, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/e13bef63-en>

jämförelse mot 263 i genomsnitt för de deltagande OECD-länderna. I problemlösningsförmåga är de genomsnittliga poängen i Sverige 273 och OECD-genomsnittet är 251.

Diagram 2.1

Genomsnittliga poäng inom läsning (skala 0 – 500 poäng) efter land
16–65 år, PIAAC 2023

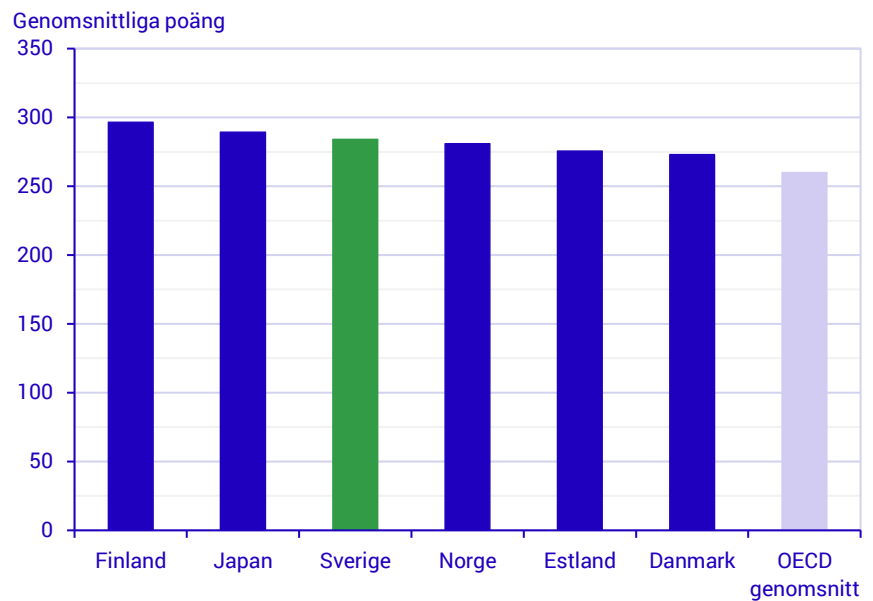

Diagram 2.2

Genomsnittliga poäng inom räkning (skala 0 – 500 poäng) efter land
16–65 år, PIAAC 2023

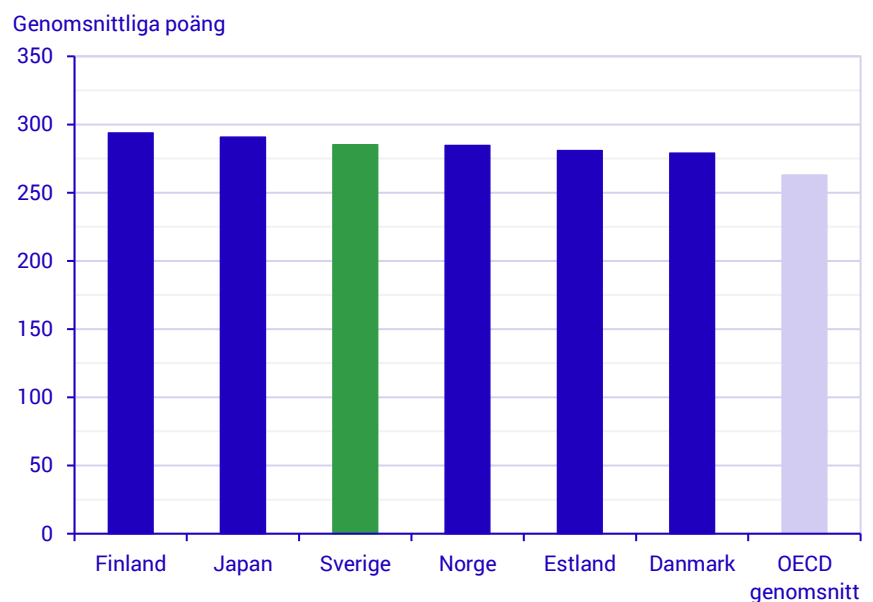
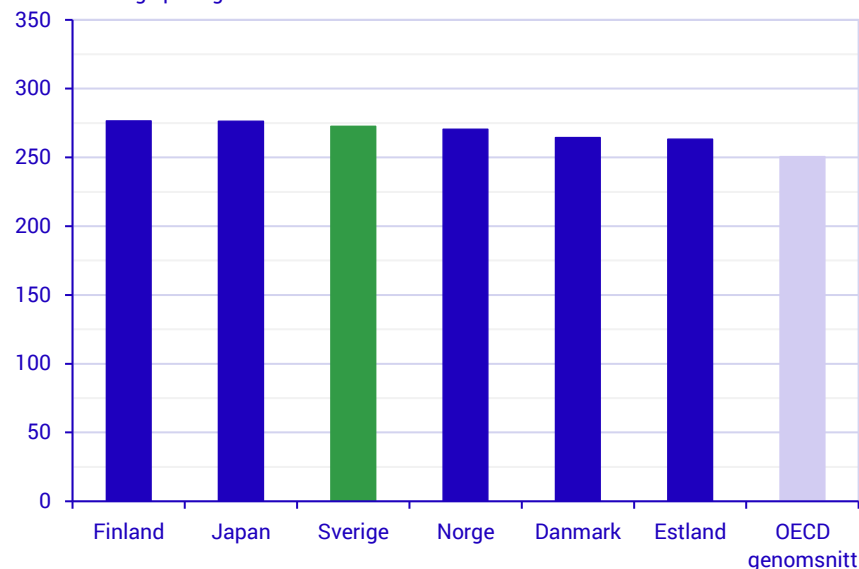

Diagram 2.3

Genomsnittliga poäng inom problemlösningsförmåga (skala 0 – 500 poäng) efter land 16–65 år, PIAAC 2023

Genomsnittliga poäng

Färdigheter inom läsning och räkning på samma nivå 2023 som 2012

Det är inga större skillnader i Sverige när det gäller utvecklingen av läs- respektive räknefärdigheter mellan 2012 och 2023 vare sig för kvinnor eller män. Både kvinnor och män har lite högre läs- och räknefärdigheter 2023 jämfört med 2012, men förändringarna är inte signifikanta.

Utvecklingen över tid i färdigheter inom läsning och räkning påverkas av en rad olika faktorer, till exempel om befolkningens demografiska sammansättning förändras mellan undersökningsåren på grund av en växande befolkning, ändrad könsfördelning eller ökning av andelen personer födda utomlands. Mellan 2012 och 2023 har andelen utrikes födda i Sverige ökat från 18 procent till 25 procent. För att studera hur utvecklingen av färdigheter påverkas av förändringar i befolkningens demografiska sammansättning mellan undersökningsåren har en analys genomförts med antagande om en likadan fördelning av befolkningen 2023 som 2012 av ålder i tio-årsintervall, av kön och av andelen personer födda utomlands. Analysen visar att färdigheterna inom läsning och räkning skulle ha ökat något under perioden vid antagande om oförändrad demografisk sammansättning av befolkningen² En av

² OECD (2023), OECD Education at a glance 2023: OECD indicators, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/e13bef63-en>

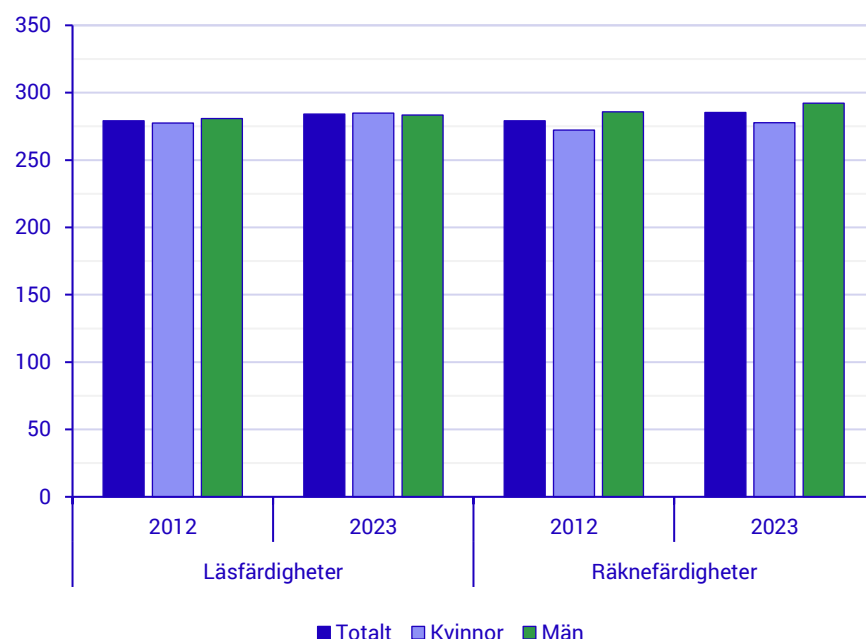
tänkbara förklaringar till de ökningarna är att andelen med en eftergymnasial utbildning 2 år eller längre i den vuxna befolkningen har ökat från 28 procent till 36 procent mellan 2012 och 2023. Den här trenden har funnits i Sverige under en längre tid, vilket visar sig i att andelen vuxna personer med en eftergymnasial utbildning har ökat under de senaste 30 åren.

Män har högre färdigheter inom räkning än kvinnor

Män och kvinnor i Sverige presterar på samma nivå inom läsning 2023, vilket de också gjorde 2012. Inom räkning presterar män bättre än kvinnor i genomsnitt och denna skillnad fanns även 2012. När det gäller matematikresultat bland 15-åringar i undersökningen PISA så presterar pojkar och flickor på samma nivå 2022 och det har sett likadant ut sedan 2009. I PIAAC mäts räknefärdigheter som dagens vuxna behöver för att klara sig väl i arbetslivet, vilket skiljer sig från det som mäts i PISA. PISA är en internationell studie som undersöker 15-åringars kunskaper inom läsförståelse, matematik och naturvetenskap, vilket handlar om de kunskaper som inhämtas i grundskolan.

Diagram 2.4

Genomsnittliga poäng inom läsning och räkning efter kön (skala 0 – 500 poäng)
Befolkningen 16–65 år, PIAAC 2012 och 2023

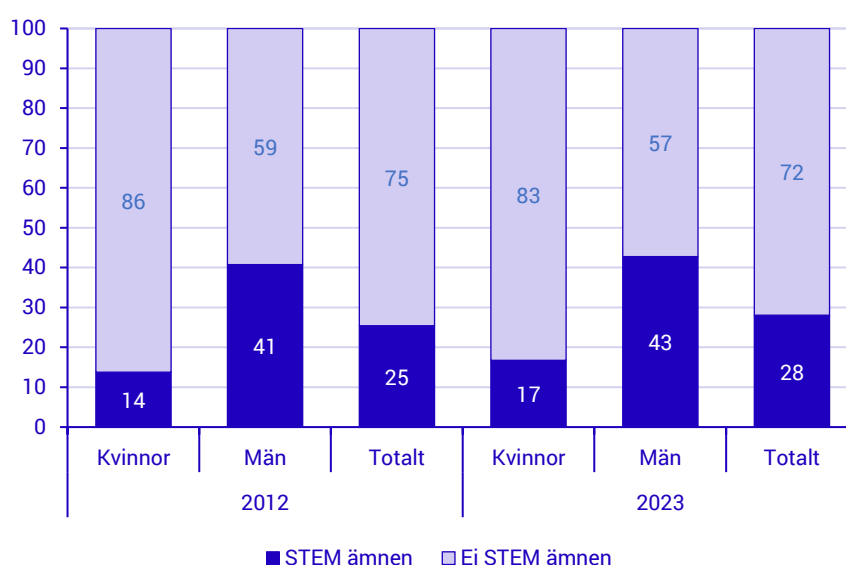

Män utbildar sig inom STEM-ämnena i högre utsträckning än kvinnor

Det finns skillnader mellan kvinnor och män i Sverige när det gäller val av utbildningsinriktningar inom eftergymnasiala utbildningar. Män väljer i större utsträckning utbildningar inom informations- och kommunikationsteknologi, naturvetenskap, matematik,

ingenjörsvetenskap, tillverkning samt byggnadsteknik, så kallade STEM-ämnena, jämfört med kvinnor. Bland kvinnor i åldern 25 till 65 år med en högskole- och universitetsutbildning eller en annan eftergymnasial utbildning, på minst 2 år, var det 17 procent som hade en utbildning inom STEM-ämnena jämfört med 43 procent bland männen. Skillnaderna mellan kvinnor och män när det gällde genomförd utbildning inom STEM-ämnena fanns även 2012.

Diagram 2.5
Fördelning över utbildningsinriktning i procent för personer med eftergymnasial utbildning 2 år eller längre efter kön
 Befolkningen 25–65 år, PIAAC 2012 och 2023

Inriktningen på den högsta utbildningen som kvinnor och män har genomfört påverkar troligen räknefärdigheterna i den vuxna befolkningen. En utbildning inom teknik och matematik innebär att räkning används inom utbildningen, vilket kan antas bidra till en positiv utveckling av individers räknefärdigheter över tid.

Vuxna personer i åldern 25 till 65 år med en eftergymnasial utbildning 2 år eller längre inom STEM-ämnena, har högre genomsnittliga poäng inom räkning än personer som har eftergymnasial utbildning inom andra ämnen. Det här gällde både 2023 och 2012. Det finns inga signifikanta skillnader i genomsnittliga poäng inom räkning för kvinnor som utbildar sig inom STEM-ämnena, i jämförelse med kvinnor som utbildar sig inom andra ämnen. För män finns det signifikanta skillnader i genomsnittliga poäng mellan de som utbildar sig inom STEM-ämnena och de som inte gör det.

Kvinnor med eftergymnasial utbildning inom STEM-ämnena har signifikant lägre genomsnittliga poäng inom räkning än män med eftergymnasial utbildning inom STEM-ämnena. Även för personer som har eftergymnasial utbildning inom andra ämnen än STEM-ämnena har

män signifikant högre genomsnittliga poäng inom räkning, jämfört med kvinnor.

Tabell 2.1

Genomsnittliga poäng inom räkning efter kön och inriktning på eftergymnasial utbildning
Befolkningen med eftergymnasial utbildning 2 år eller längre 25–65 år, PIAAC 2023 och 2012

Årtal	Kön	Utbildningsinriktning	
		STEM-ämnena	Andra ämnen
2023	Kvinnor	300	295
	Män	323*	312
	Totalt	315*	301
2012	Kvinnor	315*	297
	Män	324*	312
	Totalt	321*	302

*=Skillnaden i genomsnittliga poäng i räkning mellan utbildning inom STEM-ämnena och utbildning inom övriga ämnen är signifikant
Variabeln avseende utbildningsinriktning har gjorts om mellan 2012 och 2023, så resultaten är inte helt och hållet jämförbara mellan undersökningsåren.

Vid jämförelse av resultaten mellan 2012 och 2023, så indikerar resultaten gällande räkning att kvinnor med eftergymnasial utbildning, 2 år eller längre, inom STEM-ämnena presterar på en lägre nivå 2023 jämfört med 2012. För män med motsvarande utbildning ligger de genomsnittliga poängen inom räkning kvar på samma nivå 2023 som 2012. De här förändringarna i resultaten kan dock bero på att variabeln avseende utbildningsinriktning för den högsta avslutade utbildningen har ändrats mellan 2012 och 2023. Ytterligare analyser behövs således för att fastställa orsakerna till förändringarna i resultaten för kvinnor. Mer information om förändringen i variabeln utbildningsinriktning mellan 2012 och 2023 finns i fakta om statistiken.

En större andel av männen än av kvinnorna använder räkning i hög utsträckning

En annan trolig anledning till att det finns skillnader i genomsnittliga poäng inom räkning mellan kvinnor och män både 2023 och 2012 kan vara att män använder räkning inom sitt arbete i större utsträckning än kvinnor. Män har valt utbildning inom STEM-ämnena i högre grad än kvinnor, vilket troligen innebär att de också använder räkning inom sina arbeten i högre grad än kvinnor. När det gäller användningen av räkning inom arbeten täcks dock både personer med gymnasial- och eftergymnasial utbildning in, vilket inte var fallet när STEM-utbildningar analyserades. Även inom gymnasiala utbildningar finns skillnader mellan kvinnors och mäns val av gymnasieprogram, där män väljer yrkestekniska program i större utsträckning än kvinnor. Det här kan i sin tur påverka i vilken utsträckning män och kvinnor använder räkning inom sina arbeten.

En persons kognitiva färdigheter utvecklas inom skolan genom formell utbildning, men kan förloras över tid om personen inte använder sina färdigheter i tillräcklig utsträckning inom arbetet eller utanför arbetet. Skillnader i användning av räknefärdigheter inom kvinnors och mäns arbeten kan därför antas förstärka skillnader mellan kvinnors och mäns genomsnittliga räknefärdigheter i vuxen ålder.

Tabell 2.2

Andel personer i procent av befolkningen som använt räkning i hög utsträckning inom arbetet respektive utanför arbetet efter kön

Befolkningen 25–65 år, PIAAC 2023

Användning av räknefärdigheter i hög utsträckning	Kvinnor	Män
Inom arbetet	22*	44*
Utanför arbetet	35*	44*

*=Skillnaden i andel i procent som använder räkning i hög utsträckning inom sitt arbete eller utanför sitt arbete är signifikant mellan kvinnor och män

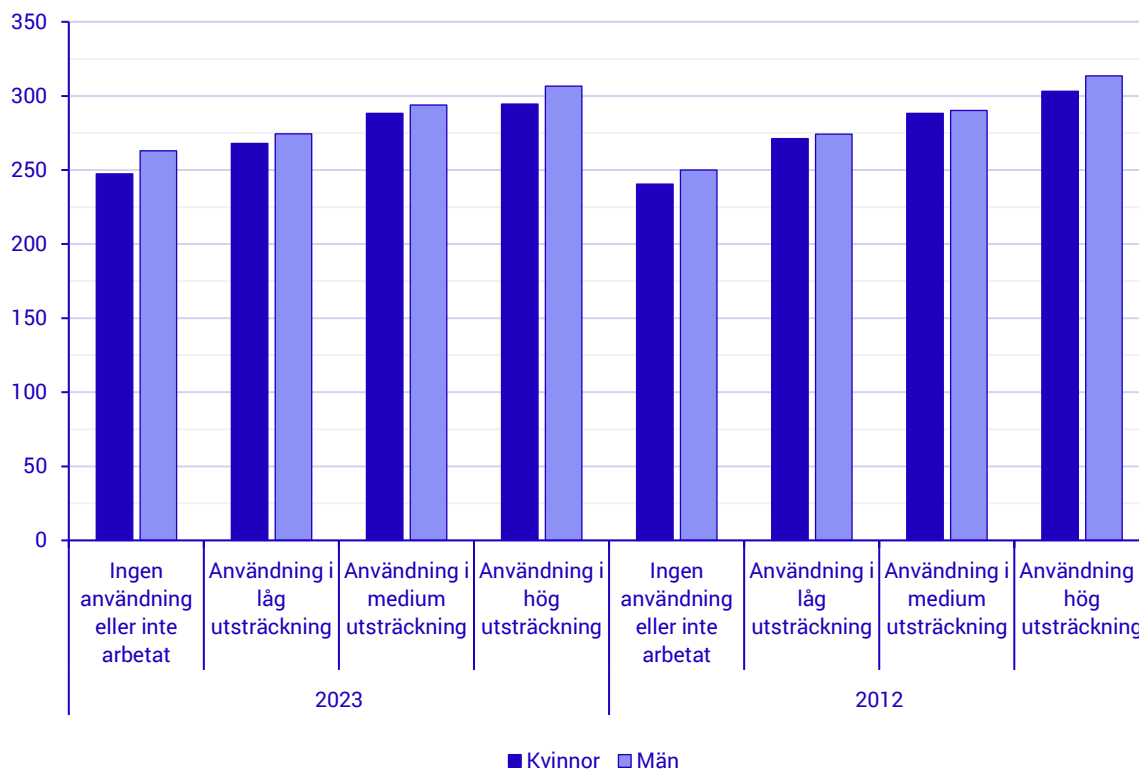
Kvinnor använder inte räkning i lika hög grad som män vare sig inom eller utanför arbetet. Den här skillnaden mellan kvinnor och män i användningen av räkning fanns även 2012.

Resultaten avseende genomsnittliga poäng i räkning tyder på att användning av räkning inom arbeten har betydelse för de genomsnittliga poängen i räkning. Kvinnor i åldern 25 till 65 år som använt räkning i hög utsträckning inom sina arbeten har i genomsnitt 295 poäng i räkning, medan kvinnor som använt räkning i låg utsträckning inom sina arbeten har 268 poäng. Det är en genomsnittlig skillnad på 27 poäng och motsvarande skillnad för män är 32 poäng. För både kvinnor och män är skillnaden signifikant mellan de som använt räkning i hög utsträckning och de som använt räkning i låg utsträckning. Lägst genomsnittliga poäng inom räkning har de som inte använt räkning alls inom sina arbeten eller som inte haft ett arbete under de senaste 12 månaderna. Det här gäller både kvinnor och män.

Diagram 2.6

Genomsnittliga poäng i räkning efter kön och användning av räkning i arbetet

Befolkningen 25–65 år, PIAAC 2012 och 2023

Personer kan även använda räkning utanför arbetet och på det sättet utveckla sina färdigheter i positiv riktning. Personer i åldern 25 till 65 år som använt räkning i hög utsträckning utanför arbetet har i genomsnitt högre genomsnittliga poäng i räkning än personer som har använt räkning i låg utsträckning utanför arbetet. Det här gäller både kvinnor och män. Skillnaderna i genomsnittliga poäng i räkning under 2023 mellan de som använt räkning i hög utsträckning och de som använt räkning i låg utsträckning utanför arbetet är 25 poäng för kvinnor och 32 poäng för männen. Skillnaderna är signifikanta för både kvinnor och män.

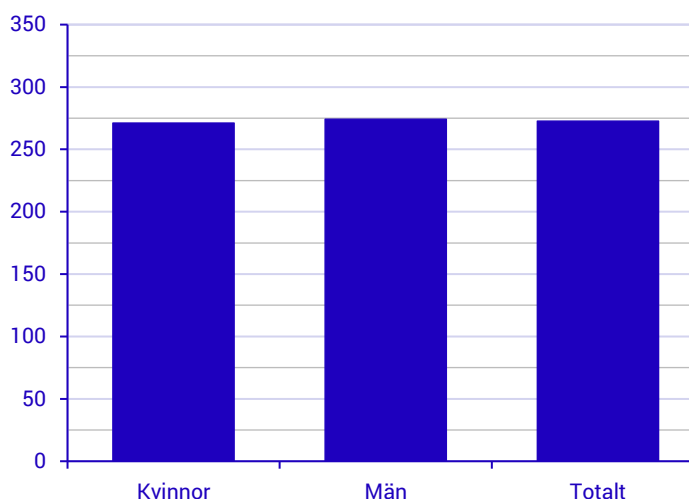
Finns det skillnader mellan kvinnor och män i problemlösningsförmåga?

Det tredje kunskapsområdet som mäts i PIAAC är problemlösningsförmåga som handlar om hur vuxna hanterar information för att lösa problem som uppstår i vardagen. Kvinnor och män i Sverige presterar i genomsnitt på samma nivå inom problemlösningsförmåga under 2023.

Problemlösningsförmåga kan handla om att söka, hantera och bedöma trovärdigheten i information från internet och andra källor för att lösa problem i olika situationer inom eller utanför arbetet. Vuxna behöver kunna anpassa sig efter att information ändras eller uppdateras under

tiden som ett problem ska lösas, vilket kan innebära att lösningen av problemet i sin tur behöver ändras.

Diagram 2.7
Genomsnittliga poäng inom problemlösningsförmåga efter kön
Befolkningen 16–65 år, 2023

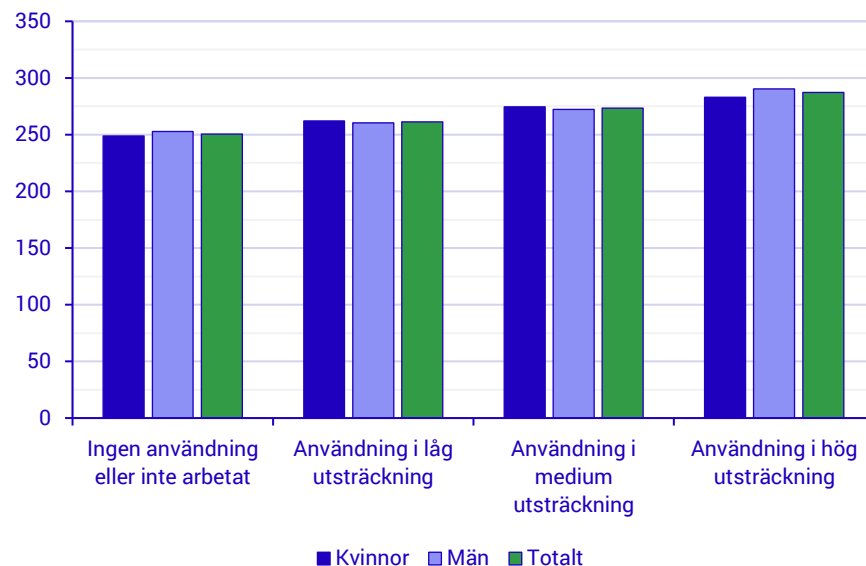

Mycket information hanteras idag digitalt via internet, vilket innebär att vuxna behöver kunna söka, bearbeta och kritiskt granska information från olika webbsidor för att kunna lösa problem. Kunskaper inom IT och kommunikationsteknologi kan därför ha betydelse för personers problemlösningsskyldighet. Ett sätt att öka sina kunskaper är att använda IT och kommunikationsteknologi inom eller utanför sitt arbete. Det är en något större andel män än kvinnor som under 2023 använt IT och kommunikationsteknologi i hög utsträckning inom sitt arbete, 37 procent jämfört med 27 procent bland kvinnorna. För både kvinnor och män är de genomsnittliga poängen inom problemlösningsskyldighet signifikant högre bland de som använt IT och kommunikationsteknologi inom sitt arbete i hög utsträckning, jämfört med de som använt IT och kommunikationsteknologi i låg utsträckning. Det finns inga signifikanta skillnader i problemlösningsskyldighet mellan kvinnor och män för de som använt räkning i hög utsträckning inom sina arbeten. Det här gäller även om kvinnor och män har använt räkning inom sina arbeten i låg utsträckning.

Diagram 2.8

Genomsnittliga poäng inom problemlösningsförmåga efter användning av IT och kommunikationsteknologi inom arbetet

Befolkningen 25–65 år, PIAAC 2023

Fler på höga kunskapsnivåer 2023 jämfört med 2012

För att få en översikt av spridningen i färdigheter inom den vuxna befolkningen så kan fördelningen över kunskapsnivåer inom läsning, räkning och problemlösningsförmåga analyseras. Ett sätt att få en tydlig bild över hur poängen fördelar sig inom befolkningen är att dela in befolkningen efter kunskapsnivåer som baseras på intervall av poäng. Poängen från 0 till 500 inom varje kunskapsområde delas in i kunskapsnivåer från lägre än nivå 1 till nivå 4 eller nivå 5.

Inom samtliga kunskapsområden som mäts i PIAAC behöver vuxna prestera på kunskapsnivå 2 eller högre för att kunna delta aktivt inom samhälls- och arbetslivet. Studier baserade på PIAAC har visat att det finns ett starkt samband mellan kunskapsnivå och situationen på arbetsmarknaden och att vuxna personer med kunskapsnivå 1 eller lägre riskerar en låg etableringsgrad på arbetsmarknaden.³ De personer som har kunskapsnivå 1 eller lägre inom läsning, räkning eller problemlösningsförmåga riskerar att stöta på utmaningar inom arbets- och samhällslivet eftersom de inte har tillräckliga färdigheter för att ta

³ OECD (2023), OECD Education at a glance 2023: OECD indicators, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/e13bef63-en>

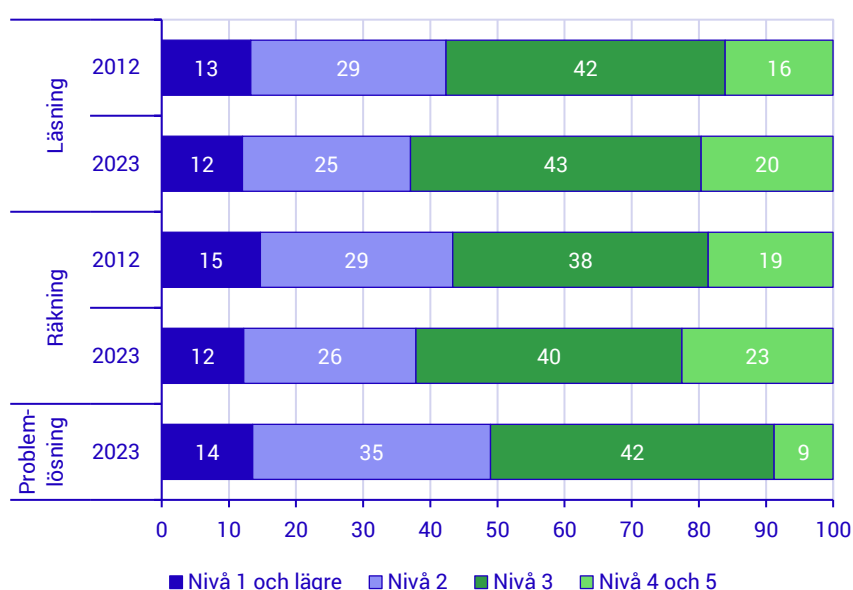
till sig och hantera information av varierande svårighetsgrad eller omfattning.

Inom läsning och räkning är det 88 procent som presterar på kunskapsnivå 2 eller högre i Sverige under 2023. För läsning har det inte skett någon större förändring sedan 2012, medan andelen har ökat något i räkning, jämfört med 2012. Inom problemlösningsförmåga finns 86 procent på nivå 2 eller högre.

Vuxna med goda kunskaper uppnår nivå 3 eller högre inom läsning, räkning och problemlösningsförmåga. Inom läsning är det 63 procent som uppnår goda kunskapsnivåer 2023, vilket är en signifikant ökning jämfört med 2012, då 58 procent uppnådde goda kunskapsnivåer. Även inom räkning har andelen med goda kunskapsnivåer ökat från 57 procent 2012 till 62 procent 2023. Inom problemlösningsförmåga är det 51 procent som uppnår nivå 3 eller högre.

Inom läsning och räkning är det vardera 12 procent av den vuxna befolkningen som presterar på kunskapsnivå 1 eller lägre. Det här motsvarar ungefär 780 000 personer i åldern 16 till 65 år i Sveriges befolkning, som riskerar en sämre anställningsbarhet och etablering på arbetsmarknaden. I kapitel 6 finns mer information om hur kunskapsnivåer relaterar till hur det går på arbetsmarknaden. Det har inte skett några större förändringar mellan 2012 och 2023 när det gäller andelen personer som inte har tillräckliga färdigheter i läsning respektive räkning.

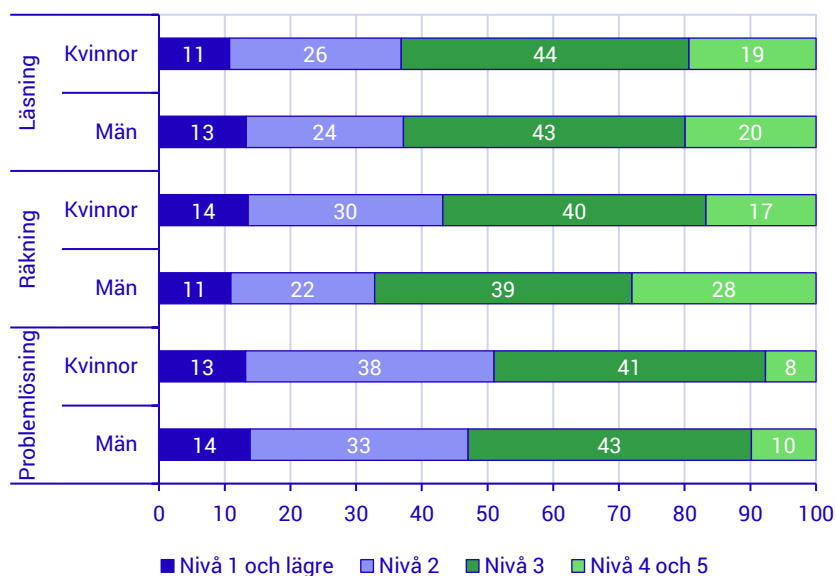
Diagram 2.9
Fördelning över kunskapsnivåer i procent efter kunskapsområde
Befolkningen 16–65 år, 2012 och 2023

Det finns inga stora skillnader mellan kvinnor och män när det gäller fördelningen över kunskapsnivåer inom läsning respektive problemlösningsförmåga. Bland kvinnor har 11 procent otillräckliga färdigheter inom läsning, vilket kan jämföras mot 13 procent av männen. Motsvarande andelar inom problemlösningsförmåga är 13 procent av kvinnorna respektive 14 procent av männen. Det är 63 procent av kvinnor respektive män som ligger på goda kunskapsnivåer inom läsning, det vill säga på kunskapsnivå 3 eller högre. För problemlösningsförmåga är det en något mindre andel kvinnor än män som ligger på en god kunskapsnivå, 49 procent av kvinnorna jämfört med 53 procent av männen.

Inom räkning finns det signifikanta skillnader mellan kvinnor och män när det gäller fördelningen över kunskapsnivåer. Det här gäller främst kunskapsnivå 2 respektive kunskapsnivå 4, vilken definieras som mycket goda kunskaper. Det är 28 procent av männen som ligger på mycket goda kunskaper inom räkning, medan motsvarande andel av kvinnorna är 17 procent. På kunskapsnivå 2 inom räkning ligger 30 procent av kvinnorna, jämfört med 22 procent av männen. Det här innebär att det är 57 procent av kvinnorna respektive 67 procent av männen som ligger på goda eller mycket goda kunskapsnivåer, det vill säga kunskapsnivå 3 och högre inom räkning.

Diagram 2.10
Fördelning över kunskapsnivåer i procent efter kunskapsområde och kön
Befolkningen 16–65 år, PIAAC 2023

3. Skillnader i färdigheter mellan grupper av befolkningen

Detta kapitel handlar om befolkningens färdigheter i läsning, räkning och problemlösning och skillnader i färdigheter mellan olika grupper av befolkningen. I avsnitten redovisas i första hand genomsnittliga poäng och andel i befolkningen efter kunskapsnivåer. Avsnitten fokuserar på skillnader med avseende på ålder, utrikes/inrikes född, utbildningsnivå och eventuella könsskillnader inom dessa grupper.

Många länder står inför utmaningen av en åldrande befolkning och dess möjligheter att anpassa sig effektivt till ny teknik och krav på kompetens. Information om skillnader i läsfärdigheter, räknefärdigheter och problemlösningsförmåga mellan olika åldersgrupper utgör ett viktigt underlag för politiska beslut inom utbildning och livslångt lärande. PIAAC omfattar ett åldersintervall som sträcker sig från slutet av den obligatoriska skolgången (16 år) till pensionsåldern (65 år). De som har deltagit i studien är födda mellan 1957 och 2007.

Under de senaste decennierna har den vanligaste typen av invandring till Sverige varit flykting- eller anhöriginvandring. En grupp som har en längre startsträcka gällande etablering på svenska arbetsmarknaden jämfört med arbetskraftsinvandrare.

Formell utbildningsnivå och inriktning på studierna påverkar möjligheterna att få jobb och delta i vidareutbildning i arbetslivet som kan hjälpa individer att utveckla och upprätthålla sina färdigheter.

De viktigaste resultaten

- Skillnader i färdigheter i olika åldersgrupper
 - Färdigheterna är stigande i åldrarna 16–24 år, till följd av att många utbildar sig i dessa åldrar.
 - Personer i åldrarna 25–54 år har högst nivåer av färdigheter. Bland dem har 65 procent goda eller mycket goda läsfärdigheter
 - Det finns ett samband mellan lägre grad av digital användning och lägre kunskapsnivåer i problemlösning i den äldre åldersgruppen, 55–65 år, jämfört med yngre.
- Det är stora skillnader i färdigheter mellan personer med olika utbildningsbakgrund och mellan inrikes och utrikes födda.

- Män har högre räknefärdigheter än kvinnor, trots jämförbar utbildningsnivå. En förklaring är olika utbildningsinriktningar mellan kvinnor och män.
- Färdigheter bland utrikes födda påverkas bland annat av utbildningsbakgrund, vistelsetid i Sverige och grund för bosättning
- Utrikes födda kvinnor har högre läsfärdigheter än utrikes födda män

Färdigheter och ålder

I dagens samhälle har kraven på grundläggande färdigheter inom läsning, räkning och problemlösning ökat. Digitalisering, automatisering och en mer komplex arbetsmarknad gör att individer behöver goda färdigheter för att förstå och bearbeta information. Genom att fortsätta utveckla och förnya sina färdigheter genom hela livet kan individer vara aktiva i samhället och fortsätta att vara konkurrenskraftiga på arbetsmarknaden. I Sverige finns det stora möjligheter att delta i utbildningar och kurser för vuxna, vilket är ett sätt för vuxna att behålla och utveckla sina färdigheter.

Vid tolkning av skillnader i kunskaper mellan olika åldersgrupper, är det viktigt att påminna om att undersökningen ger en ögonblicksbild av kompetensen hos vuxna i olika åldrar vid en viss tidpunkt snarare än en bild av kompetensen hos en årskull vid olika tidpunkter. Vi följer inte specifika individer över tid men resultaten från PIAAC ger ändå en bild av hur färdigheter har utvecklats över olika årskullar, vilket kan sättas i relation till viktiga förändringar i samhället såsom utbyggnad av nationella utbildningssystem, demografiska förändringar i befolkningen och invandringsmönster under olika tidsperioder.

Det här avsnittet fokuserar på skillnader i färdigheterna inom olika åldersgrupper i befolkningen 2023.

Stigande färdigheter bland unga studenter

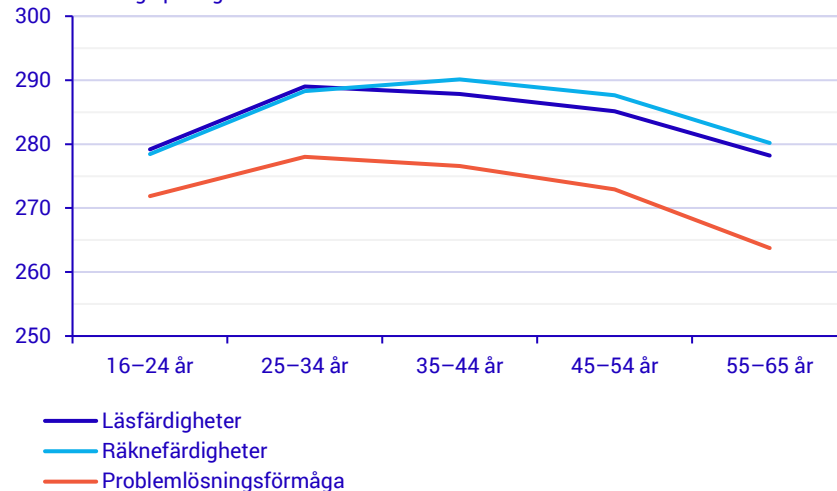
Inom samtliga tre kunskapsområden; läsning, räkning och problemlösning syns samma mönster. Färdigheter i befolkningen är lägre bland yngre, 16–24 år, och äldre, 55–65 år. En hel del beror på att yngre är mitt uppe i sina studier och därför sker det en succesiv ökning av färdigheter bland unga allteftersom de avslutar sina studier. Högst genomsnittliga färdigheter har personer i åldrarna 25–54 år.

Diagram 3.1

Genomsnittliga poäng inom läsning, räkning och problemlösning efter åldersgrupper

Befolkningen 16–65 år

Genomsnittliga poäng

Utbildning är en viktig faktor till de lägre genomsnittliga färdigheterna bland den yngsta åldersgruppen (16–24 år) och den äldsta åldersgruppen (55–65 år).⁴ I de yngre åldrarna handlar det om att många fortfarande studerar och införskaffar sig kunskaper inom den formella utbildningen. Vanligtvis avklarar gymnasieutbildningen vid 18 eller 19 års åldern och för de som väljer att studera vidare är medianåldern för examen på universitet eller högskola 27,3 år.⁵ Det är därför naturligt att det sker en ökning av färdigheter i de yngre åldrarna.

När det gäller den äldre åldersgruppen handlar det om att utbildningsnivån i genomsnitt är lägre i gruppen 55–65 år, jämfört med övriga åldersgrupper. Tittar vi enbart på personer med hög utbildning försvinner i princip skillnaden. Högutbildade i åldern 55–65 år har färdigheter i nivå med högutbildade i övriga åldersgrupper.

Utbildningsnivån har ökat kraftigt i Sverige under de senaste 30 åren. Yngre personer med högre utbildningsnivå ersätter kontinuerligt äldre personer med lägre utbildningsnivå i befolkningen 25–65 år med effekten att utbildningsnivån i befolkningen successivt stiger.⁶ Det talar för att skillnaderna som beror på utbildningsnivå kommer ha minskat till nästa omgång av PIAAC om tio år. Personer 55–65 år väntas då ha

⁴ När det gäller det problemlösningsförmåga är det åldersgruppen 55–65 år som får lägst genomsnittliga poäng. Mellan övriga åldersgrupper syns inga tydliga skillnader.

⁵ Avser läsåret 2022/23. SCB (2024). *Universitet och högskolor. Studenter och examinerade på grundnivå och avancerad nivå 2022/23*. UF 20 SM 2401. https://www.scb.se/contentassets/778397e4b3e94c5481c877ea00f9d757/uf0205_2022i23_sm_uf20sm2401.pdf

⁶ SCB (2023). *Befolkningens utbildning 2022*. Temarapport 2023:8. https://www.scb.se/contentassets/1b5417716c8d4b3d888d009fb3e8a6b/uf0506_2022a01_sm_a40br2309.pdf

en högre utbildningsnivå jämfört med dagens 55–65 åringar. Det blir därför intressant att studera om även skillnaderna i färdigheter inom läsning, räkning och problemlösning har minskat om tio år.

Mycket goda färdigheter vid 25–44 års ålder

Införskaffandet av kunskaper och färdigheter genom den formella utbildningen sker i först hand i de yngre åldrarna. Då införskaffas grundkunskaperna men för att bibehålla och utveckla sina färdigheter krävs det även att de får komma till användning, vilket oftast sker i arbetslivet. Den formella utbildningen, arbetet och det fortsatta lärandet är viktiga komponenter i individers utveckling. Kapitel 6 redogör närmare för hur färdigheter relaterar till individers situation på arbetsmarknaden och kapitel 7 om deltagandet i det livslånga lärandet.

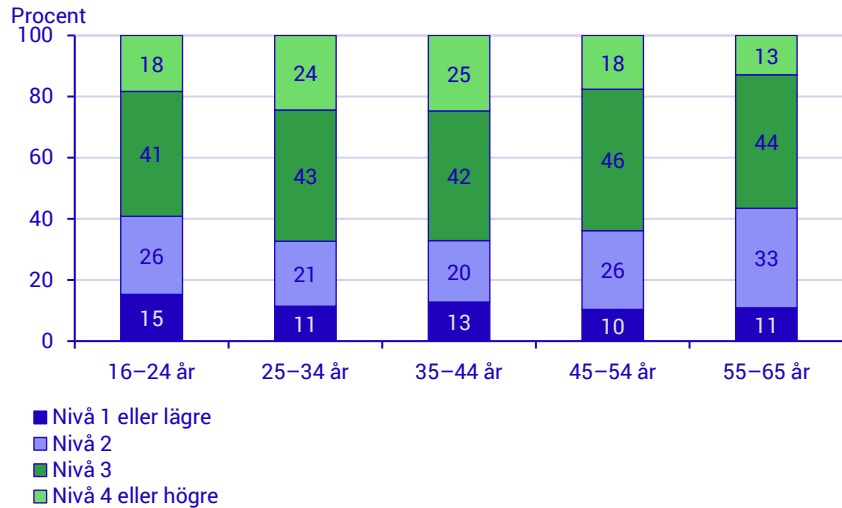
Vid indelning av genomsnittliga poäng i kunskapsnivåer är andelen med mycket goda färdigheter (nivå 4 eller högre) högst i åldrarna 25–44 år. Det gäller genomgående inom samtliga tre kunskapsområden läsning, räkning och problemlösning. Inom läsning är det dock ingen signifikant skillnad i jämförelse med den yngre åldersgruppen 16–24 år. Det beror på att det även är en relativt hög andel med mycket höga läsfärdigheter i det övre åldersspannet av unga vuxna (20–24 år). En förklaring till det är om de avslutat gymnasieskolan eller inte. Personer 20–24 år är i större utsträckning klara med sina gymnasiestudier och uppnår också därför i genomsnitt högre nivåer av läsfärdigheter. En stor del av 16–19 åringarna är fortfarande mitt uppe i sin gymnasieutbildning, eller har inte påbörjat den.⁷

⁷ Bland ungdomar i åldrarna 16–19, är det cirka 15 procent som har mycket goda läsfärdigheter. Motsvarande andel bland 20–24 åringar är 23 procent.

Diagram 3.2

Andel av befolkningen inom olika kunskapsnivåer i läsning efter åldersgrupper

Befolkningen 16–65 år

Indikationer på samma mönster finns inom räkning men skillnaden är inte lika tydlig inom den yngsta åldersgruppen (16–19 år och 20–24 år). Det kan bero på att gymnasiestudierna generellt sett har fler teoretiska inslag som sätter läskunskaperna på prov, jämfört med räkning. Det leder i genomsnitt till högre läsfärdigheter vid avslutad gymnasieutbildning. I alla gymnasieprogram är godkänt i Matematik 1 ett krav för behörighet till högre utbildning, men endast en del gymnasieprogram kräver mycket matematik i utbildningen.

Kunskapsnivå 3 motsvarar goda färdigheter. Slås nivån ihop med nivå 4 och högre är det cirka 65 procent av befolkningen i åldrarna 25–54 år som har goda eller mycket goda läsfärdigheter. Det är signifikant högre än 59 procent bland yngre (16–24 år) och 57 procent bland den äldre åldersgruppen (55–65 år).

Kan den lägre problemlösningsförmågan i åldrarna 55–65 år också bero på den digitala användningen?

Den äldre åldersgruppen 55–65 år uppvisar lägre nivåer av problemlösningsförmåga jämfört med yngre. Den genomsnittliga poängen för denna grupp är 264 och 40 procent har goda eller mycket goda färdigheter i problemlösning. Personer 25–54 år får i genomsnitt 276 poäng och bland dem har 55 procent goda eller mycket goda färdigheter i problemlösning.

Kunskapsområdet problemlösningsförmåga handlar om hur vuxna hanterar information för att lösa problem som uppstår i vardagen. Idag sker mycket av informationshanteringen digitalt. Grundläggande internetkunskaper krävs i allt högre grad på arbetsmarknaden, för att kunna ta del av samhällets service eller för privata ändamål. I PIAAC bygger uppgifterna, inom problemlösning, på användningen av teknologi för att söka och hantera information. Användning och

kunskaper inom IT och kommunikationsteknologi spelar därför roll för personers problemlösningsförmåga.

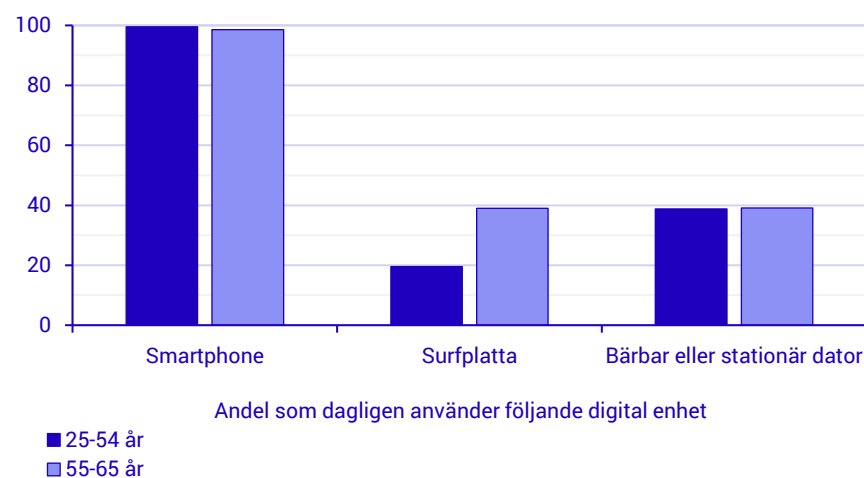
Nästan alla vuxna använder någon digital enhet dagligen, i första hand mobiltelefonen. Den äldre gruppen använder surfplatta i större utsträckning än yngre och ungefär lika stor andel, 40 procent, använder laptop eller stationär dator dagligen.

Diagram 3.3

Andel som dagligen använder olika digitala enheter efter ålder

Befolkningen 25–65 år

Procent

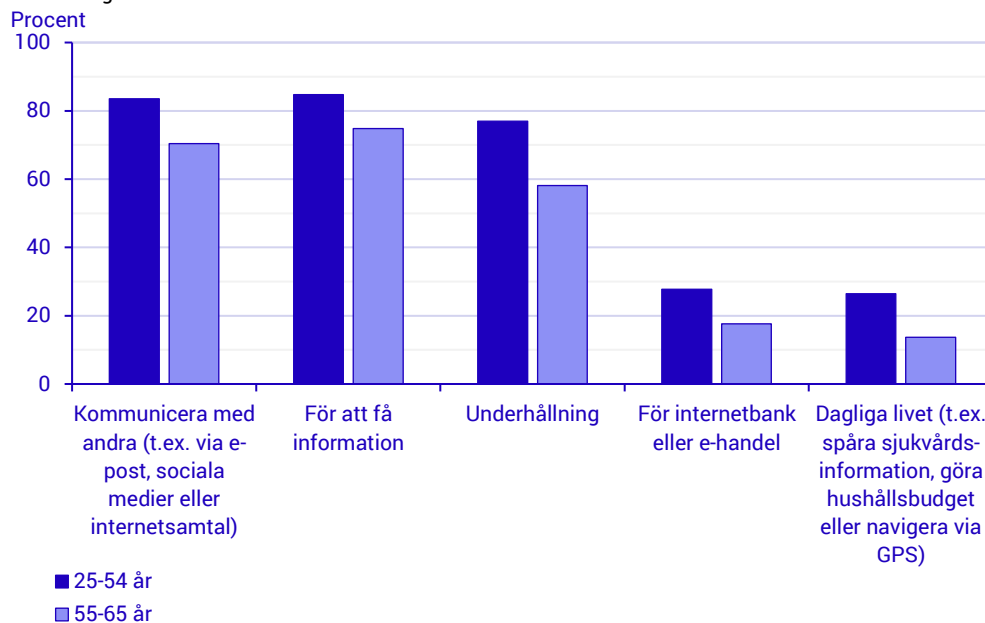

Även om samtliga använder digitala enheter i hög grad finns det skillnader i hur de används. I båda grupper är det vanligast att de digitala enheterna används för att kommunicera, få information och för underhållning på fritiden. Men det är en större andel som gör det bland gruppen 25–54 år. Störst skillnad i procentenheter är det när det gäller underhållning, som bland annat innefattar tv-spel, musik, titta på eller redigera video eller foto. Det är 58 procent av den äldre gruppen (55–65 år) som dagligen tar del av underhållning digitalt jämfört med 77 procent bland yngre (25–54 år).

Diagram 3.4

Andelen i olika åldersgrupper som använder digitala enheter dagligen på fritiden efter användningsområde

Befolkningen 25–65 år

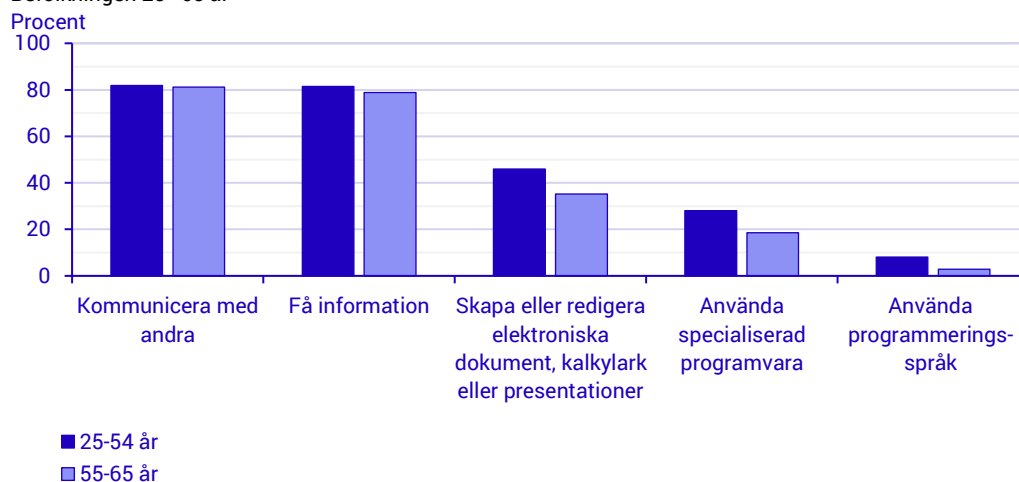

Kommunikation och informationshantering är även de vanligaste digitala områdena i arbetet. Ungefär 80 procent svarar att de har ett arbete där de dagligen kommunicerar och får information digitalt. Inom övriga mindre vanliga områden skiljer sig den digitala användningen åt. Det är till exempel 46 procent bland 25–54 åringar som använder digitala verktyg för dokumenthantering, kalkylering eller presentationer. Motsvarande andel bland den äldre gruppen 55–65 år är 35 procent.

Diagram 3.5

Andelen i olika åldersgrupper som använder digitala enheter dagligen i arbete efter användningsområdet

Befolkningen 25–65 år

Den digitala användningen i arbetet beror på vilken typ av arbete individerna har. De lägre andelarna för programmering beror på att det är nischade områden som är vanligare inom IT-branschen men inte så vanligt för befolkningen i stort. Resultaten ger ändå en översiktlig bild över den digitala användningen, både i vardagen och i arbetet, och att den är högre bland 25–54 åringar jämfört med den äldre gruppen (55–65 år).

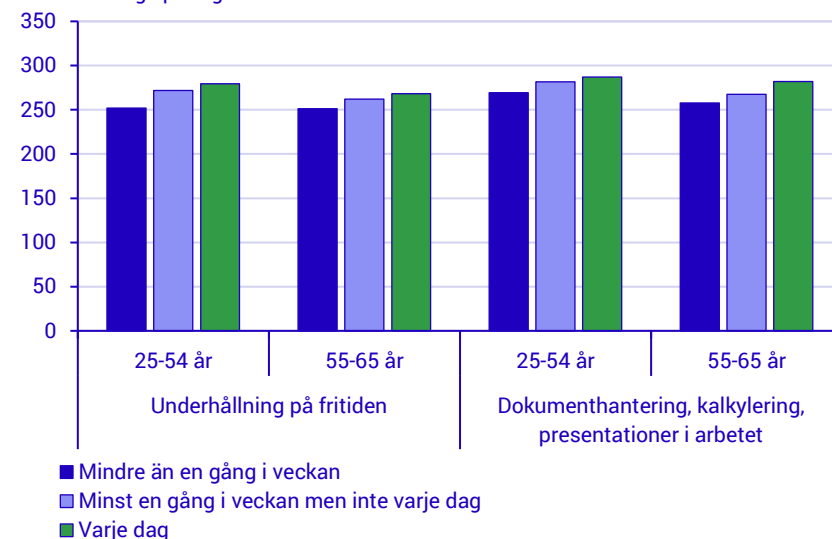
Det syns även att personer som använder digitala verktyg i stor utsträckning också har högre problemlösningsförmåga. Det gäller samtliga vuxna i befolkningen. Till exempel skiljer det bland personer 25–54 år i genomsnitt 27 poäng mellan de som dagligen tar del av underhållning digitalt på fritiden och de som gör det mindre än en gång i veckan. Bland personer i åldern 55–65 år skiljer det 17 poäng.

Diagram 3.6

Genomsnittliga poäng inom problemlösning efter digital användning på fritiden och i arbetet efter ålder

Befolkningen 25–65 år

Genomsnittliga poäng

I tabell 3.1 redovisas genomsnittliga poäng och fördelningen av befolkningens kunskapsnivåer inom läsning, räkning och problemlösning.

Tabell 3.1 Genomsnittliga poäng och andel av befolkningen inom respektive kunskapsnivå inom läsning, räkning och problemlösning efter ålder.

Befolkningen 16–65 år

	Genomsnittliga poäng	Nivå 1 eller lägre	Nivå 2	Nivå 3	Nivå 4 eller högre
Läsning	284	12	25	43	20
16–24 år	279*	15	26	41	18
25–34 år	289	11	21	43	24
35–44 år	288	13	20	42	25*
45–54 år	285*	10	26*	46	18*
55–65 år	278	11	33	44	13
Räkning	285	12	26	40	23
16–24 år	278*	14	29*	39	17*
25–34 år	288	12	22	40	26
35–44 år	290	13	21	37	29*
45–54 år	288*	11	25*	43	21
55–65 år	280	11	32	39	17
Problemlösning	273	14	35	42	9
16–24 år	272	15	34	43	8*
25–34 år	278	13	30	45	13
35–44 år	277	13	30*	45	12*
45–54 år	273*	13	37*	43*	7
55–65 år	264	15	46	35	4

* signifikant skillnad jämfört med äldre åldersgruppen raden nedanför

Könsskillnader i färdigheter inom vissa åldersgrupper

Som redovisats i kapitel 2 har män högre genomsnittliga poäng i räkning, som till stor del beror på val av utbildningsinriktningar inom gymnasium och högskola/universitet. Män väljer i större utsträckning utbildningar inom informations- och kommunikationsteknologi, naturvetenskap, matematik, ingenjörsvetenskap, tillverkning samt byggnadsteknik, så kallade STEM-ämnen, jämfört med kvinnor. Män använder även räkning i högre grad både inom och utanför arbetet.

Bryts resultaten ner i åldersintervall kan det konstateras att skillnaderna i räknefärdigheter mellan kvinnor och män är störst inom åldersgruppen 45–54 år. Bland dem syns även en skillnad gällande problemlösningsförmåga, där färdigheterna i genomsnitt är högre hos män. Inom området läsfärdigheter syns inga tydliga könsskillnader inom någon åldersgrupp.

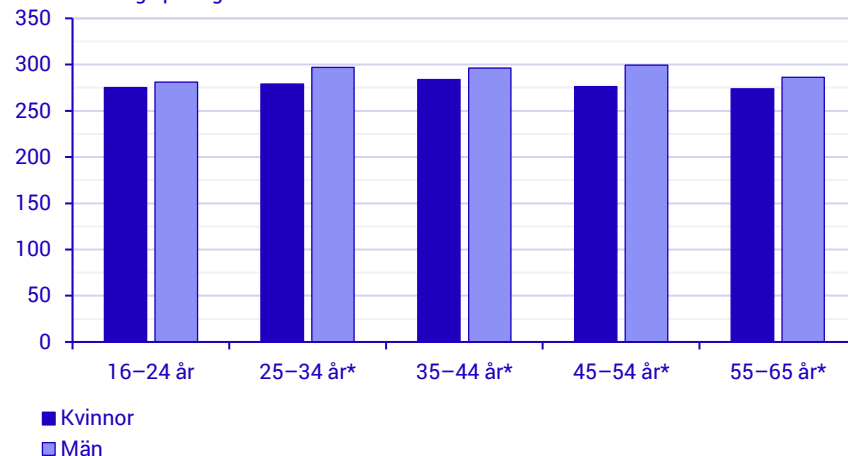
I åldersgruppen 45–54 år är den genomsnittliga poängen 299 bland män jämfört med 276 bland kvinnor, på en poängskala från 0 till 500.

Diagram 3.7

Genomsnittliga poäng inom räkning efter åldersgrupp och kön

Befolkningen 16–65 år

Genomsnittliga poäng

* signifikant skillnad mellan kvinnor och män inom respektive åldersgrupp

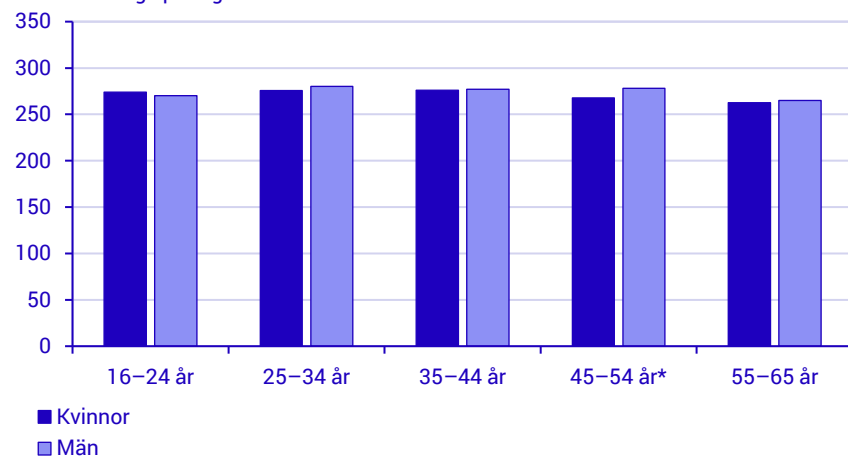
När det gäller problemlösningsförmåga är det också i åldersgruppen 45–54 år det skiljer mest mellan kvinnor och män. Män i den åldersgruppen har högre genomsnittlig poäng inom problemlösning jämfört med kvinnor i samma ålder, 278 jämfört med 268.

Diagram 3.8

Genomsnittliga poäng inom problemlösningsförmåga efter åldersgrupp och kön

Befolkningen 16–65 år

Genomsnittliga poäng

* signifikant skillnad mellan kvinnor och män inom respektive åldersgrupp

De högre genomsnittliga poängen bland män inom räknefärdigheter avspeglas också vid indelning efter kunskapsnivåer. Bland män inom åldersgruppen 45–54 år har 31 procent mycket goda räknefärdigheter (nivå 4 eller högre). Motsvarande andel bland kvinnor i samma ålder är

11 procent. Det är även signifikanta könsskillnader inom åldersgrupperna 25–34 år och 55–65 år.

Slås nivåerna ihop är det 71 procent av männen i åldersgruppen 25–34 år som har goda eller mycket goda räknefärdigheter (nivå 3 eller högre), jämfört med 61 procent av kvinnorna inom samma åldersgrupp.

Tabell 3.2

Genomsnittliga poäng och andel av befolkningen inom respektive kunskapsnivå inom räkning efter ålder och kön

Befolkningen 16–65 år

Räkning	Genomsnittliga poäng	Nivå 1 eller lägre	Nivå 2	Nivå 3	Nivå 4 eller högre
16–24 år	278	14	29	39	17
Män	281	14	28	39	19
Kvinnor	275	14	31	40	15
25–34 år	288	12	22	40	26
Män	297*	9	19	39	32*
Kvinnor	279	15	24	41	20
35–44 år	290	13	21	37	29
Män	296*	12	18	36	34
Kvinnor	284	14	25	37	24
45–54 år	288	11	25	43	21
Män	299*	10	17*	42	31*
Kvinnor	276	13	33	43	11
55–65 år	280	11	32	39	17
Män	286*	10	29	40	22*
Kvinnor	274	13	36	39	12

* signifikant skillnad mellan kvinnor och män inom respektive åldersgrupp

Färdigheter och födelseland

I Sverige har invandringen under lång tid varit större än utvandringen vilket inneburit att andelen utrikes födda har fortsatt att öka. Andelen utrikes födda, i åldrarna 16–65 år, ökade från 14 procent vid millennieskiftet till drygt 19 procent 2012, då förra omgången av PIAAC genomfördes. Till PIAAC-undersökningen 2023 ökade andelen utrikes födda till 25 procent.

Från andra världskrigets slut till början av 1970-talet dominerade arbetskraftsinvandringen, huvudsakligen från Norden och övriga Västeuropa. Fram till 1968 var invandring till Sverige i praktiken fri. Näringslivet efterfrågade utländsk arbetskraft och invandrare kom snabbt ut i arbetslivet. Deras arbetslöshet var låg och andelen

förvärvsarbetande hög. Sedan 1968 har den utomnordiska invandringen varit reglerad. Arbetskraftsinvandringen har minskat, men sedan 1980 ersatts av flykting- och anhöriginvandring. Det har blivit svårare för invandrare att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden. Under olika årtionden har det varit olika geografiska områden som dominerat invandringen vilket bland annat har påverkats av krig och andra oroshärdar i världen.

I mitten av 80-talet började asylsökande från Iran och Irak, Libanon, Syrien, Turkiet och Eritrea att öka i antal i Sverige. Under början av 90-talet kom stora flyktingströmmar från Balkan på grund av kriget i forna Jugoslavien och den etniska rensningen som ägde rum i området. Under början av 2000-talet har förutom invandring från forna Jugoslavien, Irak och Somalia även antalet asylsökande från forna Sovjetunionen och från ett flertal länder i Afrika ökat. Under perioden 2014–2018 var Syrien det vanligaste födelselandet bland invandrare.⁸

Till begreppet invandring räknas en varaktig flyttning till Sverige från ett annat land som registreras i folkbokföringen. Invandringen från Ukraina, till följd av pågående krig, började märkas av i statistiken under 2024. Ökningen under första halvåret 2024 förklaras av att personer som kommit från Ukraina, och har haft ett uppehållstillstånd med tillfälligt skydd i minst två år, har sedan juni haft möjlighet att ansöka om att bli folkbokförda i Sverige.⁹ Invandringen från Ukraina ingår därför till stor del inte i resultaten i denna rapport.

Bland utrikes födda i Sverige är Syrien, Irak, Finland, Polen och Iran de vanligaste födelseländerna. Om länderna från forna Jugoslavien räknas ihop är de också bland de vanligaste grupperna av utrikes födda i Sverige.

Svenska för invandrare (SFI)

Språkutbildning är en viktig del för att ge utrikes födda möjligheter att snabbt få goda kunskaper i svenska och därmed öka deras möjligheter att delta aktivt i samhället och etablera sig på arbetsmarknaden.

I Sverige är det den kommunala vuxenutbildningen i svenska för invandrare (SFI) som står för den utbildningen. Den är "... en kvalificerad språkutbildning som syftar till att ge vuxna invandrare grundläggande kunskaper i svenska språket. Utbildningen ska ge språkliga redskap för att kommunicera och delta aktivt i vardags-,

⁸ SCB (2023). *Invandring till Sverige, Invandring efter födelseland*. [Hämtad 9 december, 2024]. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/invandring-till-sverige/>

⁹ SCB (2024). *Lägsta folkökningen under 2000-talet*. [Hämtad 9 december, 2024]. <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningens-sammansattning/befolkningsstatistik/pong/statistiknyhet/befolkningsstatistik-forsta-halvaret-2024/>

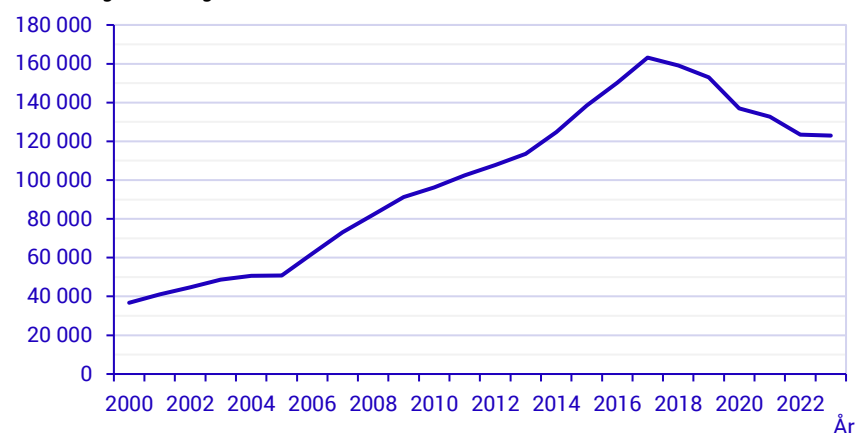
samhälls- och arbetsliv samt fortsatta studier.”¹⁰ Utbildningen syftar också till att ge vuxna invandrare som saknar grundläggande läs- och skrivfärdigheter möjlighet att förvärva sådana färdigheter.

I takt med att invandringen ökat har även antalet elever i SFI ökat. Från drygt 36 500 elever år 2000 till nästan 123 000 år 2023. Det är mer än tre gånger så många elever 2023, jämfört med antal elever vid millennieskiftet.¹¹

Diagram 3.9

Antal elever i svenska för invandrare (SFI)

Befolkningen i Sverige, år 2000–2023

Sedan 2016 är SFI en del av den kommunala vuxenutbildningen. I diagrammet presenteras endast siffror för elever i SFI, inte för den övriga kommunala vuxenutbildningen.

Stora skillnader mellan inrikes och utrikes födda

Undersökningen har genomförts på svenska, vilket innebär att goda kunskaper i det svenska språket var avgörande för att klara av övningarna i att läsa, räkna och lösa problem. Det innebär att personer som ännu inte har tillräckliga kunskaper i svenska har hamnat på låga färdighetsnivåer inom respektive kunskapsområde. Det tar tid att lära sig ett nytt språk, vilket gör att det inte är helt rättvisande att jämföra läs- och räknefärdigheter mellan personer som har invandrat under de senaste åren och övriga vuxna befolkningen.

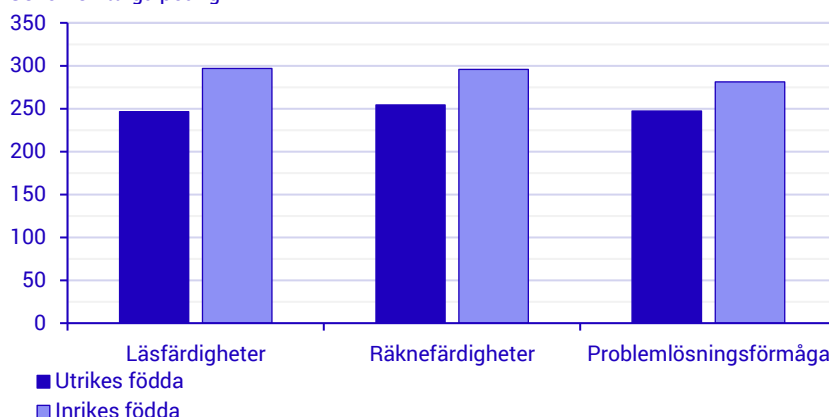
Det finns stora skillnader i färdigheter mellan personer födda i Sverige och födda utomlands inom alla tre undersökta kunskapsområden;

¹⁰ Skolverket. *Kursplan för kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare*. [Hämtad 9 december, 2024]. <https://www.skolverket.se/undervisning/vuxenutbildningen/komvux-svenska-for-invandrare-sfi/laroplan-for-vux-och-kursplan-for-svenska-for-invandrare-sfi/kursplan-for-svenska-for-invandrare-sfi>

¹¹ Skolverket. *Sveriges officiella statistik, statistik på riksnivå. Komvux, statistikområde Elever och kursdeltagare, 2000–2022*. [Hämtad 9 december, 2024]. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC&verkform=Komvux>

läsning, räkning och problemlösningsförmåga. I genomsnitt är skillnaden mellan personer födda i Sverige och födda utomlands 51 poäng när det gäller läsfärdigheter, på en poängskala från 0 till 500.

Diagram 3.10
Genomsnittliga poäng inom läsning, räkning och problemlösningsförmåga efter utrikes/inrikes födda
Befolkningen 16–65 år
Genomsnittliga poäng

Utrikes födda är en heterogen grupp med människor med olika bakgrund. Viktiga aspekter att ta hänsyn till är bland annat utbildningsbakgrund, vistelsetid i Sverige och grund för bosättning, det vill säga individens anledning till invandringen till Sverige. Dessa faktorer påverkar också etableringen på arbetsmarknaden. Personer med högre utbildning är oftare sysselsatta, likaså är personer som befunnit sig i landet längre tid sysselsatta i högre grad.^{12, 13} Av naturliga skäl är arbetskraftsinvandrare, som kommit till landet med ett ordnat arbete, sysselsatta i större utsträckning än flyktinginvandrare som plötsligt fått fly från sitt hemland.

Nyanlända flyktingar har också ofta begränsade kontaktnät och saknar arbetslivserfarenhet i sitt nya hemland, vilket gör det svårare att finna ett arbete. Bristande språkfärdigheter, ofullständig utbildning, arbetsgivares krav, löneläget och begränsad tillgång till nätverk och kontakter bidrar sammantaget till att etableringen på arbetsmarknaden kan ta lång tid.¹⁴

¹² IFAU (senast uppdaterad 2022). *Utrikes föddas etablering på arbetsmarknaden*. [Hämtad 9 december 2024]. <https://www.ifau.se/Press/Forskningssammanfattningar/Utrikes-foddas-eta-pa-arbetsmarknaden/>

¹³ SCB (2017). *Flyktingars väg in på svensk arbetsmarknad*. <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2017/Flyktingars-vag-in-pa-svensk-arbetsmarknad/>

¹⁴ IFAU (2023). *Arbetsmarknadsetablering bland flyktingar och deras anhöriga i Sverige, Norge och Danmark*. RAPPORT 2023:18. <https://www.ifau.se/globalassets/pdf/se/2023/2023-18-arbetsmarknadsetablering-bland-flyktingar-och-deras-anhoriga-i-sverige-norge-och-danmark.pdf>

En av tre utrikes födda har otillräckliga läsfärdigheter i svenska

De lägre genomsnittliga poängen bland utrikes födda är märkbara även när resultaten delas in i nivåer av kunskaper. Drygt en tredjedel av den utrikes födda befolkningen saknar tillräckliga läsfärdigheter (nivå 1 eller lägre) för att kunna ta till sig information och delta aktivt på arbetsmarknaden. Motsvarande andel bland inrikes födda är 4 procent.

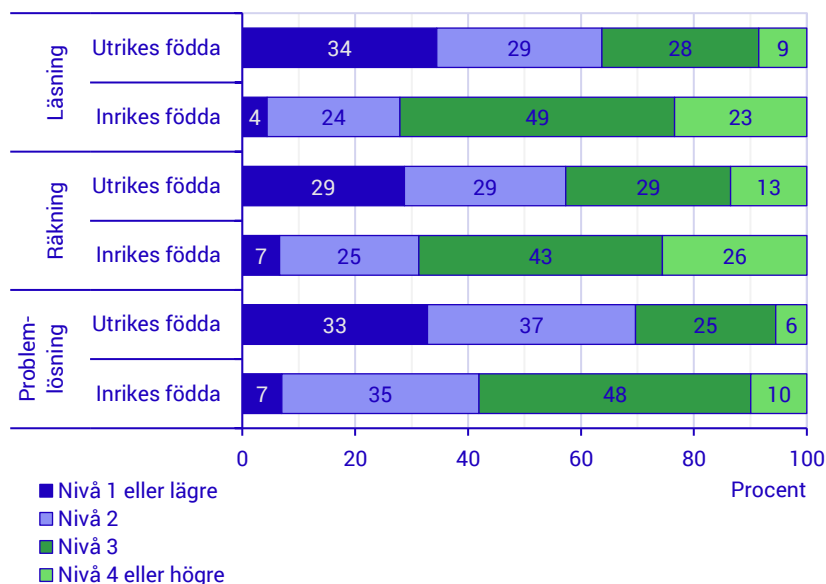
Eftersom undersökningen genomfördes på svenska kan en del av de sämre resultaten bland utrikes födda bero på otillräckliga kunskaper i svenska språket, snarare än på bristande kunskaper generellt i läsning. Oavsett orsak är det en betydande del av den utrikes födda befolkningen som har sämre möjligheter att delta aktivt i arbetslivet och samhället, och därmed riskerar ett utanförskap.

Det är stor spridning i kunskapsnivåerna bland utrikes födda i Sverige. Samtidigt som drygt en tredjedel inte har tillräckliga läsfärdigheter (nivå 1 eller lägre) har ungefär lika många, 36 procent, goda eller mycket goda läsfärdigheter (nivå 3 eller högre). Motsvarande andel bland inrikes födda är 72 procent. Mönstret är detsamma när det gäller räknefärdigheter och problemlösningsförmåga.

Diagram 3.11

Andel av befolkningen inom olika kunskapsnivåer i läsning, räkning och problemlösning efter utrikes/inrikes född

Befolkningen 16–65 år

Utrikes födda kvinnor har högre läsfärdigheter än utrikes födda män

Inom samtliga undersökta kunskapsområden får inrikes födda högre genomsnittliga poäng än utrikes födda. Det gäller både bland kvinnor och män. Bland utrikes födda finns dock könsskillnader som inte syns bland inrikes födda.

Inom läsning presterar utrikes födda kvinnor bättre än utrikes födda män. Förutom att kvinnor har en generellt högre utbildningsnivå, kan även det högre deltagandet i SFI vara en möjlig förklaring till de högre läsfärdigheterna. Sedan 2000-talet har andelen utrikes födda kvinnor i SFI varierat mellan cirka 55 och 60 procent de flesta åren. Sedan 2000-talet har andelen kvinnor inom SFI varierat mellan cirka 55 och 60 procent de flesta åren. Det är också en högre andel kvinnor som avslutar SFI-kurser med godkänt betyg.¹⁵

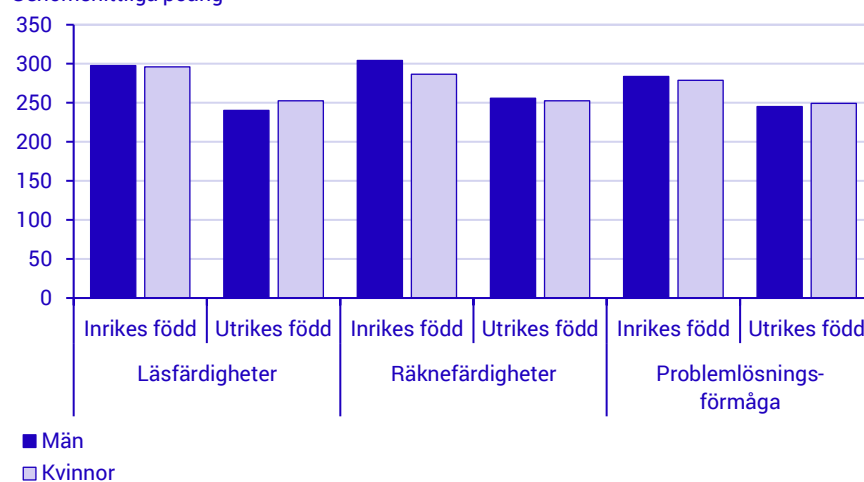
Bland utrikes födda, presterar kvinnor inte heller sämre än män inom räkning och problemlösning, så som är fallet bland inrikes födda. Det är ingen statistiskt säkerställd skillnad i färdigheter mellan utrikes födda kvinnor och utrikes födda män inom räkning och problemlösning.

Diagram 3.12

Genomsnittliga poäng inom läsning, räkning och problemlösningsförmåga efter utrikes/inrikes födda och kön

Befolkningen 16–65 år

Genomsnittliga poäng

I tabell 3.3 nedan redovisas både genomsnittliga poäng och kunskapsnivåer inom respektive område i efter födelsebakgrund och kön. De högre genomsnittliga poängen bland inrikes födda män syns även i fördelningen över kunskapsnivåer. Av inrikes födda är det 33 procent bland männen som har mycket goda färdigheter inom räkning (nivå 4 eller högre), jämfört med 18 procent av kvinnorna. Motsvarande andel bland utrikes födda som grupp är 13 procent.

På grund av ett mindre urval bland utrikes födda blir osäkerheten stor när statistiken över utrikes födda även redovisas könsuppdelat per

¹⁵ Skolverket. Sveriges officiella statistik, statistik på riksnivå. Komvux, statistikområde Betyg och studieresultat samt Elever och kursdeltagare, 2000–2022. [Hämtad 8 december, 2024]. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC&verkform=Komvux>

kunskapsnivå. Det kan vara därför de högre genomsnittliga poängen i läsfärdigheter bland utrikes födda kvinnor inte visar signifikant högre kunskapsnivåer jämfört med utrikes födda män, även om det finns vissa indikationer till det.

Tabell 3.3

Genomsnittliga poäng och andel av befolkningen inom respektive kunskapsnivå inom läsning, räkning och problemlösning efter utrikes/inrikes födda och kön.

Befolkningen 16–65 år.

	Genomsnittliga poäng	Nivå 1 eller lägre	Nivå 2	Nivå 3	Nivå 4 eller högre
Läsning					
Inrikes födda	297	4	24	49	23
Män	298	5	22	49	24
Kvinnor	296	4	25	48	23
Utrikes födda	246	34	29	28	9
Män	240*	40	29	24	7
Kvinnor	253	29	30	32	10
Räkning					
Inrikes födda	296	7	25	43	26
Män	304*	5*	20*	43	33*
Kvinnor	287	9	30	43	18
Utrikes födda	254	29	29	29	13
Män	256	30	29	27	14
Kvinnor	253	28	29	31	13
Problemlösning					
Inrikes födda	281	7	35	48	10
Män	284*	7	32	50	11*
Kvinnor	279	7	38	46	9
Utrikes födda	247	33	37	25	6
Män	245	35	36	22	6
Kvinnor	249	30	37	27	5

* signifikant skillnad mellan kvinnor och män inom grupperna utrikes eller inrikes födda

Färdigheter ökande med längre tid i landet

Spridningen i färdigheter inom den utrikes födda befolkningen syns inte minst med avseende på vistelsetid i landet. Personer som nyligen har invandrat till Sverige får i genomsnitt lägre poäng i färdigheter än utrikes födda som bott i Sverige en längre tid. Det pekar på bristande kunskaper i svenska språket snarare än förmågan att läsa, räkna eller lösa problem.

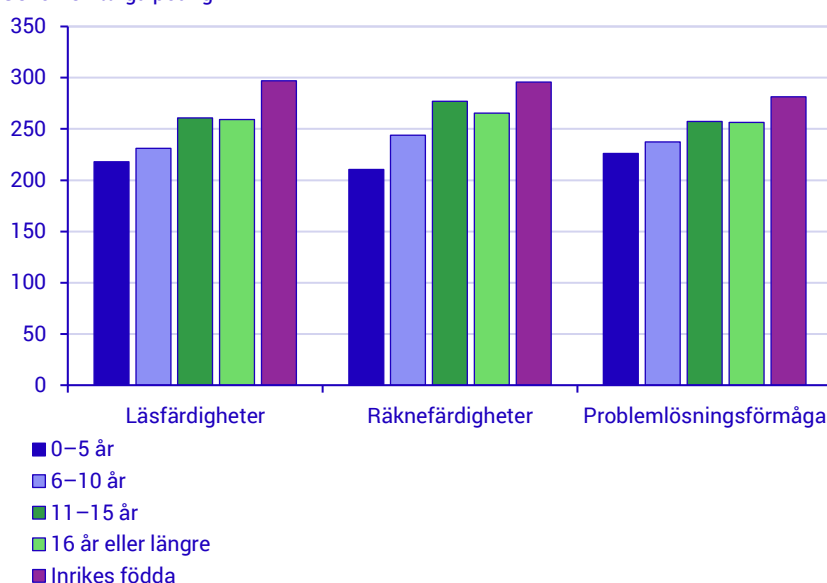
Färdigheterna inom alla tre undersökta kunskapsområden är stigande med antal år i Sverige men inga större skillnader syns efter 10 år i landet. Personer som befunnit sig 11–15 år i Sverige får ungefär samma genomsnittliga poäng som personer som varit i landet 16 år eller längre. En förklaring till det är att personer som varit i Sverige 16 år eller längre oftare är äldre än personer som nyligen invandrat. I tidigare avsnitt har det också visat sig att färdigheterna är lägre bland äldre personer i befolkningen.

Diagram 3.13

Genomsnittliga poäng inom läsfärdigheter, räknefärdigheter och problemlösningsförmåga efter antal år i Sverige

Befolkningen 16–65 år

Genomsnittliga poäng

Störst skillnad i färdigheter med avseende på vistelsetid i Sverige syns inom kunskapsområdet räkning. Personer som invandrade för 11–15 år sedan får i genomsnitt 277 poäng, jämfört med 210 poäng bland personer som invandrade för 0–5 år sedan. Det motsvarar en skillnad på 67 poäng.

Olika skäl till invandring

Fram till 1970-talet dominerade arbetskraftsinvandringen i Sverige och har efter det ersatts av flyktingvandring. Det är två vitt skilda grupper sett till förutsättningar för integration och etablering på den svenska arbetsmarknaden. Den förstnämnda gruppens primära syfte var att komma till Sverige för att arbeta och den andra gruppen för att av olika anledningar fly från sitt hemland. Flyktinginvandrare och deras anhöriga har generellt en lägre utbildningsnivå samt är etablerade på arbetsmarknaden i lägre grad jämfört med arbetskraftsinvandrare.

Det är tydliga skillnader inom samtliga tre kunskapsområden i PIAAC; läsning, räkning och problemlösning, med avseende på grund för bosättning. Personer som invandrat till Sverige med anledning av arbete

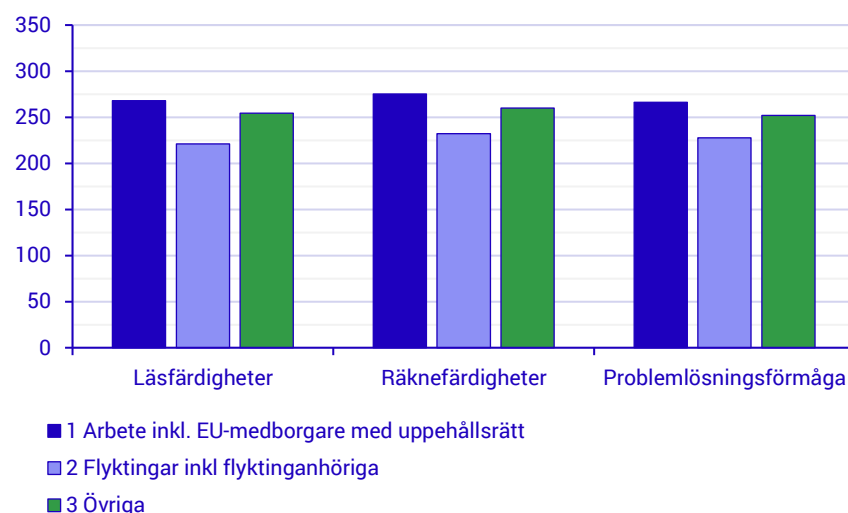
inklusive EU-medborgare med uppehållsrätt¹⁶ får högre genomsnittliga poäng inom samtliga tre kunskapsområden jämfört med gruppen flyktinginvandrare med anhöriga.

Diagram 3.14

Genomsnittliga poäng inom läsning, räkning och problemlösning efter grund för bosättning bland utrikes födda

Befolkningen 16–65 år, utrikes födda

Genomsnittliga poäng

Störst skillnad i färdigheter med avseende på grund för bosättning syns inom kunskapsområdet läsning. Personer som invandrat till Sverige med anledning av arbete, inklusive EU-medborgare med uppehållsrätt, får i genomsnitt 268 poäng, jämfört med 221 poäng bland gruppen flyktinginvandrare med anhöriga. Det motsvarar en skillnad på 47 poäng.

Urvalet i undersökningen är för litet för att bryta ner på fler grupper av skäl för invandring, så kallad grund för bosättning. Gruppen övrigt innehåller bland annat invandring med anledning av studier, anhöriga till andra grupper än flyktinginvandrare och okänd anledning.

Färdigheter och formell utbildning

En grundläggande målsättning för utbildningssystemet i Sverige är att alla elever ska ges förutsättningar att uppnå de nationella målen och utveckla sina kunskaper, färdigheter och kompetenser så långt som är möjligt utifrån sina förutsättningar. Oberoende av kön.

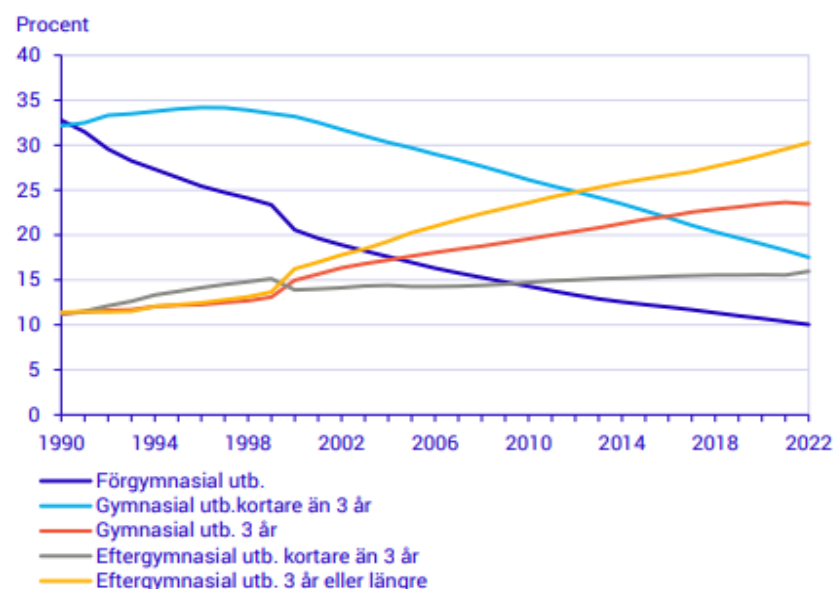
¹⁶ EU-medborgare med uppehållsrätt, som här grupperas tillsammans med invandring med anledning av arbete, innebär att EU-medborgaren antingen är anställd eller egenföretagare i den mottagande medlemsstaten, kan försörja sig själv och eventuell familj eller huvudsakligen ska bedriva studier eller genomgå en yrkesutbildning.
<https://www4.skatteverket.se/download/18.23fa67a159821a78a717aa4/1698824080334/Direktiv%202004%2038.pdf>

Gymnasieutbildningen ska ge eleverna en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier.¹⁷

Under 2000-talet har det skett utbildningspolitiska satsningar i Sverige för att öka andelen som påbörjar en högskoleutbildning. Sverige har sedan länge haft ett väl utbyggt system för vuxenutbildning jämfört med de flesta andra länder. Utbildningsnivån i Sverige har ökat kraftigt under de senaste 30 åren. I början av 1990-talet hade en tredjedel av befolkningen i åldrarna 25–64 år högst en förgymnasial utbildning och endast en av tio hade en längre eftergymnasial utbildning. Idag är förhållandet det omvända. Omkring 10 procent har en förgymnasial utbildning som högsta utbildning och 30 procent har en minst treårig eftergymnasial utbildning.

Diagram 3.15

Befolkningens utbildningsnivå 1990–2022
Befolkningen i åldern 25–64 år

Källa: SCB, Befolkningens utbildning 2022, Temarapport 2023:8

År 2022 var andelen högutbildade inrikes födda kvinnor 38 procent medan motsvarande andel för inrikes födda män var 24 procent. Bland utrikes födda är skillnaderna något mindre mellan kvinnor och män. Andelen högutbildade utrikes födda kvinnor var 33 procent och andelen högutbildade utrikes födda män var 26 procent år 2022.¹⁸

¹⁷ Regeringskansliet. Mål för barn- och ungdomsutbildning. [Hämtad 9 december, 2024].
<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/barn--och-ungdomsutbildning/mal-for-barn--och-ungdomsutbildning/>

¹⁸ SCB (2023). *Befolkningens utbildning 2022*. Temarapport 2023:8.
https://www.scb.se/contentassets/1b5417716c8d4b3d888d009fb3e6a6b/uf0506_2022a01_sm_a40br230_9.pdf

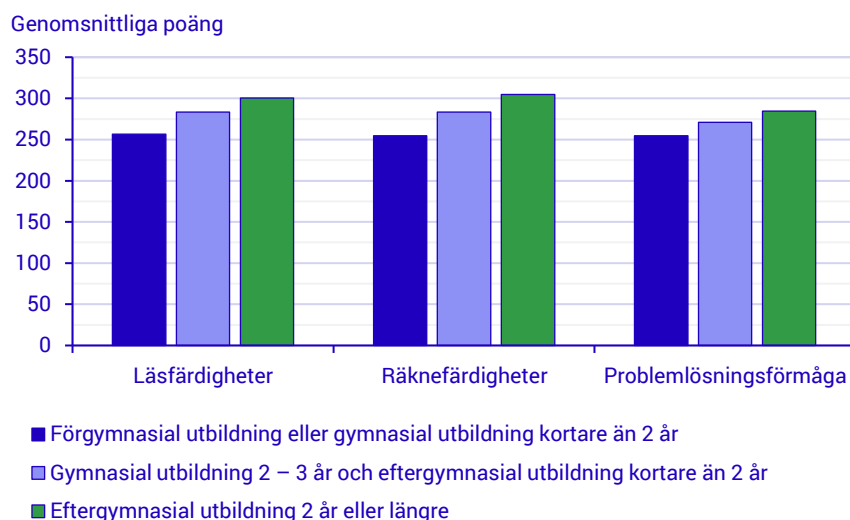
Det formella utbildningssystemet är inte den enda miljön inom vilken färdigheter utvecklas. Lärande utvecklas inom en rad andra miljöer till exempel i familjen, på arbetet eller genom fritidsaktiviteter och självstudier. Vuxna som inte använder sina färdigheter tillräckligt inom arbetet eller på fritiden riskerar att förlora kompetens och skicklighet. Ju längre period som har gått sedan en person har avslutat sina studier desto svagare är det direkta sambandet mellan formell utbildningsnivå och en individs färdigheter. För äldre personer har andra faktorer än formell utbildningsnivå stor betydelse för en persons färdigheter till exempel yrke, möjligheter till lärande på arbetet och social miljö.

I det här avsnittet beskrivs spridningen i läsfärdigheter, räknefärdigheter och problemlösningsförmåga för att ge en översiktlig bild av sambanden mellan formell utbildning och färdigheter.

Höga färdigheter bland högutbildade

Det finns stora skillnader i färdigheter mellan personer med hög utbildning (eftergymnasial utbildning 2 år eller längre) jämfört med övriga inom samtliga kunskapsområden. Personer med hög utbildning har i genomsnitt högre färdigheter. För läsfärdigheter är det i genomsnitt 44 poängs skillnad mellan personer som har en eftergymnasial utbildning på minst 2 år och personer med gymnasial utbildning kortare än 2 år eller förgymnasial utbildning. För räknefärdigheter är motsvarande skillnad 50 poäng och 30 poängs skillnad när det gäller problemlösningsförmåga.

Diagram 3.16
Genomsnittliga poäng inom läsfärdigheter, räknefärdigheter och problemlösningsförmåga efter utbildningsnivå
Befolkningen 16–65 år

Färdigheter är stigande med utbildningsnivå inom samtliga kunskapsområden och undersökta utbildningsnivåer. Personer med gymnasial utbildning 2–3 år, eller eftergymnasial utbildning kortare än 2 år får i genomsnitt lägre poäng än personer med längre utbildning och högre poäng än personer med kortare utbildning.

En av fyra med förgymnasial utbildning saknar tillräckliga färdigheter

Vid jämförelse av kunskapsnivåer har personer med hög utbildning i större utsträckning goda eller mycket goda färdigheter. Och personer utan, eller med endast kort gymnasieutbildning, är överrepresenterade bland den delen av befolkningen som saknar tillräckliga färdigheter som behövs i samhället och arbetslivet.

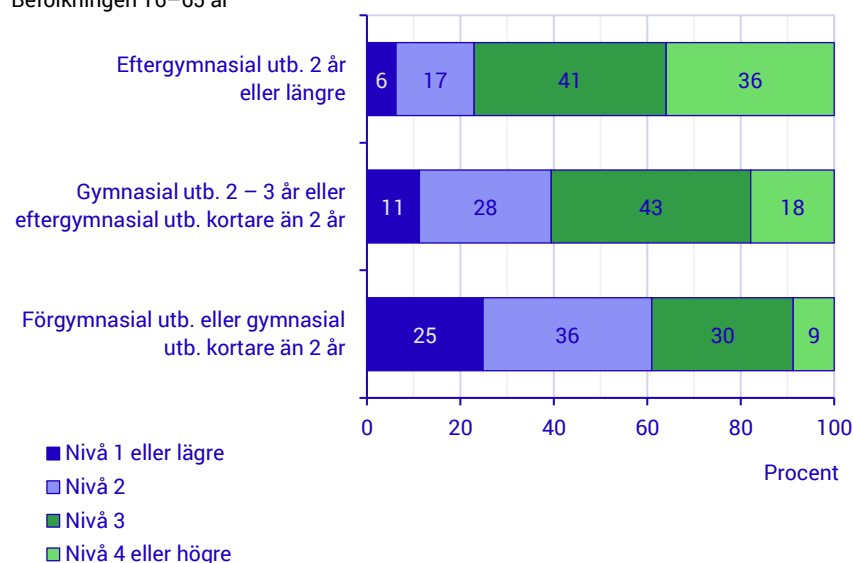
En av fyra med förgymnasial utbildning eller gymnasial utbildning kortare än 2 år saknar tillräckliga färdigheter (nivå 1 eller lägre). Det gäller färdigheter inom alla tre kunskapsområden; läsning, räkning och problemlösningsförmåga. Motsvarande andel bland personer med minst två års eftergymnasial utbildning är 6–8 procent, beroende på kunskapsområde. Skillnaden är störst inom kunskapsområdet räkning.

Omvänt är det 36 procent av högutbildade som har mycket goda räknefärdigheter (nivå 4 eller högre) jämfört med 9 procent av personer med förgymnasial utbildning, eller en kort gymnasieutbildning.

Diagram 3.17

Andel i procent av befolkningen inom olika kunskapsnivåer för räknefärdigheter efter formell utbildning

Befolkningen 16–65 år

En del personer i den yngsta åldersgruppen (16–24 år) befinner sig fortfarande i pågående studier och har av den anledningen inte hunnit införskaffa sig den eftergymnasiala utbildningen de ämnar att slutföra. Rensas den åldersgruppen från resultaten blir skillnaderna ännu större. Bland personer i åldern 25–65 år, som har högst en förgymnasial utbildning eller gymnasial utbildning kortare än 2 år, är det en tredjedel som saknar tillräckliga färdigheter (nivå 1 eller lägre). Det gäller oavsett kunskapsområde.

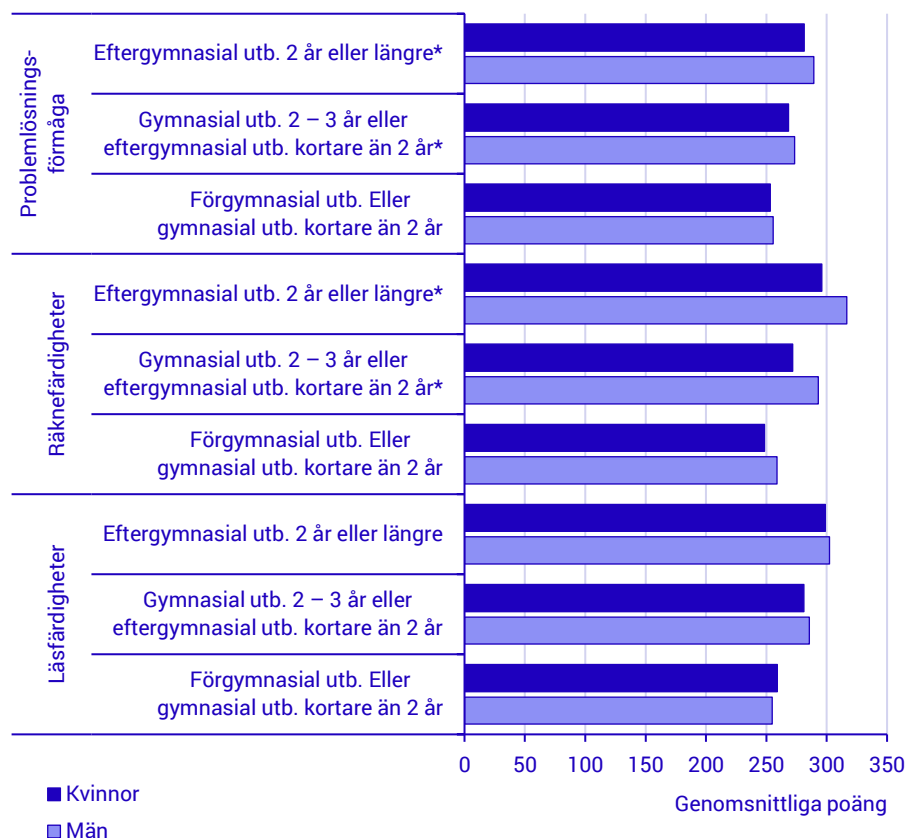
Könsskillnader i räknefärdigheter trots jämförbar utbildningsnivå

Inom kunskapsområdet läsning finns det endast små skillnader mellan kvinnor och män, oavsett utbildningsnivå. För räknefärdigheter är skillnaderna större. Bland personer med minst två års gymnasial utbildning får män i genomsnitt cirka 20 poäng mer än kvinnor. Inom problemlösning finns samma mönster men skillnaden är mindre, 5 till 8 poäng beroende på gymnasial eller eftergymnasial utbildning.

Bland personer med förgymnasial utbildning eller gymnasial utbildning kortare än 2 år syns inga tydliga skillnader mellan kvinnor och män.

Diagram 3.18

Genomsnittliga poäng inom läsfärdigheter, räknefärdigheter och problemlösning förmåga efter utbildningsnivå och kön
Befolkningen 16–65 år

*Statistiskt säkerställd poängskillnad mellan kvinnor och män

Skillnaden mellan kvinnor och män med avseende på räknefärdigheter är större ju högre utbildningsnivå. Indelat i kunskapsnivåer innebär det att en större andel män med eftergymnasial utbildning 2 år eller längre har goda eller mycket goda färdigheter i räkning, jämfört med kvinnor med motsvarande utbildningsbakgrund. Det är 48 procent av männen med eftergymnasial utbildning 2 år eller längre som har mycket goda räknefärdigheter (nivå 4 eller högre) jämfört med 27 procent bland kvinnor med motsvarande utbildningslängd.

Utrikes och inrikes födda med längre utbildning har också högre färdigheter

I genomsnitt har personer med högre utbildning även högre färdigheter inom läsning, räkning och problemlösningsförmåga. Det sambandet återfinns bland både utrikes- och inrikes födda.

Som tidigare nämnts är utrikes födda i Sverige en heterogen grupp, som innefattar personer med vitt skilda bakgrunder. Spridningen av färdigheter är också större bland utrikes födda jämfört med inrikes födda med hänsyn till utbildningsnivån. Det innebär att det är större skillnad i färdigheter mellan utrikes födda med lång utbildning och utrikes födda med högst förgymnasial utbildning, jämfört med personer med dessa utbildningsbakgrunder bland inrikes födda.

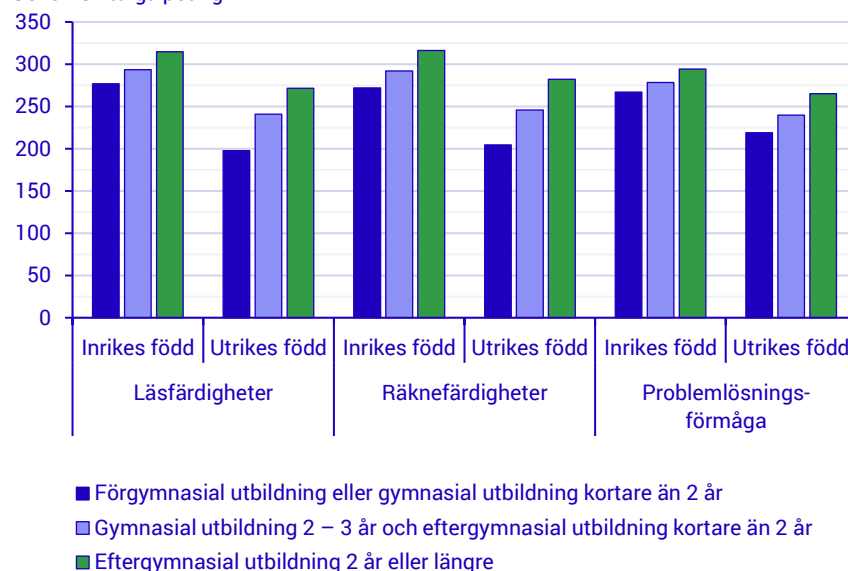
Störst skillnad föreligger inom kunskapsområdet räkning, där det i genomsnitt skiljer 78 poäng mellan utrikes födda med eftergymnasial utbildning 2 år eller längre (282 poäng) och utrikes födda med förgymnasial utbildning eller gymnasieutbildning kortare än 2 år (204 poäng). Motsvarande skillnad bland inrikes födda är 44 poäng.

Inom varje grupp av utbildningsnivå uppnår inrikes födda i genomsnitt högre genomsnittliga poäng än utrikes födda inom de tre undersökta kunskapsområdena läsning, räkning och problemlösning.

Diagram 3.19

Genomsnittliga poäng inom läsfärdigheter, räknefärdigheter och problemlösningsförmåga efter utrikes/inrikes födda och utbildningsnivå
Befolkningen 16–65 år

Genomsnittliga poäng

Utbildning är som tidigare nämnt en viktig faktor för individers färdigheter i läsning, räkning och problemlösning. Både för utrikes födda och inrikes födda, men särskilt viktigt är det för utrikes födda som saknar gymnasieutbildning. Ungefär en av tre utrikes födda saknar

tillräckliga läsfärdigheter i svenska språket. Men bland utrikes födda med en förgymnasial utbildning, eller gymnasieutbildning kortare än 2 år, är det nästan två av tre som saknar tillräckliga. Bland inrikes födda med samma utbildningsnivå är andelen 11 procent.

Skillnader i färdigheter mellan inrikes och utrikes födda finns inom samtliga kunskapsområden, oavsett utbildningsnivå, men skillnaderna är större inom läsning. Bland utrikes födda med eftergymnasial utbildning 2 år eller längre är det 62 procent som har goda eller mycket goda kunskaper inom räkning, och 52 procent har det inom läsning. Bland inrikes födda med samma utbildningsnivå är det ungefär 85 procent som har goda eller mycket goda färdigheter i dessa kunskapsområden. Tabell 3.4 redovisar genomsnittliga poäng och fördelning över kunskapsnivåer inom läsning. Kunskapsområdet där skillnaderna är störst mellan inrikes och utrikes födda.

Det är inga signifikanta skillnader mellan kvinnor och mäns läsfärdigheter, med hänsyn till utbildningsnivå.

Tabell 3.4

Genomsnittliga poäng och andel av befolkningen inom respektive kunskapsnivå inom läsning efter utbildningsnivå, kön och bakgrund.

Befolkningen 16–65 år.

Läsfärdigheter	Genomsnittliga poäng	Nivå 1 eller lägre	Nivå 2	Nivå 3	Nivå 4 eller högre
Förgymnasial utbildning eller gymnasieutbildning kortare än 2 år	257	25	33	33	9
Kvinnor	259	27	32	32	9
Män	255	22	34	34	10
Utrikes födda	198*	65*	26	7*	2*
Inrikes födda	277	11	35	42	12
Gymnasieutbildning 2 till 3 år eller eftergymnasial utbildning kortare än 2 år	283	10	28	47	16
Kvinnor	281	10	25	48	17
Män	286	10	30	45	14
Utrikes födda	241*	38*	31	25*	5*
Inrikes födda	293	4	27	52	18
Eftergymnasial utbildning 2 år eller längre	300	7	18	45	30
Kvinnor	299	8	16	44	33
Män	302	7	19	46	28
Utrikes födda	272*	18*	29*	39*	14*
Inrikes födda	315	1	12	48	38

* signifikant skillnad mellan utrikes och inrikes födda inom respektive utbildningsnivå (inga signifikanta skillnader mellan kvinnor och män inom utbildningsnivåerna.)

4. Förändringar av den vuxna befolkningens färdigheter över tid

Tidigare kapitel har innehållit beskrivningar av förändringen av vuxnas färdigheter mellan 2012 och 2023 på en översiktlig nivå samt beskrivningar av skillnader i färdigheter mellan olika befolkningsgrupper. Huvudsakligt fokus i det här kapitlet är att beskriva utvecklingen över tid av färdigheter inom olika grupper av den vuxna befolkningen i Sverige. Det är endast läs- och räknefärdigheter som berörs, eftersom definitionerna av problemlösningsförmåga har förändrats mellan 2012 och 2023. I kapitel 2 beskrevs utvecklingen i färdigheter över tid för kvinnor och män. Utvecklingen över tid för kvinnor och män beskrivs inte i det här kapitlet, eftersom det har beskrivits i tidigare kapitel.

Det visade sig 2012 att det fanns stora skillnader i färdigheter inom den svenska befolkningen mellan exempelvis inrikes och utrikes födda samt mellan personer med eftergymnasial utbildning och förgymnasial utbildning. De här skillnaderna inom den svenska befolkningen är bestående även 2023. Beskrivningen av förändringen i färdigheter över tid inom olika grupper av befolkningen kan bidra till att ge information om vilka grupper av befolkningen som är i behov av insatser för att förbättra möjligheterna till lärande och därmed bidra till ökade färdigheter inom gruppen.

Analyserna innehåller beskrivningar av förändringar i genomsnittliga poäng inom läs- och räknefärdigheter mellan 2012 och 2023. Vidare studeras om spridningen i färdigheter inom den vuxna befolkningen har förändrats över tid och om fördelningen över kunskapsnivåer ser likartad ut 2012 som 2023. Det finns även en beskrivning av samband mellan kunskaper från grundskolan och färdigheter som behövs i vuxenlivet.

De viktigaste resultaten

- Det kvarstår stora skillnader i färdigheter inom den vuxna befolkningen 2023, jämfört med 2012
- På totalnivån var det inga stora skillnader i genomsnittliga poäng mellan 2012 och 2023. Men för vissa grupper av befolkningen har signifikanta förändringar av färdigheter skett mellan undersökningsåren vilket beskrivs nedan.
- Andelen personer i åldern 16 till 24 år som har otillräckliga färdigheter inom läsning har ökat signifikant mellan 2012 och 2023. För räknefärdigheter finns det ingen signifikant skillnad

mellan 2012 och 2023 när det gäller andelen unga vuxna med otillräckliga färdigheter

- Det finns inga signifikanta skillnader i genomsnittliga poäng inom läsning eller räkning mellan undersökningsåren för vuxna i åldern 16 till 44 år
- För personer i åldern 45 till 65 år har det skett signifikanta ökningsar av färdigheter inom både läsning och räkning mellan undersökningsåren
- För inrikes födda har färdigheterna inom läsning och räkning förändrats i positiv riktning mellan 2012 och 2023
- Utrikes födda presterar i stort sett på samma nivå inom läsning under 2023, jämfört med 2012. När det gäller räkning har det skett en signifikant ökning av färdigheter mellan 2012 och 2023.
- Ingen skillnad i färdigheter mellan 2012 och 2023 om hänsyn tas till olika utbildningsnivå, det gäller både inrikes och utrikes födda.
- Det finns ett tydligt samband mellan kunskaper förvärvade i grundskolan och färdigheter i vuxen ålder för personer i åldern 16 till 29 år när PIAAC genomfördes. Det här visar sig i att personer med meritvärden mellan 0 till 160 från grundskolan har signifikant lägre genomsnittliga poäng inom samtliga kunskapsområden som mäts i PIAAC, jämfört med personer som hade ett meritvärde mellan 280 och 320 från grundskolan

Stora skillnader i färdigheter inom befolkningen

Det är av vikt att det nationella utbildningssystemet inklusive vuxenutbildning samt olika former av kurser och lärande bidrar till att vuxna personer kan uppnå tillräckliga färdigheter inom läsning, räkning och problemlösningsförmåga. Vuxna utan tillräckliga färdigheter riskerar att slås ut från arbetsmarknaden eller stå inför utmaningar vid deltagande i samhället eller inom fortbildning.

Ett sätt att titta på skillnader i färdigheter inom den vuxna befolkningen är att mäta intervallet mellan de 10 procent lägsta och 10 procent högsta poängen. Under 2023 var den genomsnittliga skillnaden mellan gränserna för vuxna med de högsta och lägsta poängen 126 poäng i läsning, vilket kan jämföras mot 122 poäng under 2012. Skillnaderna i färdigheter i läsning inom den vuxna befolkningen i Sverige har därför inte förändrats nämnvärt mellan 2012 och 2023. Ett annat sätt att beskriva det är att de 10 procent av den vuxna befolkningen som har de lägsta poängen inom läsning ligger på 217 poäng eller lägre i läsning, vilket motsvarar kunskapsnivå 1 eller lägre. De 10 procent av den vuxna befolkningen som har de högsta poängen inom läsning ligger på 343 poäng eller högre, vilket motsvarar kunskapsnivå 4 eller högre.

För räkning har spridningen i poäng mellan grupperna med de högsta och lägsta poängen ökat något mellan 2012 och 2023. Den genomsnittliga spridningen i poäng för räkning var 138 poäng 2023, vilket kan jämföras mot 125 poäng 2012.

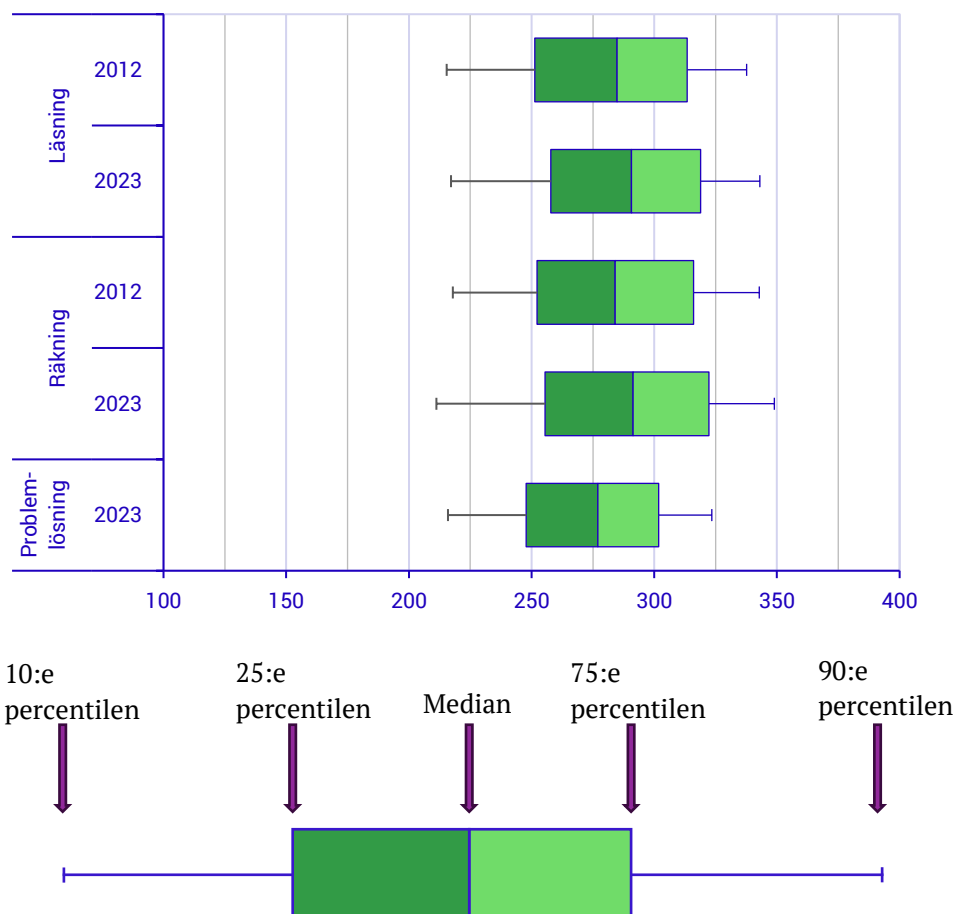
Både inom läsning och räkning kvarstår därför relativt stora skillnader inom den vuxna befolkningen i färdigheter. Det här innebär att det kan finnas behov av ytterligare utbildning eller lärande inom arbetet om vuxna som ligger på kunskapsnivå 1 eller lägre ska kunna utveckla tillräckliga färdigheter inom läsning och räkning.

För problemlösningsförmåga var den genomsnittliga skillnaden mellan gränserna för vuxna med de högsta och lägsta poängen 108 poäng under 2023. Det visar på något lägre spridning av kunskaper än inom övriga kunskapsområden. Inom problemlösning är det inte lika stor andel av befolkningen som ligger på den högsta kunskapsnivån (mycket goda kunskaper/färdigheter) jämfört med räkning och läsning. Det bidrar troligen till att spridningen är lägre inom problemlösningsförmåga. Det visar sig att de 10 procent som ligger på de högsta poängen inom problemlösningsförmåga ligger på 323 poäng eller högre, vilket motsvarar kunskapsnivå 3 och högre.

Diagram 4.1

Spridning i färdigheter genom att visa intervallen av poäng mellan gränserna för de 10 procent av befolkningen med de lägsta poängen och de 10 procent av befolkningen med de högsta poängen efter kunskapsområde

Befolkningen 16–65 år, 2012 och 2023

Hur har färdigheter inom befolkningsgrupper förändrats mellan 2012 och 2023?

Det har tidigare visat sig att den vuxna befolkningen i åldern 16 till 65 år presterar på ungefär samma nivå 2023 som 2012, vilket gäller både kvinnor och män.

Eftersom det kvarstår stora skillnader i färdigheter inom den svenska befolkningen så är det av intresse att se hur förändringarna över tid ser ut för olika grupper av befolkningen. I det här avsnittet studeras förändringen över tid i färdigheter efter ålder, utbildningsnivå och utrikes- eller inrikes född.

Analys av färdigheter relaterat till ålder

Vid tolkning av skillnader i kompetens mellan olika åldersgrupper, är det viktigt att upprepa det som sagts tidigare –PIAAC ger en ögonblicksbild av kompetensen hos vuxna i olika åldrar vid en viss tidpunkt. Eftersom det nu finns två undersökningsomgångar av PIAAC (2012 och 2023) så är det möjligt att översiktligt beskriva förändringen av färdigheter hos en födelsekohort vid olika tidpunkter. Det kan ge information om hur åldrande är relaterat till färdigheter i läsning och räkning. Den här typen av analys ger en översikt över hur färdigheter förändras när personer blir äldre.

Det är även möjligt att studera hur färdigheter i en specifik åldersgrupp till exempel unga personer i åldern 16 till 24 år har förändrats mellan 2012 och 2023 till följd av förändringar som skett inom utbildningssystemet eller i samhället. Det här ger insikter i hur skilda förutsättningar för olika generationer relaterar till färdigheter. Det ger information om hur färdigheter förändras som effekt av förändringar i samhället när det gäller utbildningsnivå i befolkningen, förändringar i kvalitet på utbildning, migrationsflöden och förändringar på arbetsmarknaden och i arbetsuppgifter¹⁹.

I den första delen av analysen studeras hur färdigheter i olika åldersgrupper har förändrats mellan 2012 och 2023 och i den andra delen studeras hur färdigheter har förändrats mellan 2012 och 2023 för specifika födelsekohorter.

Förbättrade färdigheter bland de äldre mellan 2012 och 2023

I kapitel 3 visade det sig att färdigheter inom samtliga kunskapsområden är lägre bland yngre (16 – 24 år) och äldre (55–65 år),

¹⁹ OECD (2023), OECD Education at a glance 2023: OECD indicators, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/e13bef63-en>

jämfört med personer i åldrarna 25 till 54 år. Mönstret avseende skillnader mellan åldersgrupper i genomsnittliga poäng inom läsning och räkning har förändrats mellan 2012 och 2023. Under 2012 hade de äldre (55–65 år) signifikant lägre genomsnittliga poäng inom både läsning och räkning, jämfört med de yngre (16–24 år). Till skillnad från 2023 där de äldre presterar på samma nivå som de yngre inom både läsning och räkning. Det här beror främst på att det har skett en signifikant ökning av genomsnittliga poäng inom både läsning och räkning för personer i åldern 55 till 65 år 2023, jämfört med de som var 55 till 65 år 2012. Samtidigt finns det inte några signifikanta skillnader i genomsnittliga poäng inom läsning och räkning mellan de som är 16 till 24 år 2023, jämfört med de som var 16 till 24 år 2012.

I kapitel 3 har flera tänkbara orsaker till förändringar i färdigheter mellan generationer nämnts. En av dem är den kraftigt ökande utbildningsnivån i den svenska befolkningen under de senaste 30 åren. Yngre personer med högre utbildningsnivå ersätter kontinuerligt äldre personer med lägre utbildningsnivå i befolkningen. Det här har även skett mellan 2012 och 2023 för personer i åldern 55 till 65 år. Andelen personer med förgymnasial utbildning eller gymnasial utbildning kortare än 2 år var 30 procent av personer som var i åldern 55 till 65 år 2012. Motsvarande andel är 19 procent 2023, vilket innebär att utbildningsnivån har ökat signifikant i den äldsta åldersgruppen mellan 2012 och 2023.

Även för åldersgruppen 45 till 54 år har signifikanta öknings i genomsnittliga poäng inom läsning och räkning skett mellan 2012 och 2023, vilket kan knytas till en ökning av utbildningsnivån i åldersgruppen under samma tidsperiod. I åldersgruppen 45 till 54 år var det 28 procent som hade en eftergymnasial utbildning på 2 år eller längre under 2012. Den andelen har ökat signifikant till 39 procent 2023 för personer i åldern 45 till 54 år.

För åldersgrupperna 25 till 34 år respektive 35 till 44 år finns inga signifikanta skillnader i färdigheter inom läsning och räkning mellan 2012 och 2023.

Tabell 4.1
Genomsnittliga poäng i läsning och räkning efter åldersgrupp
Befolkningen 16–65 år, PIAAC 2012 och 2023

Kunskapsområde och åldersgrupp	2012	2023
Läsfärdigheter		
16 - 24	283	279
25 - 34	290	289
35 - 44	287	288
45 - 54	276	285*
55 - 65	262	278*

Kunskapsområde och åldersgrupp	2012	2023
Räknefärdigheter		
16 - 24	278	278
25 - 34	288	288
35 - 44	286	290
45 - 54	276	288*
55 - 65	268	280*

* = förändringen i genomsnittliga poäng är signifikant mellan 2012 och 2023

Stora förändringar i arbetslivet påverkar behov av färdigheter

I samhället och arbetslivet har stora förändringar skett när det gäller användningen av IT och kommunikationsteknologi under de senaste decennierna²⁰. Hur det har utvecklats över tid kan spegla strukturella förändringar av arbetsmarknaden. Det här visar sig bland annat genom att arbetsuppgifter automatiseras och ny teknik införs, som innebär att andra typer av färdigheter än för tio år sedan behöver användas inom arbeten idag. Även utanför arbetet har vuxnas inhämtning av information samt olika typer av vardagliga uppgifter förändrats över tid, på grund av ny teknik. Idag kan vuxna exempelvis sköta sina bankärenden, få information från offentliga institutioner, kommunicera med skola och vård samt köpa och sälja varor digitalt via mobiler, datorer och surfplattor. Mycket information sprids digitalt, vilket innebär att vuxna behöver färdigheter inom IT och kommunikationsteknologi för att förstå och bearbeta information i form av artiklar på webbsidor eller siffror och diagram.

Inom samtliga åldersgrupper har andelen personer i åldern 25 till 65 år som använder IT och kommunikationsteknologi i medium eller hög utsträckning inom sitt arbete ökat signifikant mellan 2012 och 2023. Den ökade andelen som använder IT och kommunikationsteknologi inom sitt arbete kan vara en bidragande orsak till att färdigheterna inom läsning och räkning har ökat i de äldsta åldersgrupperna mellan 2012 och 2023, eftersom mer och mer information sprids digitalt och de olika kunskapsområdena är starkt korrelerade med varandra.

²⁰ OECD (2023), OECD Education at a glance 2023: OECD indicators, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/e13bef63-en>

Tabell 4.2

Andel personer i procent av befolkningen som använder IT eller kommunikationsteknologi i medium eller hög utsträckning inom sina arbeten efter ålder
Befolkningen 25–65 år, PIAAC 2012 och 2023

Åldersgrupp	Andel i %	
	2012	2023
Användning av IT och kommunikationsteknologi		
25 - 34	58	69*
35 - 44	63	77*
45 - 54	61	75*
55 - 65	46	67*

* = förändringen i andelen av befolkningen är signifikant mellan 2012 och 2023

Kap 3 visade att den digitala användningen i vardagen och i arbetet är något lägre inom den äldre gruppen (55–65 år), jämfört med personer i åldrarna 25–54 år. Men det är i den äldre gruppen som den digitala användningen har ökat mest sedan 2012.

Unga vuxna med otillräckliga färdigheter i läsning ökar mellan 2012 och 2023

Det har skett vissa förändringar mellan 2012 och 2023 när det gäller spridningen över kunskapsnivåer inom olika åldersgrupper. För personer i åldern 16 till 24 år har andelen med otillräckliga färdigheter inom läsning ökat signifikant från 9 procent 2012 till 15 procent 2023. Samtidigt finns det ingen signifikant förändring i andelen unga vuxna med otillräckliga färdigheter i räkning mellan 2012 och 2023.

Det finns inga signifikanta skillnader gällande andelen personer i åldern 16 till 24 år som har goda eller mycket goda färdigheter (kunskapsnivå 3 och högre) inom läsning eller räkning mellan 2012 och 2023. Andelarna unga vuxna med goda eller mycket goda färdigheter ligger kvar på närmare 60 procent inom båda kunskapsområdena.

Den internationella undersökningen PISA som mäter 15-åringars kunskaper i bland annat läsförståelse har genomförts vart tredje år sedan år 2000. PISA mätningarna av läsförståelse för åren 2006 till 2012 täcker in personer som var i åldern 16 till 24 år i PIAAC 2012. Medan PISA mätningarna 2015 till 2022 täcker in personer i åldern 16 till 24 år i PIAAC 2023. Om resultaten i PISA undersökningarna gällande 15-åringars läsförmåga jämförs mellan åren 2006 – 2012 och åren 2015 till 2022, så finns ingen tydlig trend att läsförmågan har försämrats mellan undersökningsåren. Svenska elevers resultat i PISA 2022 sjönk

signifikant i jämförelse med PISA 2018 respektive 2015 och var tillbaka på ungefär samma låga nivå som i PISA 2009 respektive 2012.²¹

Resultaten från PIAAC visar att de genomsnittliga färdigheterna ökar för de två äldsta åldersgrupperna mellan 2012 och 2023. Det här syns även i fördelningen över kunskapsnivåer, då andelen personer i åldern 55 till 65 år med otillräckliga färdigheter inom räkning respektive läsning har minskat markant mellan 2012 och 2023. Samtidigt har andelen personer i åldern 55 till 65 år med goda eller mycket goda färdigheter i läsning ökat signifikant från 40 procent 2012 till 57 procent 2023. Den här trenden finns även för räknefärdigheter, när det gäller den äldsta åldersgruppen.

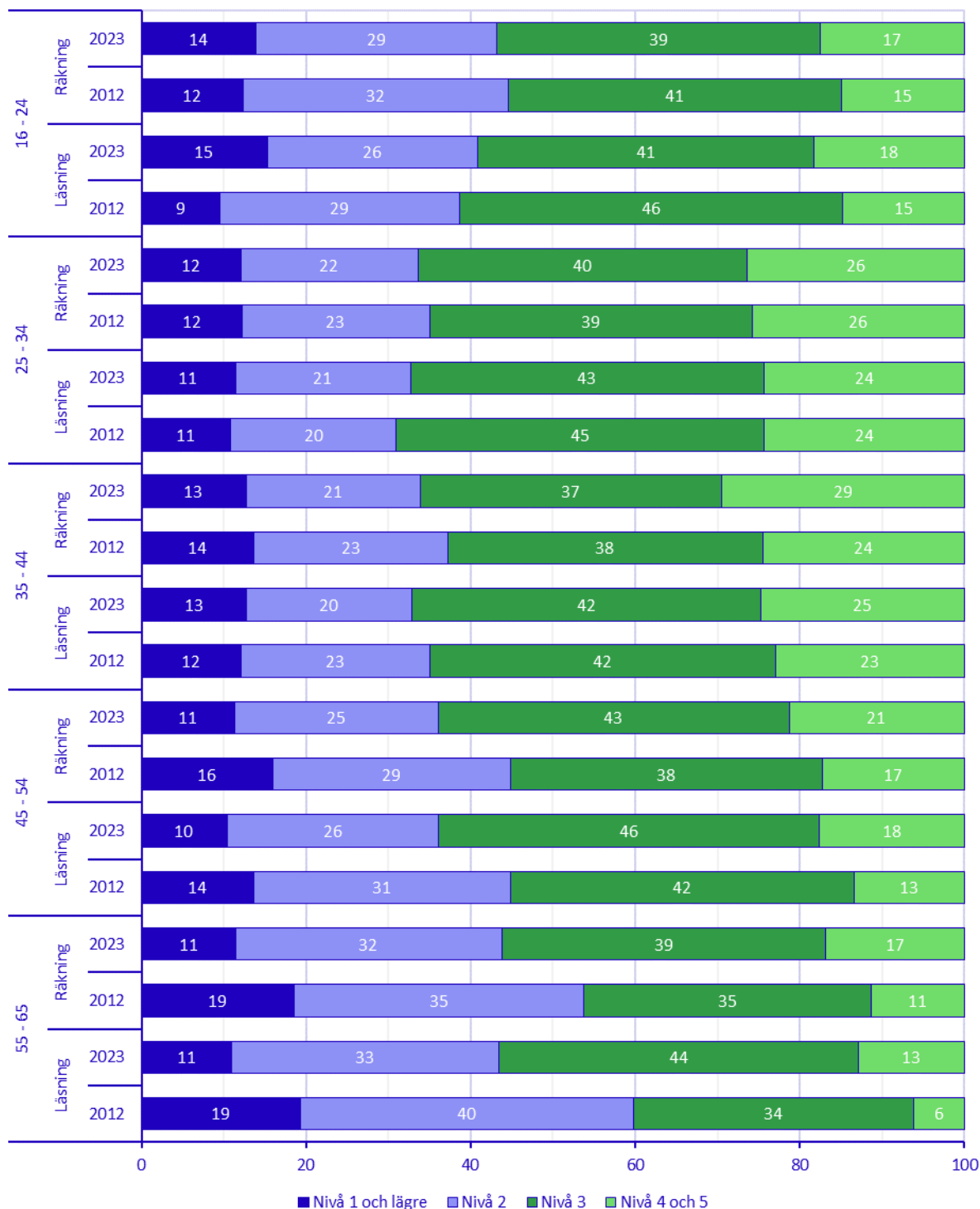
För personer i åldern 45 till 54 år har en signifikant ökning av andelen personer på kunskapsnivå 3 eller högre inom läsning respektive räkning skett från 55 procent 2012 till 64 procent 2023. När det gäller räknefärdigheter har det även skett en signifikant minskning av andelen personer i åldern 45 till 54 år med otillräckliga färdigheter (kunskapsnivå 1 eller lägre) mellan 2012 och 2023. Som tidigare nämnts så beror ökningarna av andelen i åldern 45 till 65 år som har goda eller mycket goda färdigheter på att utbildningsnivån bland de två äldsta åldersgrupperna har höjts mellan 2012 och 2023.

²¹ Skolverket, PISA 2022 15-åringars kunskaper i matematik, läsförståelse och naturvetenskap

Diagram 4.2

Andel i procent av befolkningen inom kunskapsnivåer för läsning respektive räkning efter åldersgrupp

Befolkningen 16–65 år, 2012 och 2023

Det finns vissa indikationer på att ökningen av andelen med otillräckliga läsfärdigheter bland unga vuxna i åldern 16 till 24 år mellan 2012 och 2023 främst berör utrikes födda personer. Av utrikes födda i åldern 16 till 24 år är andelen med otillräckliga läsfärdigheter 48

procent 2023, jämfört med 39 procent 2012. Osäkerheten i resultaten för unga utrikes födda personer är dock stor, vilket innebär att ökningen mellan undersökningsåren inte är signifikant. För inrikes födda i åldern 16 till 24 år var andelen med otillräckliga läsfärdigheter 5 procent 2012, jämfört med 6 procent 2023. Skillnaden mellan 2012 och 2023 för unga inrikes födda är inte signifikant.

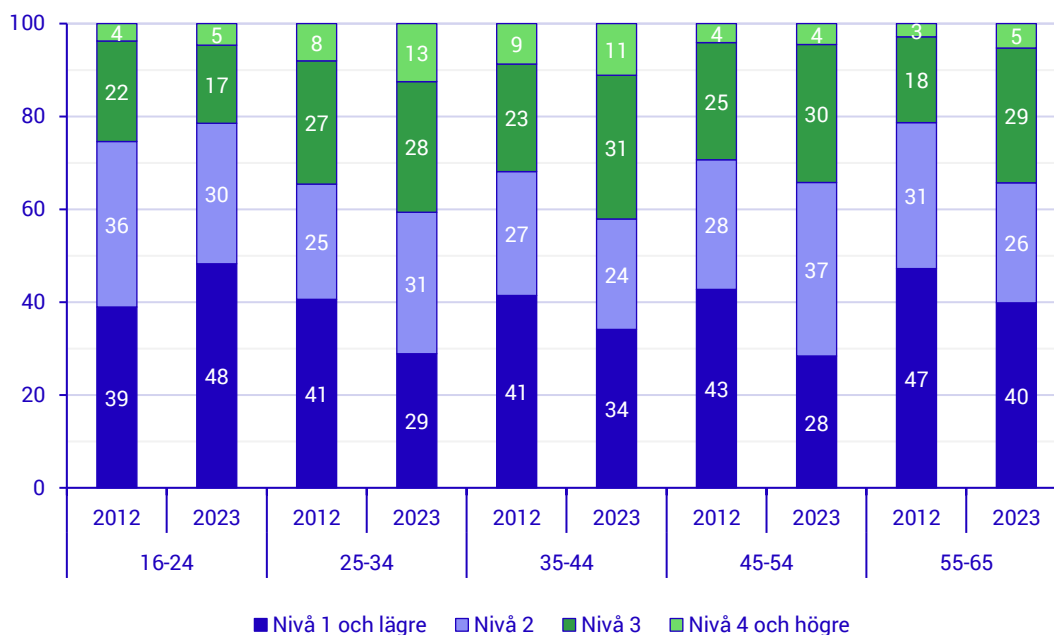
Skillnaderna i fördelningarna över kunskapsnivåer mellan 2012 och 2023 som syns för utrikes födda personer i åldern 25 till 34 år, 35 till 44 år och 55 till 65 år är inte signifikanta. Det här gör att det inte går att med säkerhet säga om det finns någon förändring mellan 2012 och 2023 i fördelningen över kunskapsnivåer för dessa grupper. För utrikes födda personer i åldern 45 till 54 år har det skett en signifikant minskning av andelen personer med otillräckliga läsfärdigheter mellan 2012 och 2023. Samtidigt som andelen utrikes födda personer i den åldersgruppen med goda eller mycket goda läsfärdigheter ligger på ungefär samma nivå 2023 som 2012.

Diagram 4.3

Andel i procent av utrikes födda i befolkningen inom kunskapsnivåer för läsning efter åldersgrupp

Utrikes födda 16–65 år, 2012 och 2023

Procent

En större andel äldre med höga nivåer av läsfärdigheter

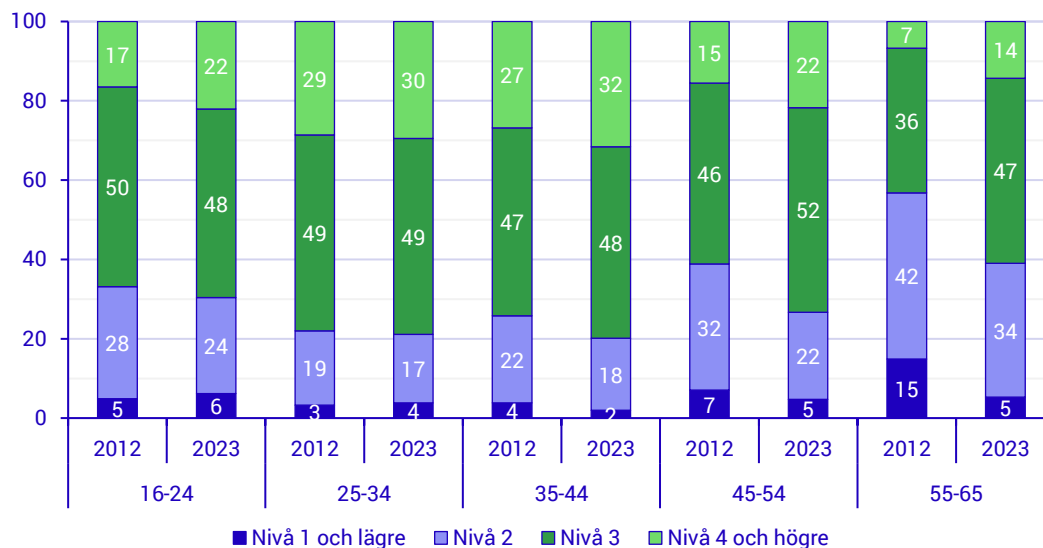
För inrikes födda är det endast i de äldsta åldersgrupperna 45 till 54 år respektive 55 till 65 år som det finns signifikanta förändringar i fördelningarna över kunskapsnivåer mellan 2012 och 2023. Bland personer i åldern 45 till 54 år har andelen med goda eller mycket goda läsfärdigheter ökat signifikant från 61 procent 2012 till 74 procent 2023. Motsvarande signifikanta ökning för åldersgruppen 55 till 65 år är från 43 procent 2012 till 61 procent 2023.

Diagram 4.4

Andel i procent av inrikes födda i befolkningen inom kunskapsnivåer för läsning efter åldersgrupp

Inrikes födda 16–65 år, 2012 och 2023

Procent

Hur förändras färdigheter när personer blir äldre?

Syftet med den här delen är att studera hur färdigheter har förändrats mellan 2012 och 2023 för specifika födelsekohorter. Det är möjligt att särskilja effekten av att personer blir äldre på färdigheter inom läsning respektive räkning genom att jämföra personer födda inom specifika födelsekohorter vid olika åldrar i PIAAC 2012 och PIAAC 2023. För att jämföra med samma population som PIAAC 2012 exkluderas personer som invandrat efter förra mätningen i analysen. Det här innebär exempelvis att de genomsnittliga färdigheterna för personer i åldern 16 till 19 år 2012 som är födda mellan 1993 och 1996 jämförs mot personer i åldern 27 till 30 år 2023, för att få en bild av hur utvecklingen av färdigheter ser ut över tid när personer blir äldre.

För den yngsta åldersgruppen som var i åldern 16 till 19 år 2012 har de genomsnittliga poängen i läsning ökat signifikant mellan 2012 och 2023, då personerna är i åldern 27 till 30 år. De som var i åldern 16 till 19 år 2012 studerade fortfarande i stor utsträckning inom grundskola eller gymnasium. Under 11-årsperioden mellan 2012 och 2023 kan de ha fortsatt med eftergymnasiala studier, deltagit i vuxenutbildning och kurser samt startat sina yrkesliv. Både inom studier av olika former och i sina yrkesliv samt vid deltagande i kurser inom eller utanför arbetet kan en person utveckla sina färdigheter. Det här är troliga orsaker till de signifikant förbättrade färdigheterna inom läsning under 2023 för de som var 16 till 19 år 2012.

Även åldersgruppen som var 20 till 23 år 2012 och 31 till 34 år 2023 har förbättrat sina färdigheter i någon grad, även om skillnaden i genomsnittliga poäng är betydligt mindre än för den yngsta

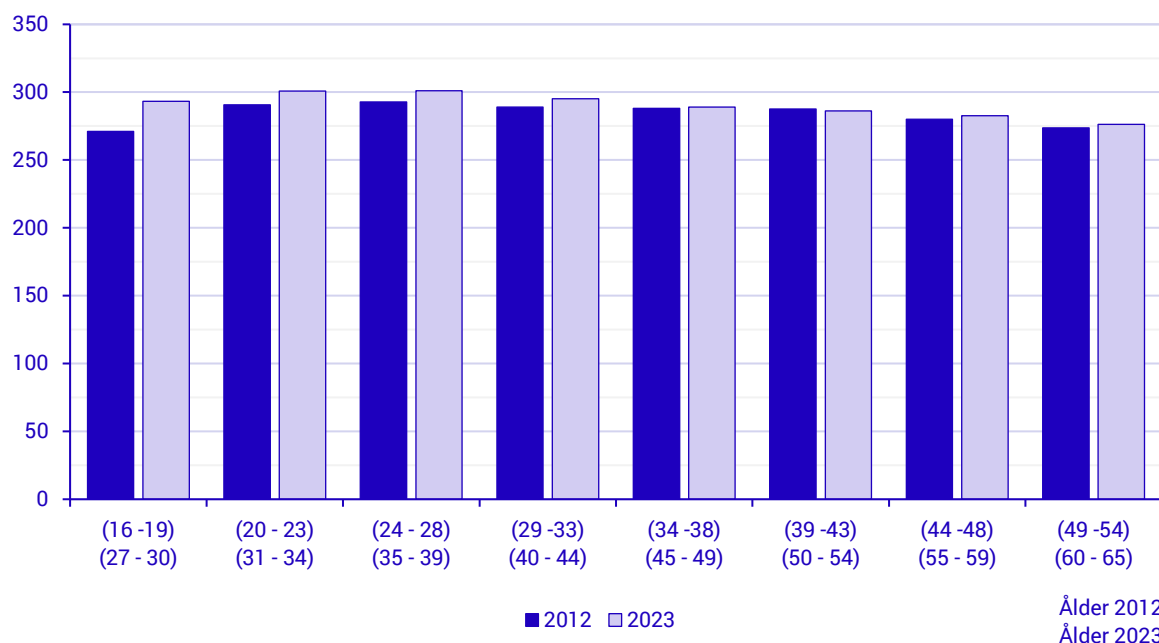
åldersgruppen. För de äldre åldersgrupperna har genomsnittliga poäng inom läsning legat på en stabil nivå mellan 2012 och 2023. De kognitiva färdigheterna inom läsning har därmed bibehållits för de som var mellan 39 till 54 år 2012 och i åldern 50 till 65 år 2023.

Diagram 4.5

Genomsnittliga poäng inom läsfärdigheter efter ålder 2012 respektive 2023

Befolkningen 27–65 år 2023 exklusive utrikes födda som varit i landet kortare tid än 11 år, 2012 och 2023

Genomsnittliga poäng läsning

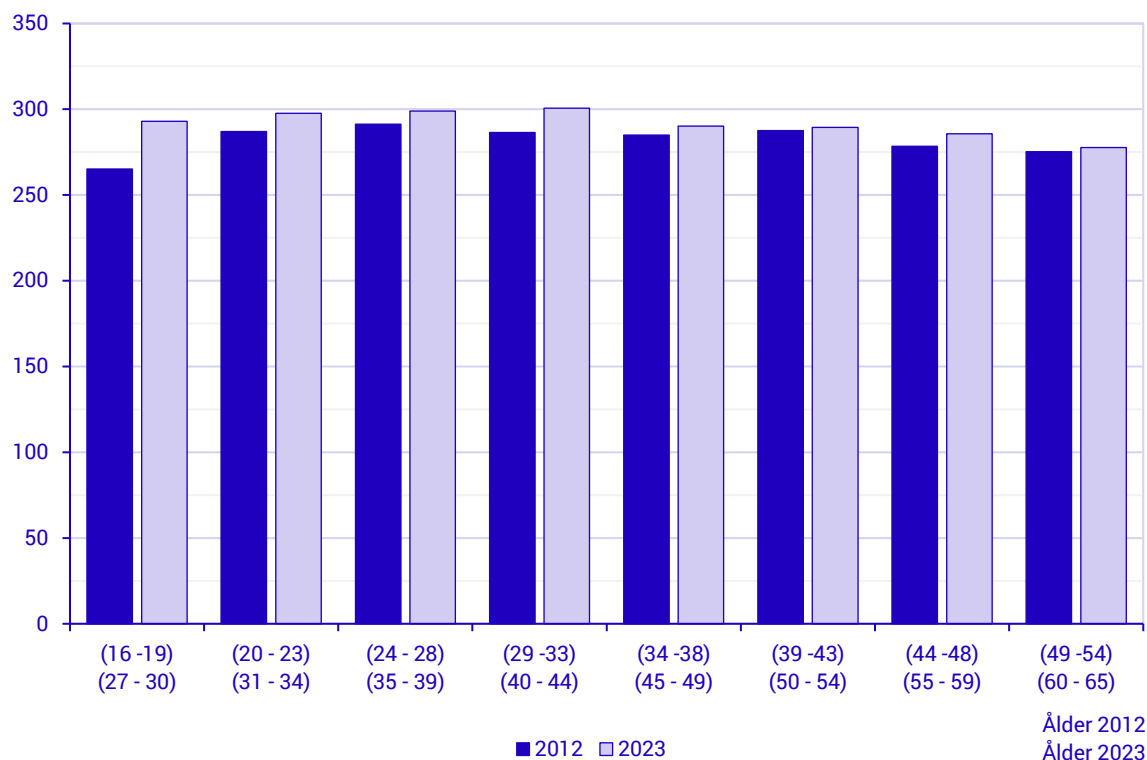
När det gäller räknefärdigheter syns i stort sett likartade mönster som för färdigheter inom läsning. Det vill säga att det finns signifikanta förändringar i positiv riktning mellan 2012 och 2023 för de som var 16 till 19 år 2012 och är 27 till 30 år 2023. De genomsnittliga poängen inom räkning har i stort sett inte förändrats mellan 2012 och 2023 för de äldre åldersgrupperna. En skillnad från färdigheter inom läsning är att det syns en signifikant ökning i genomsnittliga poäng i räkning mellan 2012 och 2023 för personer som var mellan 29 och 33 år 2012 och är 40 till 44 år 2023.

Diagram 4.6

Genomsnittliga poäng inom räknefärdigheter efter ålder 2012 respektive 2023

Befolkningen 27-65 år 2023 exklusive utrikes födda som varit i landet kortare tid än 11 år, 2012 och 2023

Genomsnittliga poäng räkning

Färdigheter inom räkning har ökat mellan 2012 och 2023 för både utrikes- och inrikes födda

Utvecklingen av färdigheter mellan 2012 och 2023 i den vuxna befolkningen har gått i positiv riktning för både inrikes- och utrikes födda när det gäller räkning. Genomsnittliga färdigheter inom läsning har ökat mellan 2012 och 2023 för inrikes födda, medan de genomsnittliga färdigheterna i läsning är i stort sett oförändrade för utrikes födda. Även om de genomsnittliga poängen i läsning har ökat något mellan 2012 och 2023 för utrikes födda, så är den förändringen inte signifikant.

För både inrikes- och utrikes födda har utbildningsnivån höjts mellan 2012 och 2023, vilket kan ha bidragit till de ökade färdigheterna inom räkning. Under 2023 var andelen personer födda i Sverige med en eftergymnasial utbildning på 2 år eller längre 35 procent, jämfört med 28 procent under 2012.²² För födda utomlands var motsvarande ökning

²² Källa PIAAC 2012 och 2023

av andelen personer med eftergymnasial utbildning på 2 år eller längre från 31 procent 2012 till 37 procent 2023.²³

Tabell 4.3

Genomsnittliga poäng i läsning och räkning efter inrikes- och utrikes född
Befolkningen 16–65 år, 2012 och 2023

Kunskapsområde och Inrikes- eller utrikes född	2012	2023
Läsfärdigheter		
Inrikes född	289	297*
Utrikes född	235	246
Räknefärdigheter		
Inrikes född	289	296*
Utrikes född	233	254*

Räknefärdigheter ökar bland utrikes födda med eftergymnasial utbildning

Det har skett en signifikant förbättring av genomsnittliga färdigheter i både läsning och räkning mellan 2012 och 2023 för inrikes födda personer med en förgymnasial utbildning eller gymnasial utbildning kortare än 2 år.

För inrikes födda personer med gymnasial utbildning 2 till 3 år eller eftergymnasial utbildning kortare än 2 år har de genomsnittliga poängen inom läsning ökat signifikant mellan 2012 och 2023. Samtidigt har det inte skett några signifikanta förändringar i räknefärdigheter mellan undersökningsåren för inrikes födda personer med motsvarande utbildningsbakgrund. När det gäller personer med eftergymnasial utbildning 2 år eller längre har det inte skett några signifikanta förändringar mellan 2012 och 2023 i genomsnittliga färdigheter varken inom läsning eller räkning bland inrikes födda.

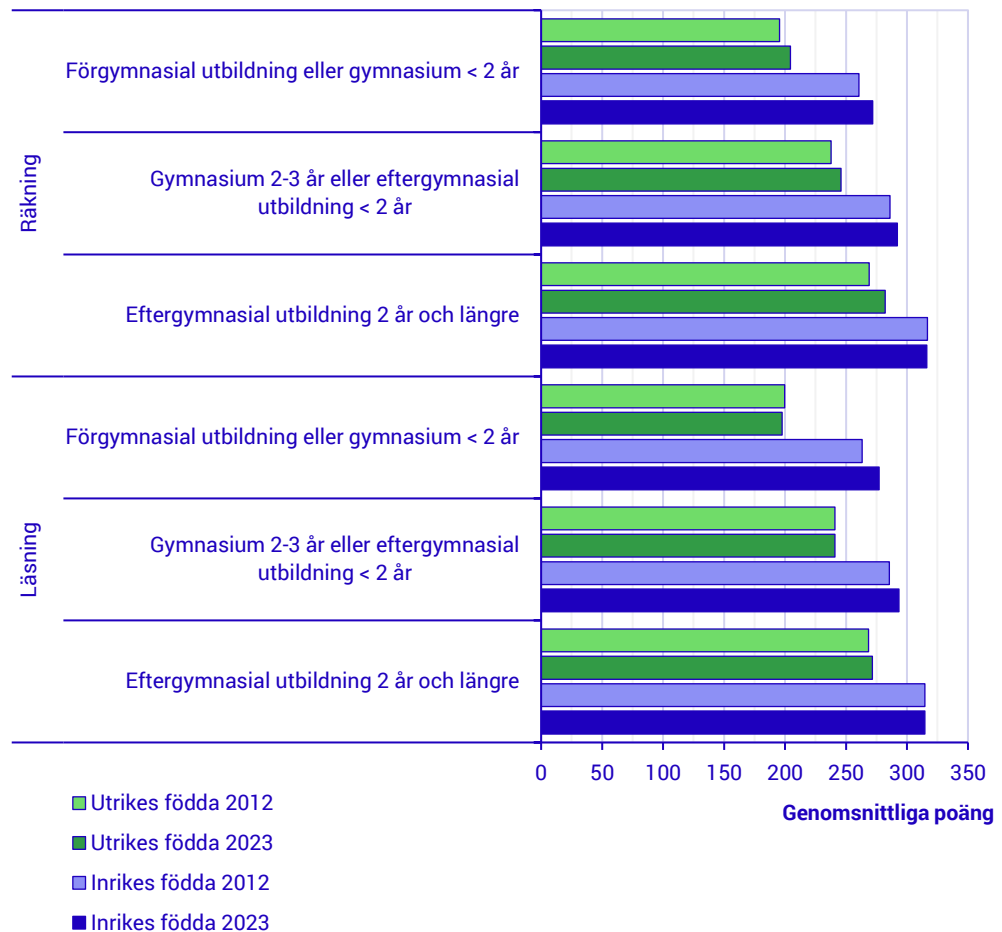
För personer födda utomlands har inga signifikanta förändringar av genomsnittliga färdigheter i läsning skett mellan 2012 och 2023, varken för personer med eftergymnasial utbildning eller för personer med kortare utbildning.

De genomsnittliga färdigheterna i räkning har ökat signifikant mellan 2012 och 2023 för utrikes födda personer med en eftergymnasial utbildning 2 år eller längre. Samtidigt presterar utrikes födda personer med kortare utbildning på samma nivå inom räkning 2023 som 2012.

²³ Källa PIAAC 2012 och 2023

Diagram 4.7

Genomsnittliga poäng i läsning och räkning efter inrikes-/utrikes född och högsta utbildningsnivå
Befolkningen 16–65 år, 2012 och 2023

Utrikes födda med otillräckliga färdigheter i räkning minskar mellan 2012 och 2023

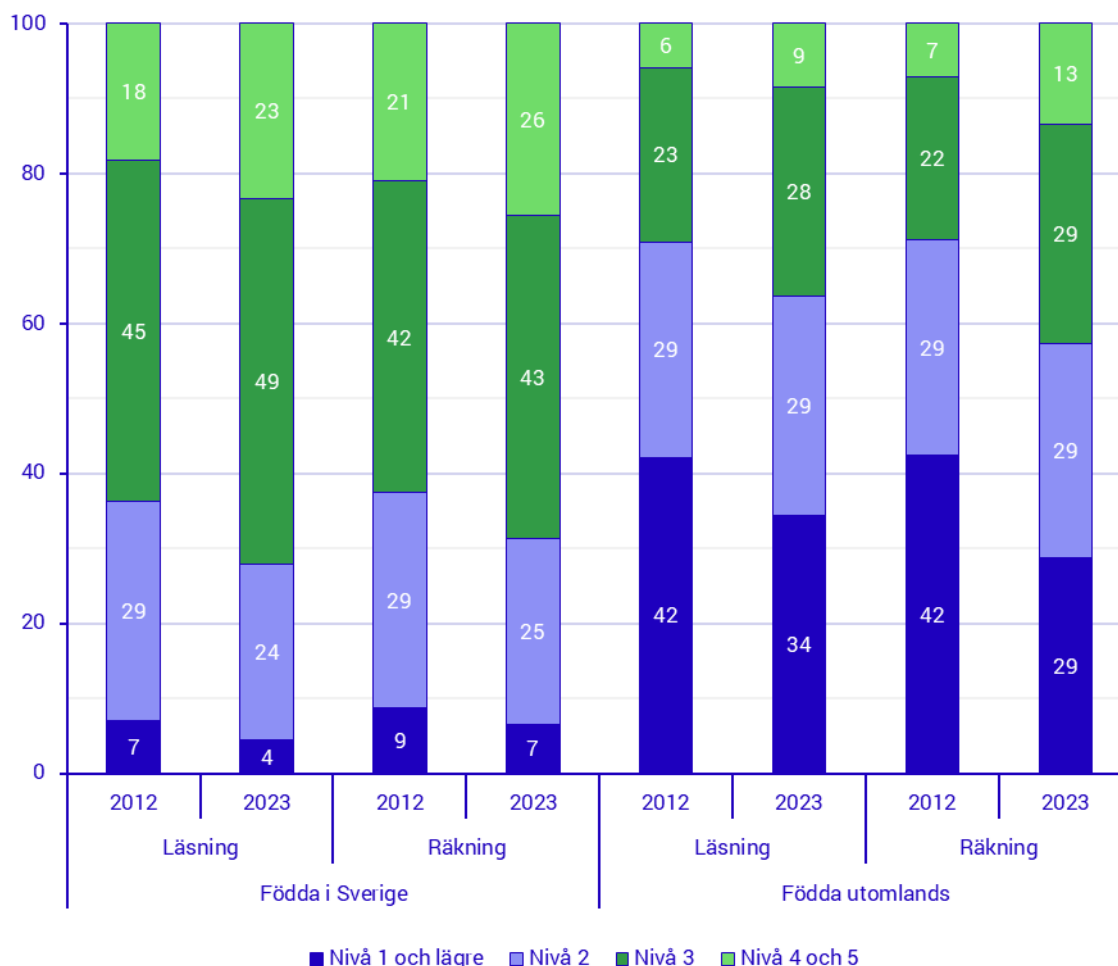
För inrikes födda personer har andelen med goda eller mycket goda färdigheter inom läsning respektive räkning ökat signifikant mellan 2012 och 2023. Motsvarande ökning av andelen personer på de högsta kunskapsnivåerna syns för utrikes födda inom räkning. Inom räkning är det 42 procent av de utrikes födda som har goda färdigheter eller mer (nivå 3 eller högre) 2023, jämfört med 29 procent 2012. Samtidigt är andelen utrikes födda personer med goda eller mycket goda färdigheter inom läsning kvar på ungefär samma nivå 2023 som 2012.

Andelen utrikes födda personer som inte har tillräckliga färdigheter (nivå 1 eller lägre) inom läsning eller räkning i svenska språket ligger på 34 procent i läsning och 29 procent i räkning, vilket är signifikant större andelar jämfört med inrikes födda. När det gäller läsfärdigheter finns det inga signifikanta skillnader mellan 2012 och 2023 gällande andelen utrikes födda med otillräckliga färdigheter. Andelen utrikes födda med

otillräckliga färdigheter inom räkning har minskat signifikant från 42 procent 2012 till 29 procent 2023.

Diagram 4.8

Andel i procent av befolkningen inom kunskapsnivåer för läsning eller räkning efter inrikes- och utrikes född
Befolkningen 16–65 år, 2012 och 2023

Personer med liknande utbildningsbakgrund presterar på samma nivå i läsning och räkning 2023 som 2012

I kapitel 3 har det visat sig att det finns ett starkt samband mellan formell utbildning och färdigheter i den vuxna befolkningen. Det återspeglas av högre genomsnittliga poäng inom läsning och räkning för personer med eftergymnasial utbildning, jämfört med personer med gymnasial eller förgymnasial utbildning.

Det finns inga signifikanta förändringar i genomsnittliga poäng i läsning respektive räkning mellan 2012 och 2023 när personer med liknande utbildningsnivå jämförs. Ett exempel är att för personer med eftergymnasial utbildning 2 år eller längre är skillnaden när det gäller läsfärdigheter 6 poäng i genomsnitt mellan 2012 och 2023 och den här skillnaden är inte signifikant. Det finns heller inga signifikanta

skillnader mellan 2012 och 2023 när det gäller läsfärdigheter eller räknefärdigheter för personer med förgymnasial utbildning, gymnasial utbildning eller eftergymnasial utbildning kortare än 2 år.

Tabell 4.4

Genomsnittliga poäng i läsning och räkning efter utbildningsnivå

Befolkningen 16–65 år, PIAAC 2012 och 2023

Kunskapsområde och utbildningsnivå	2012	2023
Läsning		
Grundskola och gymnasial utbildning kortare än 2 år	248	257
Gymnasial utbildning 2 till 3 år eller eftergymnasial utbildning kortare än 2 år	280	283
Eftergymnasial utbildning 2 år eller längre	306	300
Räkning		
Grundskola och gymnasial utbildning kortare än 2 år	245	255
Gymnasial utbildning 2 till 3 år eller eftergymnasial utbildning kortare än 2 år	280	283
Eftergymnasial utbildning 2 år eller längre	307	305

*= förändringen i genomsnittliga poäng är signifikant mellan 2012 och 2023

Den formella utbildningen har betydelse för färdigheter inom läsning och räkning. Det visar sig genom att 75 respektive 80 procent av personer med eftergymnasial utbildning 2 år eller längre har goda eller mycket goda färdigheter inom läsning respektive räkning under 2023, vilket motsvaras av kunskapsnivå 3 eller högre. Motsvarande andelar för personer med förgymnasial utbildning eller gymnasial utbildning kortare än 2 år är 42 procent inom läsning respektive 39 procent inom räkning.

Det konstaterades innan att det inte har skett några signifikanta förändringar i genomsnittliga poäng inom läsning eller räkning mellan 2012 och 2023 för personer med liknande utbildningsbakgrund. Ett genomsnitt kan dölja förändringar som har skett i fördelningen över kunskapsnivåer mellan undersökningsåren. Vid analys av fördelningen över kunskapsnivåer syns vissa förändringar mellan 2012 och 2023 för personer med förgymnasial utbildning, gymnasial utbildning eller eftergymnasial utbildning kortare än 2 år.

För personer med eftergymnasial utbildning 2 år eller längre är fördelningen över kunskapsnivåer relativt oförändrad mellan 2012 och 2023 för både läs- och räknefärdigheter. Det här gäller exempelvis andelarna som presterar på god eller mycket god nivå inom läsning eller räkning som ligger kvar på ungefär samma nivå 2023 som 2012.

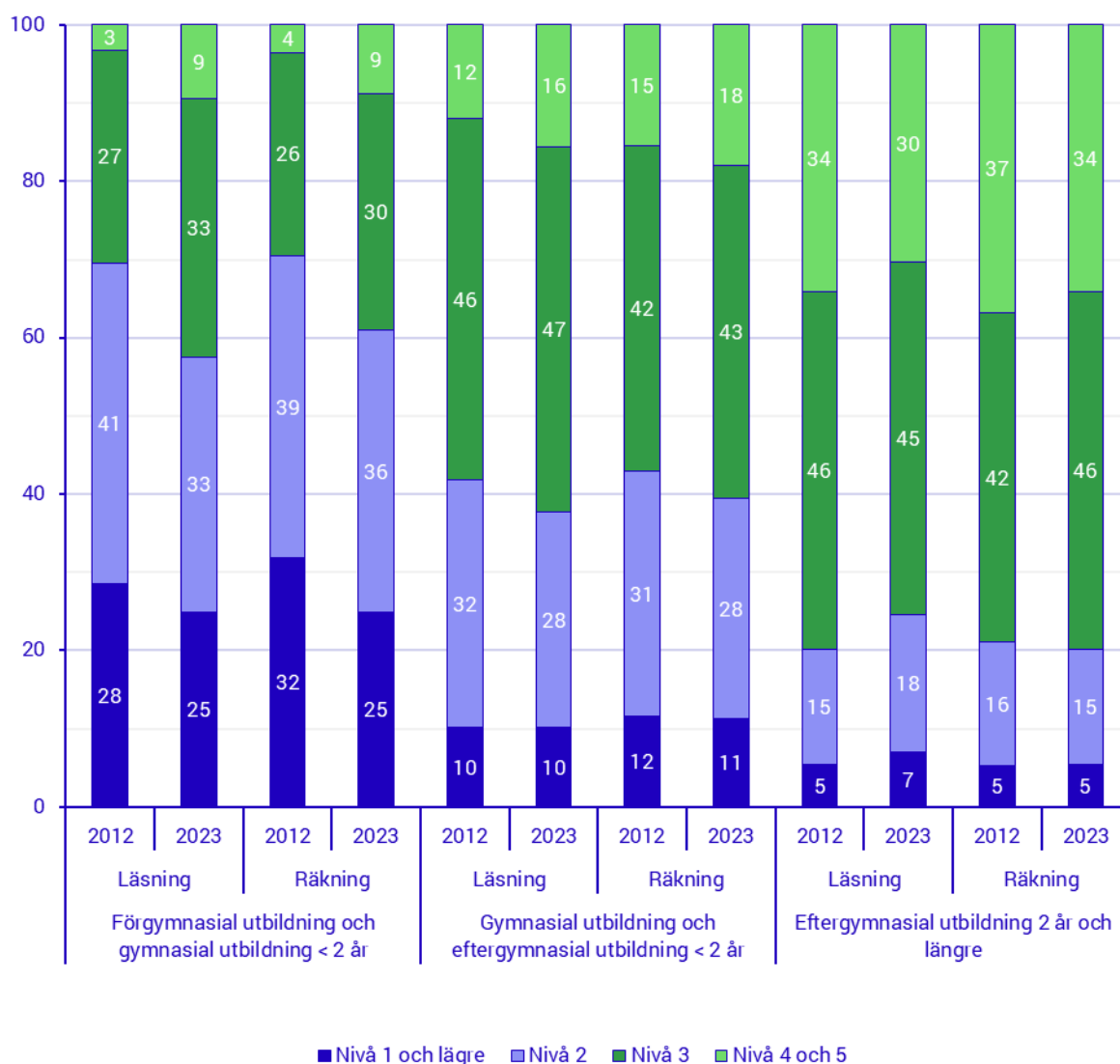
När det gäller personer med förgymnasial utbildning eller gymnasial utbildning kortare än 2 år finns det en signifikant minskning av

personer som har tillräckliga färdigheter inom läsning (nivå 2) mellan 2012 och 2023, medan andelen med mycket goda färdigheter (nivå 4 eller högre) har ökat något mellan 2012 och 2023. En likartad trend syns för färdigheter inom räkning för personer med förgymnasial utbildning eller kort gymnasial utbildning.

För personer med gymnasial utbildning 2 till 3 år eller kort eftergymnasial utbildning har andelen som har mycket goda läsfärdigheter ökat något mellan 2012 och 2023. I övrigt syns inga signifikanta förändringar i fördelningen över kunskapsnivåer mellan 2012 och 2023 för läsning eller räkning när det gäller personer med gymnasial utbildning.

Diagram 4.9

Andel i procent av befolkningen inom kunskapsnivåer för läsning eller räkning efter högsta utbildningsnivå
Befolkningen 16–65 år, 2012 och 2023

Kunskaper från grundskolan i förhållande till färdigheter som behövs i vuxenlivet

En persons färdigheter och kompetens utvecklas i skolan, genom studier och i yrkeslivet. Syftet med nedanstående studie är att analysera sambandet mellan kunskaper från årskurs 9 i grundskolan och färdigheter som behövs i yrkeslivet inom läsning, räkning och problemlösning. En intressant frågeställning är att studera vikten av de grundläggande kunskaperna som utvecklas i grundskolan för de färdigheter som behövs i vuxenlivet. Tillräckligt goda färdigheter inom läsning, räkning och problemlösning förmåga är grundläggande för en god situation på arbetsmarknaden för unga vuxna. Samtidigt är tillräckliga färdigheter även viktiga för att kunna hantera och bearbeta information från skola, myndigheter, vård samt för möjligheterna till eftergymnasiala studier.

Ett starkt samband mellan kunskaper förvärvade i grundskolan och de färdigheter som behövs i vuxenlivet kan innebära att unga vuxna utan tillräckliga kunskaper från grundskolan kan ha svårt att kompensera för det senare i livet.

I den här studien används meritvärdena från årskurs 9 som mått på kunskaper förvärvade i grundskolan medan färdigheter inom läsning, räkning och problemlösning från PIAAC 2023 används för att mäta färdigheter som behövs i vuxenlivet. I analysen ingår unga vuxna personer som var i åldern 16 till 29 år när PIAAC 2023 genomfördes. Analysen genomförs enbart för dem som har avslutat årskurs 9 i svensk skola och därmed har slutliga meritvärden från grundskolan, vilket innebär att personer som har anlänt till Sverige efter 15 års ålder inte ingår. Populationen för analysen representerar därmed ungefär 1 480 000 unga vuxna i åldern 16 till 29 år 2023.

Meritvärdena beräknas genom att summera betygsvärdena för de 16 bästa betygen i elevens slutbetyg från årskurs 9 (F=0, E=10, D=12,5, C=15, B=17,5 och A=20). Det möjliga maxvärdet är därför 320. Meritvärdena från grundskolan har i analysen delats in i 5 grupper och i vissa fall i tre grupper för att statistiken ska bli tillförlitlig.

Statistik från grundskolan har visat under flera år att pojkar har sämre betyg än flickor från årskurs 9. Läsåret 2020/21 var det genomsnittliga meritvärdet för flickor 235,4 medan det genomsnittliga meritvärdet för pojkar var 212,9.²⁴ Meritvärden från grundskolan har kopplats till personerna i PIAAC 2023 som är i åldern 16 till 29 år och ingår i studien. Resultaten från studien visar att av personer som är i åldern 16 till 29 år 2023 och har slutliga meritvärden från årskurs 9 i grundskolan så är det

²⁴ Skolverket, SIRI tabeller, Grundskolan betyg och prov på riksnivå 2019/20–2023/24

43 procent som har ett meritvärde mellan 241 och 320 respektive 33 procent som har ett meritvärde mellan 0 och 200 från årskurs 9. Det finns skillnader mellan kvinnor och män i åldern 16 till 29 år 2023, när det gäller andelen som hade ett meritvärde mellan 241 och 320 från årskurs 9. Bland kvinnorna var det 54 procent och bland männen var det 33 procent. Det här är en signifikant skillnad mellan kvinnor och män.

Tabell 4.5

Andel i procent av befolkningen efter meritvärde från grundskolan och kön

Befolkningen 16–29 år som har slutliga meritvärden från grundskolan, 2023

Meritvärde från årskurs 9 grundskolan	Beskrivning	Totalt	Kvinnor	Män
0 - 160	Om en elev har E i samtliga 16 ämnen så får hen 160 i meritvärde	18	15	21
161 - 200	Om en elev har D i samtliga 16 ämnen så får hen 200 i meritvärde	15	10	18
201 - 240	Om en elev har C i samtliga 16 ämnen så får hen 240 i meritvärde	24	21	28
241 - 280	Om en elev har B i samtliga 16 ämnen så får hen 280 i meritvärde	24	27	21
281 - 320	Om en elev har A i samtliga 16 ämnen så får hen 320 i meritvärde	19	27	12
Totalt		100	100	100

Källa: PIAAC 2023 matchat med meritvärden från årskurs 9 (Skolverket) för deltagare i PIAAC 2023

Höga meritvärden från grundskolan är relaterade till höga färdigheter i vuxen ålder

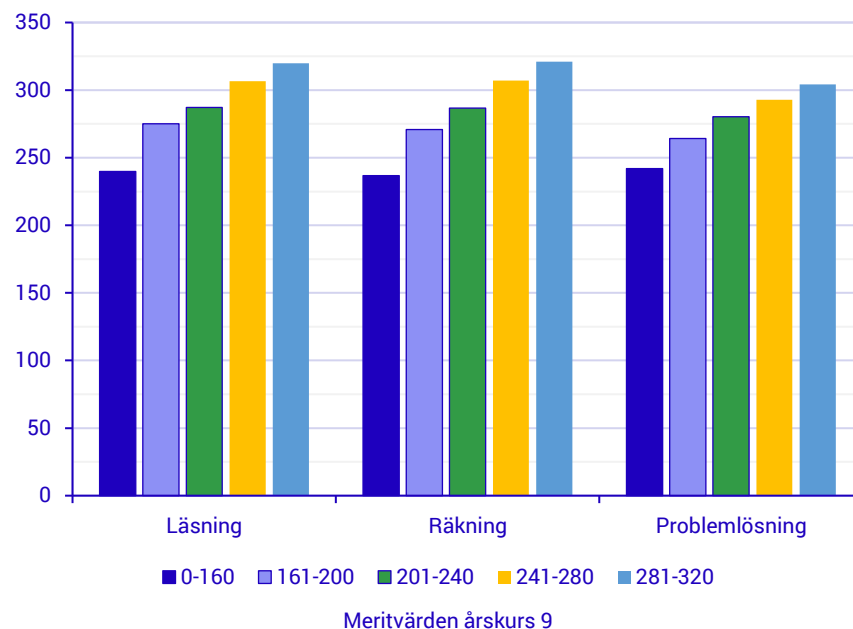
Resultaten visar att höga meritvärden från årskurs 9 är tydligt relaterade till höga genomsnittliga poäng inom läsning, räkning och problemlösningsförmåga. Det här innebär att kunskaper som införskaffas i grundskolan lägger grunden för att behålla och utveckla de färdigheter inom läsning, räkning och problemlösningsförmåga som behövs i samhället och inom arbetsmarknaden. Personer i åldern 16 till 29 år som hade ett meritvärde mellan 281 och 320 från årskurs 9, hade i genomsnitt 80 poäng mer inom läsfärdigheter än personer med ett meritvärde mellan 0 och 160 från årskurs 9. Motsvarande skillnad inom räknefärdigheter är 84 poäng och 62 poäng inom problemlösningsförmåga. Inom samtliga kunskapsområden är skillnaderna i genomsnittliga poäng signifikant högre, ju högre meritvärden från grundskolan personerna har.

Diagram 4.10

Genomsnittliga poäng inom läsfärdigheter, räknefärdigheter och problemlösningsförmåga efter meritvärden från årskurs 9

Befolkningen 16–29 år som har slutliga meritvärden från grundskolan, 2023

Genomsnittliga poäng (0-500)

En stor andel av de som hade höga meritvärden från grundskolan har en god eller mycket god kunskapsnivå

Det var 18 procent av personerna som var i åldern 16 till 29 år när PIAAC genomfördes som hade mellan 0 och 160 i slutligt meritvärde från grundskolan. Bland dessa personer är det nästan 40 procent som inte har tillräckliga färdigheter inom läsning, räkning eller problemlösningsförmåga. Otillräckliga färdigheter inom något kunskapsområde innebär att personerna troligen har vissa svårigheter i att förstå, tolka och bearbeta information som sprids digitalt och innehåller längre texter.

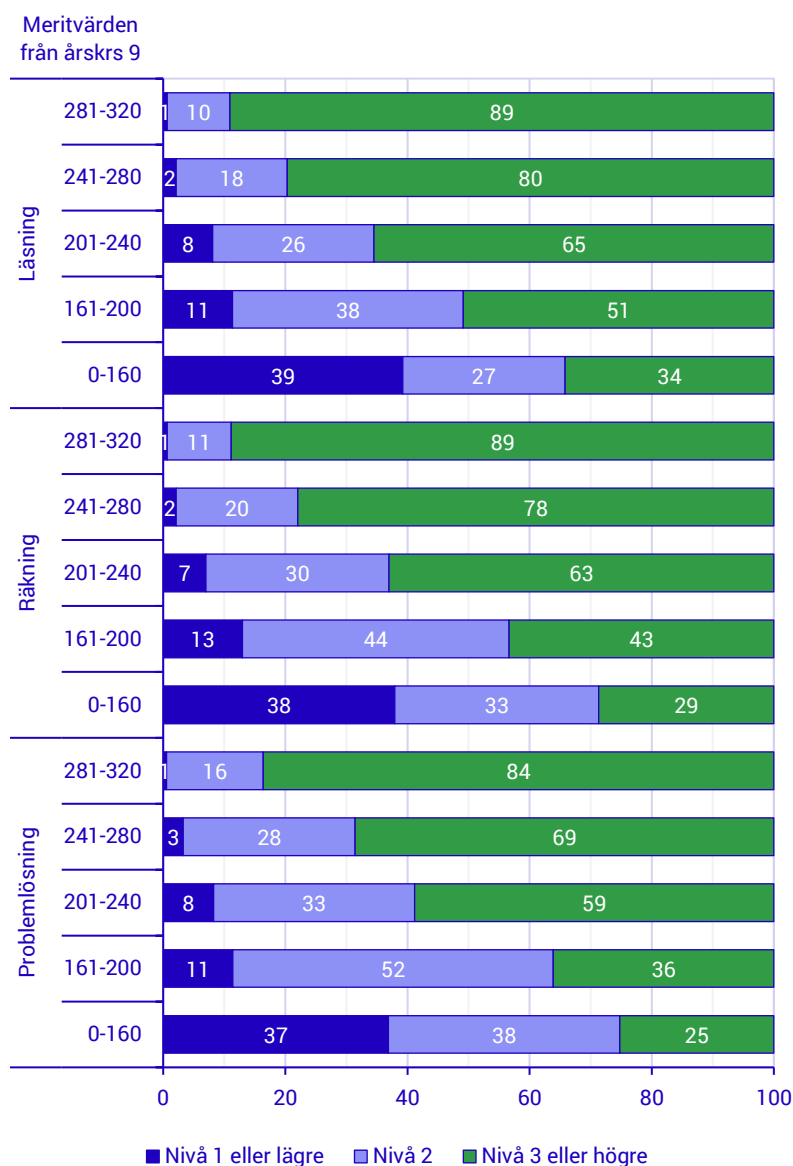
Det är en signifikant högre andel med otillräckliga färdigheter bland unga vuxna som hade ett meritvärde mellan 0 och 160 från grundskolan, jämfört med personer som hade högre meritvärden från grundskolan. Unga vuxna i åldern 16 till 29 år med höga meritvärden från grundskolan, det vill säga i spannet mellan 241 och 320, har i stort sett aldrig otillräckliga färdigheter (nivå 1 eller lägre) inom något kunskapsområde. I de här grupperna finns därmed en signifikant lägre andel personer med otillräckliga färdigheter oavsett kunskapsområde, jämfört med personer med lägre meritvärden från grundskolan.

Bland de som hade ett meritvärde mellan 281 och 320 från årskurs 9 i grundskolan hade 89 procent goda eller mycket goda färdigheter i räkning, det vill säga nivå 3 eller högre. Det här är signifikant högre andel än bland personer som har lägre meritvärden från årskurs 9. Exempelvis är andelen med goda eller mycket goda färdigheter i räkning

63 procent för de som hade ett meritvärde mellan 201 och 240 från årskurs 9. Mönstret ser likartat ut läsfärdigheter och problemlösningsförmåga som för räknefärdigheter, det vill säga resultaten pekar på ett samband mellan höga meritvärden från årskurs 9 och goda eller mycket goda färdigheter inom läsning och problemlösning.

Diagram 4.11

Andel i procent av befolkningen inom olika kunskapsnivåer för läs- respektive räknefärdigheter och problemlösningsförmåga efter meritvärden från årskurs 9
Befolkningen 16–29 år som har slutliga meritvärden från grundskolan, 2023

Finns det skillnader mellan grupper av unga vuxna när det gäller sambandet mellan meritvärden från grundskolan och färdigheter som behövs i vuxenlivet?

Resultaten från den här analysen överensstämmer med resultat från en studie i Norge, där det konstaterades att det finns ett samband mellan kunskaper som införskaffas i grundskolan och färdigheter inom räkning och läsning som behövs i vuxenlivet.²⁵ Den norska studien analyserade relationen mellan färdigheter 2012 och risken att varken studera eller arbeta under 2013. Studien tog både hänsyn till kunskaper förvärvade i grundskolan och färdigheter som mäts i PIAAC. Populationen var personer i åldern 16 till 24 år i PIAAC 2012 och det konstaterades att unga vuxnas färdigheter var starkt korrelerade med kunskaper införskaffade tidigare i livet från grundskolan.

Personerna i den svenska studien har hunnit olika långt in i vuxenlivet eftersom de är mellan 16 och 29 år. En del studerar fortfarande inom gymnasiet och andra har gått vidare till eftergymnasiala studier eller påbörjat sina yrkesverksamma liv. Inom både utbildning och arbete utvecklas färdigheter som behövs i vuxenlivet. Det är av intresse att se om det finns skillnader i hur meritvärden från årskurs 9 är relaterade till färdigheter som behövs i vuxenlivet för personer i olika åldrar, för kvinnor och män respektive för personer med svensk och utländsk bakgrund.

Skillnaderna mellan grupper av unga vuxna redovisas för räknefärdigheter, eftersom skillnaderna är större för räknefärdigheter än inom andra kunskapsområden. Förutom att män har högre färdigheter inom räkning än kvinnor, så ser skillnaderna mellan grupper av unga vuxna likartade ut oavsett vilket kunskapsområde som analyseras.

Inom samtliga analyserade grupper av unga vuxna visar resultaten på signifikant högre genomsnittliga poäng inom räkning, läsning och problemlösningsförmåga för personer med de högsta meritvärdena från årskurs 9 i grundskolan jämfört med personer med de lägsta meritvärdena.

För både kvinnor och män är meritvärden från årskurs 9 positivt relaterade med färdigheter inom räkning

De genomsnittliga poängen inom räkning är högre för både kvinnor och män desto högre meritvärden från grundskolan personerna har. Skillnaderna i genomsnittliga poäng inom räkning är signifikanta för både kvinnor och män mellan samtliga tre grupper baserade på

²⁵ Barth, E., Keute, A. L., Schöne, P., von Simson, K., & Steffensen, K. (2019). NEET Status and Early Versus Later Skills Among Young Adults: Evidence From Linked Register-PIAAC Data. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 65(1), 140–152. <https://doi.org/10.1080/00313831.2019.1659403>

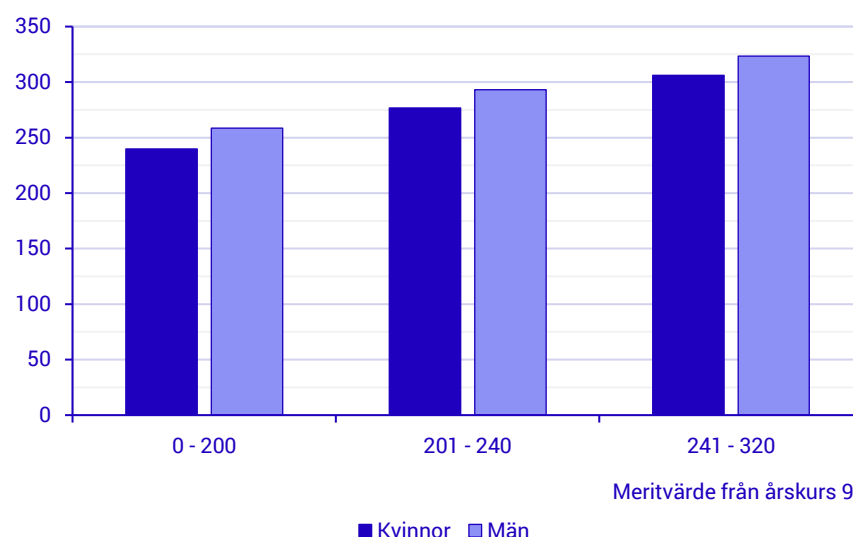
meritvärden från årskurs 9 i grundskolan (0–200, 201–240 respektive 241–320). Kvinnor i åldern 16 till 29 år med ett meritvärde mellan 241 och 320, har i genomsnitt 66 poäng högre inom räkning, jämfört med kvinnor som hade ett meritvärde mellan 0 och 200 från grundskolan. Motsvarande skillnad i räknefärdigheter för män är 65 poäng.

Bland dem med ett meritvärde mellan 201 och 240 eller mellan 241 och 320 har män signifikant högre genomsnittliga poäng inom räkning jämfört med kvinnor. Inom gruppen med ett meritvärde från grundskolan mellan 0 och 200 är skillnaderna mellan kvinnor och män inte signifikanta.

Diagram 4.12

Genomsnittliga poäng inom räknefärdigheter efter meritvärden från årskurs 9 och kön
Befolkningen 16–29 år som har slutliga meritvärden från grundskolan, 2023

Genomsnittliga poäng (0-500)

Höga andelar kvinnor respektive män med otillräckliga färdigheter i räkning bland de med de lägsta meritvärdena från grundskolan

Bland kvinnor i åldern 16 till 29 år med ett meritvärde mellan 0 och 200 saknar 34 procent tillräckliga färdigheter inom räkning. Det är en signifikant högre andel jämfört med grupperna med högre meritvärden. För män finns likartade skillnader som för kvinnor, då andelen män med otillräckliga färdigheter i räkning är 23 procent i gruppen med de lägsta meritvärdena. Även för män är andelen med otillräckliga färdigheter inom räkning signifikant högre bland de med de lägsta meritvärdena jämfört med grupperna med högre meritvärden.

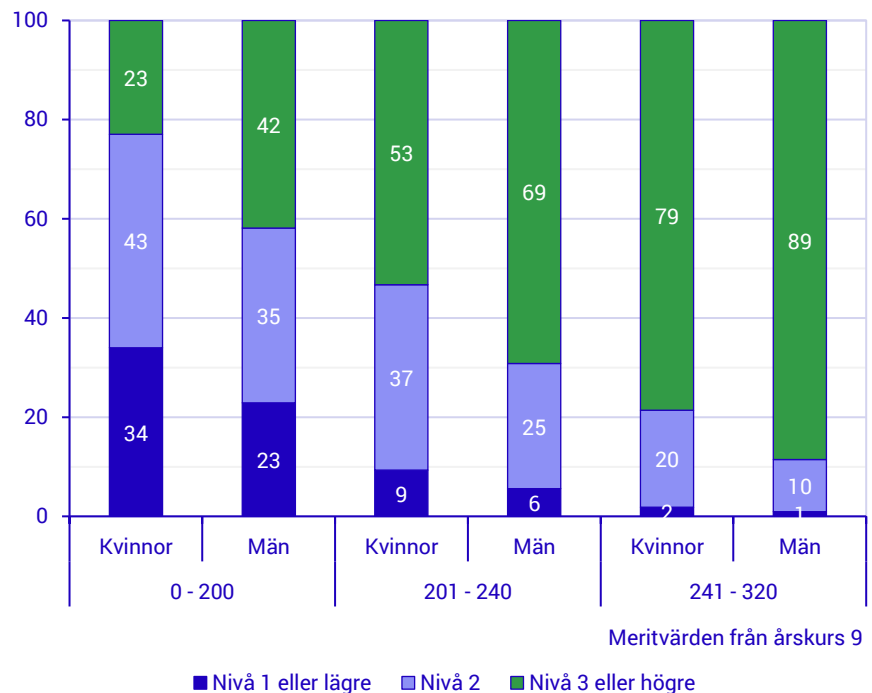
En stor andel av både kvinnor och män i åldern 16 till 29 år med ett högre meritvärde, mellan 241 och 320 från grundskolan, har goda eller mycket goda färdigheter inom räkning, 89 procent av männen och 79 procent av kvinnorna. Det är signifikant högre andelar med goda eller mycket goda färdigheter för både kvinnor och män inom gruppen med de högsta meritvärdena, jämfört med grupperna med lägre meritvärden.

Skillnaderna mellan kvinnor och män när det gäller andelen som har goda eller mycket goda färdigheter inom räkning är inte signifikanta för någon av de tre grupperna baserade på meritvärden från grundskolan.

Diagram 4.13

Andel i procent av befolkningen inom olika kunskapsnivåer för räknefärdigheter efter meritvärden från årskurs 9 och kön

Befolkningen 16–29 år som har slutliga meritvärden från grundskolan, 2023

Kunskaper från grundskolan har betydelse för färdigheter i räkning oavsett ålder

Skillnader i räknefärdigheter mellan personer med olika meritvärden från grundskolan består i vuxen ålder. Inom samtliga tre åldersgrupper (16–19, 20–24 och 25–29 år) har personer med ett meritvärde mellan 241 och 320 från grundskolan högre genomsnittliga poäng, jämfört med grupperna som hade lägre meritvärden från grundskolan. Skillnaderna i genomsnittliga poäng i räkning mellan grupperna med högst och lägst meritvärden ligger mellan 60 och 70 poäng för de tre åldersgrupperna. Resultaten visar att även i den äldsta åldersgruppen mellan 25 och 29 år har personer med ett meritvärde från grundskolan mellan 0 och 200, signifikant lägre genomsnittliga poäng inom räkning, jämfört med personer med högre meritvärden. Det tyder på att de kunskaper som erhålls i grundskolan är grundläggande för färdigheter som behövs i vuxenlivet, både för vidare studier och på arbetsmarknaden.

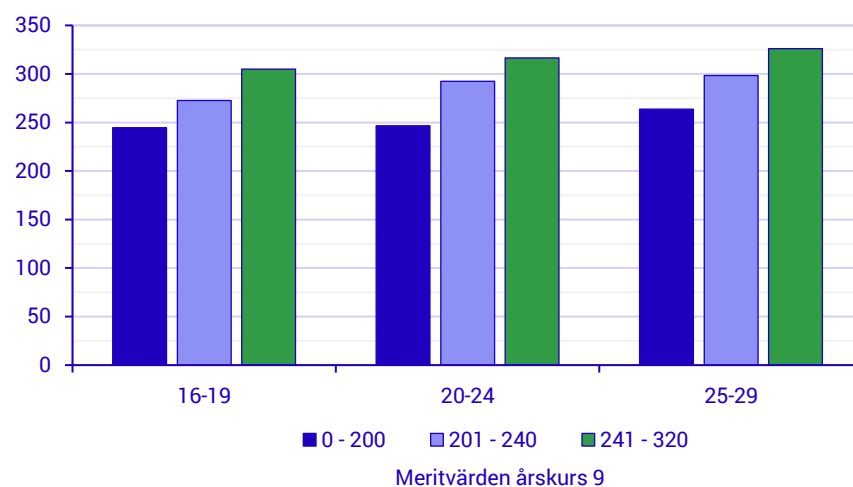
Resultaten indikerar på att det finns ett positivt samband mellan ålder och färdigheter inom räkning. Det kan förväntas eftersom en större andel av personerna i åldern 25 till 29 år, jämfört med de yngre, har påbörjat sina yrkesverksamma liv eller fortsatt med studier. För

personer med meritvärden mellan 201 och 240 respektive mellan 241 och 320 har personer i åldern 25 till 29 år signifikant högre genomsnittliga poäng, jämfört med de som är 16 till 19 år. För personer med de lägsta meritvärdena från grundskolan, mellan 0 till 200, finns ingen signifikant skillnad i genomsnittliga poäng mellan de äldsta och yngsta i studien.

Diagram 4.14

Genomsnittliga poäng inom räknefärdigheter efter meritvärden från årskurs 9 och ålder
Befolkningen 16–29 år som har slutliga meritvärden från grundskolan, 2023

Genomsnittliga poäng (0-500)

Det är en av fyra personer i åldersgruppen 25 till 29 år med ett meritvärde mellan 0 och 200 från som ligger på nivå 1 eller lägre inom räkning. Inom de yngre åldersgrupperna 16 till 19 respektive 20 till 24 år med ett meritvärde mellan 0 och 200 från grundskolan är det 28 procent respektive 34 procent som har otillräckliga färdigheter inom räkning. De med ett meritvärde från grundskolan mellan 0 och 200 har i signifikant högre grad otillräckliga färdigheter inom räkning, jämfört med personer med ett meritvärde mellan 241 och 320, oavsett åldersgrupp.

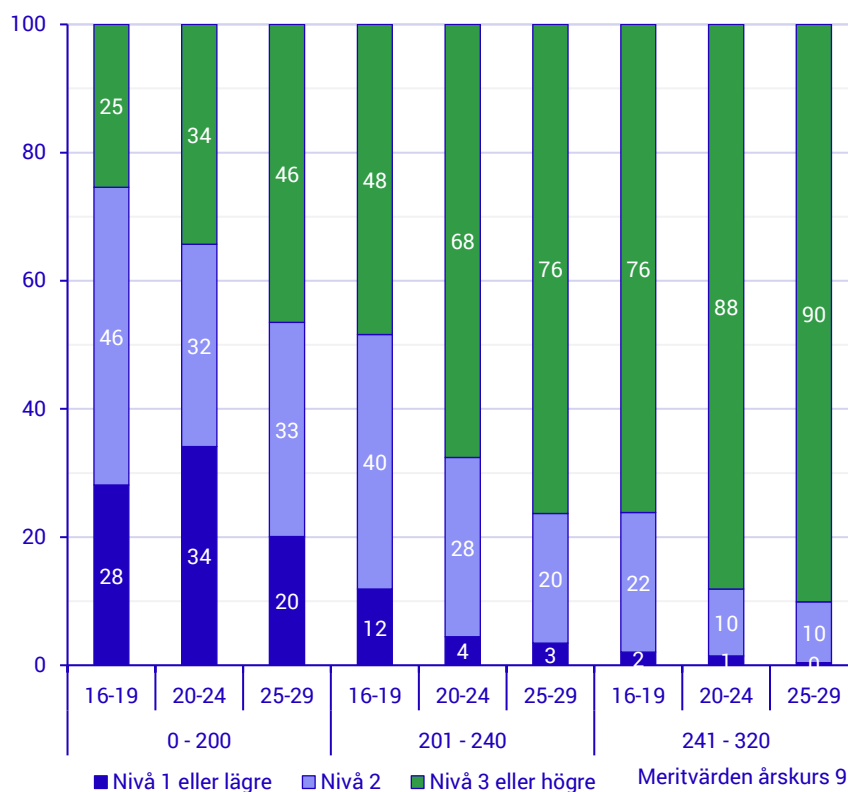
Det här innebär att andelen personer med goda eller mycket goda färdigheter inom räkning är signifikant högre inom samtliga åldersgrupper för personer med meritvärden mellan 241 och 320 från grundskolan, jämfört med åldersgrupperna med mellan 0 och 200 i meritvärden.

Det finns endast signifikanta skillnader i andelen med goda eller mycket goda färdigheter mellan personer i åldern 25 till 29 år och personer i åldern 16 till 19 år bland de med ett meritvärde mellan 201 och 240 från grundskolan. I den här gruppen är det en större andel med goda eller mycket goda räknefärdigheter bland de äldsta jämfört med de yngsta.

Diagram 4.15

Andel i procent av befolkningen inom olika kunskapsnivåer för räknefärdigheter efter meritvärden från årskurs 9 och ålder

Befolkningen 16–29 år som har slutliga meritvärden från grundskolan, 2023

Skillnader i färdigheter mellan personer med svensk eller utländsk bakgrund

Det finns skillnader i genomsnittliga poäng inom räkning för åldersgruppen 16 till 29 år mellan personer med olika bakgrund utifrån om de själva eller deras föräldrar är utrikes födda. Utrikes födda personer samt inrikes födda personer med båda föräldrarna utrikes födda benämns i fortsättningen personer med utländsk bakgrund. Inrikes födda personer med minst en förälder som är inrikes född benämns personer med svensk bakgrund.

För både personer med svensk bakgrund och personer med utländsk bakgrund, har personer med ett meritvärde mellan 241 och 320 från grundskolan signifikant högre genomsnittliga poäng inom räkning, jämfört med personer med ett meritvärde mellan 0 och 200. Skillnaden i genomsnittliga poäng inom räkning är 80 för personer med utländsk bakgrund och 47 för personer med svensk bakgrund.

För gruppen med de högsta meritvärdena, mellan 241 och 320, är skillnaden i genomsnittliga poäng inom räkning inte signifikant mellan personer med utländsk bakgrund och personer med svensk bakgrund. För grupperna med lägre meritvärden (0–200 och 201–240) är

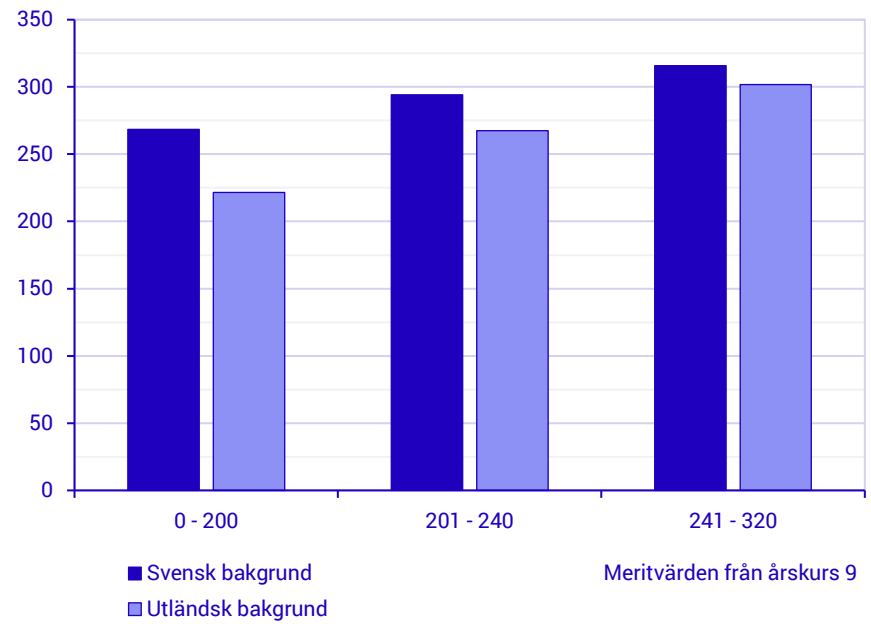
skillnaderna signifikanta mellan personer med utländsk och svensk bakgrund.

Diagram 4.16

Genomsnittliga poäng inom räknefärdigheter efter meritvärden från årskurs 9 och svensk eller utländsk bakgrund

Befolkningen 16–29 år som har slutliga meritvärden från grundskolan, 2023

Genomsnittliga poäng (0 - 500)

5. Grupper med otillräckliga färdigheter – en demografisk översikt

I dagens samhälle, där kunskap och kompetens spelar en central roll för både individens möjligheter att delta på arbetsmarknaden och i samhället i stort, är otillräckliga färdigheter en utmaning. Grupper med bristande färdigheter riskerar att hamna i en utsatt position, både ekonomiskt, socialt och yrkesmässigt, vilket kan begränsa deras möjlighet att delta fullt ut i samhället.

I det här kapitlet undersöks vilka samhällsgrupper som är överrepresenterade bland personer med otillräckliga färdigheter i läsning och räkning. Syftet är att skapa en djupare förståelse för dessa individer och de negativa konsekvenser som bristande färdigheter innebär för både dem själva och samhället. En fördjupad och mer analyserande rapport planeras för framtiden.

De viktigaste resultaten

- Omkring 780 000 av den svenska befolkningen har otillräckliga färdigheter inom läsning eller räkning
- Personer födda utomlands är överrepresenterade bland de med otillräckliga färdigheter
- Bland utlandsfödda som ej har svenska som modersmål är det 83 procent som har otillräckliga färdigheter i läsning
- De som varken arbetar eller studerar, arbetar i låg utsträckning eller har låg inkomst är alla överrepresenterade bland de med bristande färdigheter jämfört med befolkningsgenomsnittet

Hur många har otillräckliga färdigheter?

Individer med otillräckliga färdigheter har begränsade förmågor inom viktiga områden i läsning, räkning och problemlösning. De saknar de grundläggande färdigheterna som krävs för att förstå och använda information effektivt. För de här personerna är det mer krävande att förstå och hantera information eller hantera enklare beräkningar. Att ha bristande grundläggande färdigheter kan ha en genomgripande negativ påverkan på individens liv, inte bara i deras arbetsmarknadsdeltagande utan även i deras förmåga att fatta informerade beslut i vardagen och att navigera i ett alltmer komplext digitalt samhälle.

Det finns flera faktorer som bidrar till att människor inte utvecklar tillräckliga eller högre färdigheter. Bristande utbildning, socioekonomiska hinder, otillräckliga resurser eller möjligheten, efter

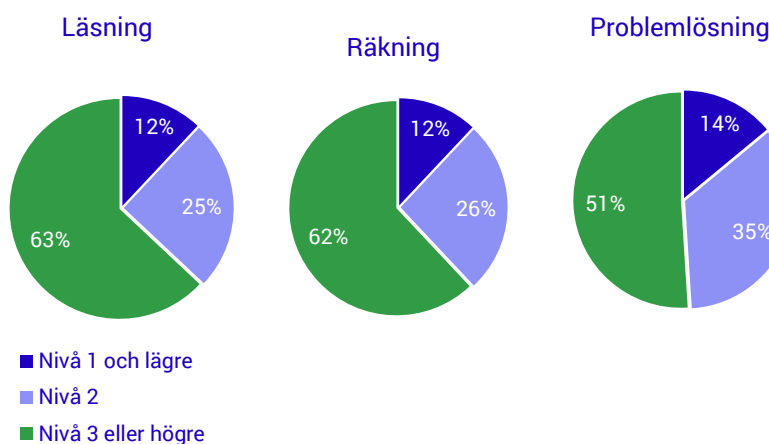
avslutad formell utbildning, i vuxen ålder att förfinas eller lära sig nya färdigheter är några av de främsta orsakerna. Individer som växer upp i familjer där ingen har högre utbildning och låg inkomst löper större risk att hamna utanför högre utbildning inom det formella utbildningssystemet. Det begränsar möjligheterna att utveckla färdigheter som krävs för att delta fullt ut i samhället och på arbetsmarknaden. Det finns även större risk att den här gruppen av människor hamnar i socialt utanförskap och ekonomiska svårigheter.

I Sverige är det 12 procent av den vuxna befolkningen, i åldern 16–65 år, som har otillräckliga färdigheter inom läsning eller räkning. Det motsvarar omkring 780 000 människor som inte har tillräckliga färdigheter. Motsvarande siffra för problemlösning är 14 procent, eller drygt 910 000 personer.

Diagram 5.1

Andel i procent av befolkningen efter kunskapsnivå inom läsning, räkning och problemlösning

Befolkningen 16–65 år, PIAAC 2023

Individer som ligger på kunskapsnivå 1 eller lägre anses ha otillräckliga kunskaper, vilket innebär att de oftast bara har de nödvändiga färdigheterna för att hantera de mest grundläggande läs- och räkneuppgifterna. De har svårt att hantera komplex information vilket kan skapa hinder för deras deltagande i samhället och arbetslivet samt begränsa deras förmåga att ta informerade beslut. Personer som hamnar på kunskapsnivå 2 bedöms ha tillräckliga kunskaper som ofta räcker för enklare krav, men deras förmågor är begränsade när det gäller mer komplexa uppgifter. Personer på nivå 3 eller högre ligger på goda färdigheter eller högre. De har en förmåga att hantera mer komplexa uppgifter upp till abstrakta teoretiska koncept inom läsning, räkning och problemlösning. De kan hantera texter och beräkningar som är mer detaljerade, strukturerade och består av flera perspektiv vilket kräver att användaren kan förstå och använda rätt information i ett logiskt flöde.

Vilka egenskaper har vuxna med otillräckliga färdigheter?

Bland de, omkring 780 000 personer, som har otillräckliga färdigheter i läsning eller räkning finns det vissa grupper som står inför särskilda utmaningar när det gäller att utveckla och använda sina färdigheter. Gruppen med otillräckliga färdigheter består av individer med varierande bakgrund, och deras begränsade färdigheter är ofta kopplade till faktorer som utbildningsnivå, socioekonomisk status samt brist på verktyg, stöd och möjligheter för att utveckla och använda sina kompetenser. Särskilt utsatta är bland annat utrikesfödda, äldre eller de som har haft begränsad tillgång till utbildning.

Skiljer sig färdigheter mellan äldre och yngre?

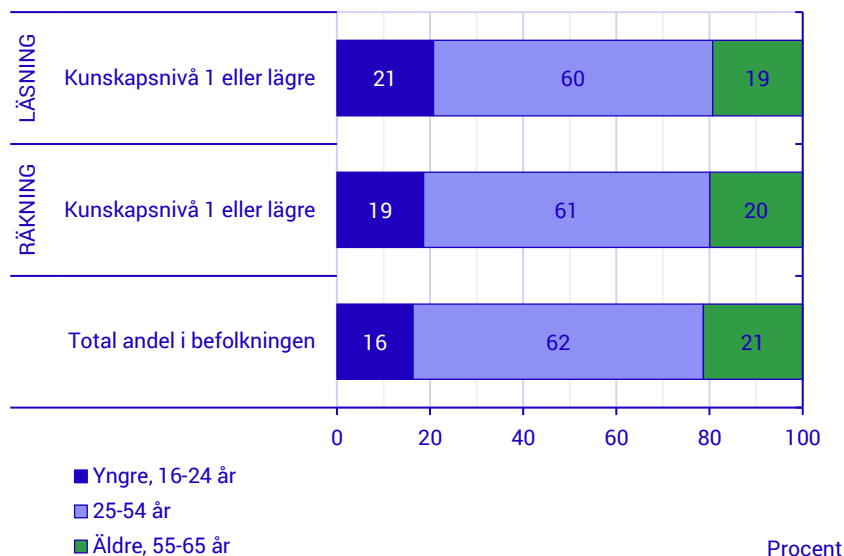
Ålder har en koppling till färdigheter. Generellt tenderar äldre att ha lägre färdigheter inom läsning, räkning och digital kompetens jämfört med yngre. Färdigheter inom läsning, räkning och problemlösning är inte bara olika i sin natur utan de påverkas av faktorer som står i relation till ålder. Livserfarenhet och utbildning är två faktorer som spelar in. Yngre åldersgrupper har oftare bättre tillgång till den senaste utbildningen och har en större vana att lösa problem i digitala miljöer medan äldre kan ha mer praktisk erfarenhet men mindre vana att hantera tekniska förändringar.

Yngre, 16–24 år, utgör 16 procent av befolkningen (16–65 år) samtidigt som omkring 20 procent ligger på kunskapsnivå 1 eller lägre. Det indikerar att yngre personer med otillräckliga färdigheter kan vara något överrepresenterade. Samtidigt kan det sannolikt till stor del förklaras av att de fortfarande utvecklas sina färdigheter eftersom individer i ålders 16–24 år vanligen befinner sig inom det formella utbildningssystemet. Intressant nog, motsvarar andelen äldre, 55–65 år, med bristande färdigheter sin andel av befolkningen, d.v.s. de är varken över- eller underrepresenterade i gruppen med otillräckliga färdigheter. Deras färdighetsnivå speglar i stort befolkningsgenomsnittet.

Diagram 5.2

Andel i procent av befolkningen med otillräckliga efter kunskapsnivå inom läsning och räkning efter åldersgrupper

Befolkningen 16–65 år, PIAAC 2023, fördelat på 16–24 år, 25–54 år och 55–65 år

I ett samhälle med en åldrande befolkning är det positivt att äldre med bristande färdigheter inte är överrepresenterade i förhållande till deras andel av befolkningen. De gör att de kan fortsätta bidra till arbetsmarknaden och samhället, vilket är viktigt för att bibehålla en produktiv arbetsmarknad och minska risken för kompetensbrist. Samtidigt är det viktigt att äldre kan bibehålla relevanta färdigheter i takt med teknologiska och strukturella förändringar på arbetsmarknaden.

Många utrikes födda har otillräckliga färdigheter

För personer som är födda utomlands kan skillnader i färdigheter inom läsning och räkning bero på flera faktorer, och de kan möta svårigheter när de försöker utveckla sina förmågor. Det kan till exempel vara språkliga hinder, kulturella skillnader, varierande utbildningsnivåer eller skillnader i ländernas utbildningssystem.²⁶ I genomsnitt i den svenska befolkningen är 25 procent födda utomlands och bland personer som har otillräckliga färdigheter i läsning är det 73 procent som är födda i ett annat land än Sverige. Utrikes födda är därmed överrepresenterade bland de som har bristande färdigheter och underrepresenterade bland de som har goda färdigheter eller mer.

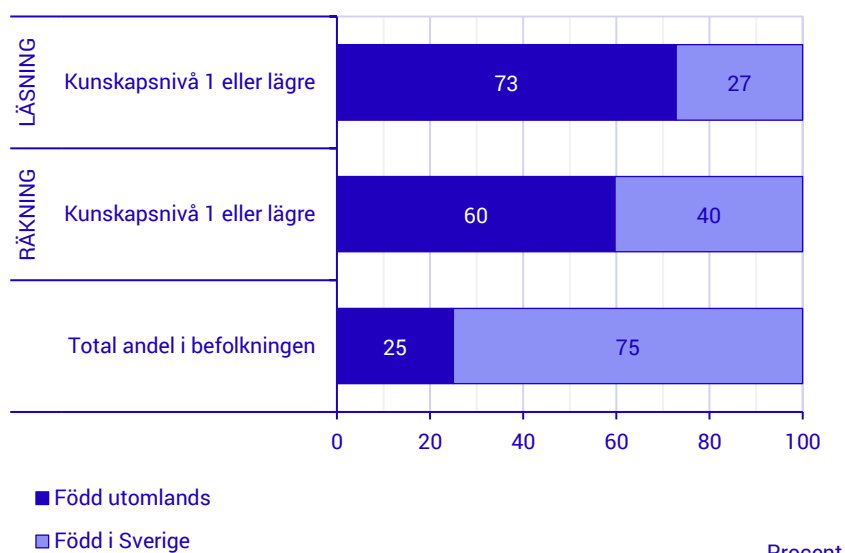
²⁶ OECD (2016), *Working Together: Skills and Labour Market Integration of Immigrants and their Children in Sweden*, Working Together for Integration, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264257382-en>

Något som indikerar att det finns specifika hinder för gruppen i relation till utbildning och arbetsmarknad.

Diagram 5.3

Andel i procent av befolkningen med otillräckliga efter kunskapsnivå inom läsning och räkning efter födelseland

Befolkningen 16–65 år, PIAAC 2023, fördelat på född utomlands och född i Sverige

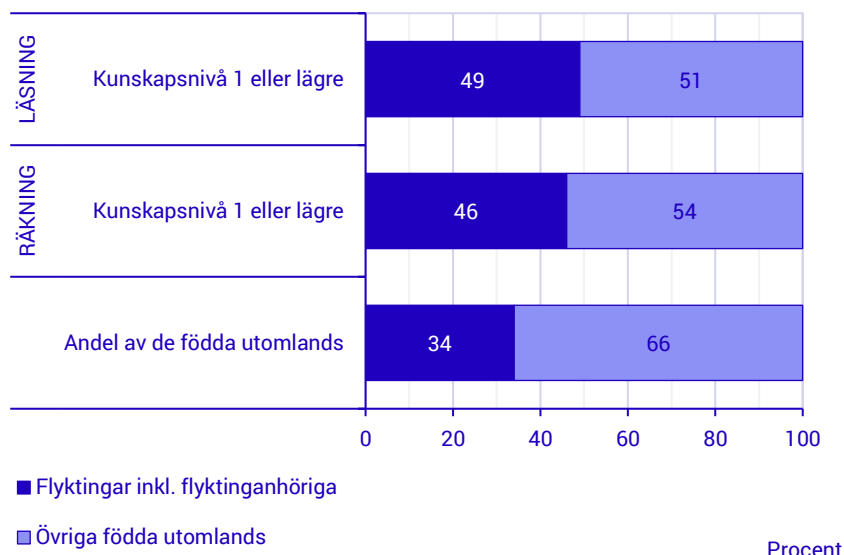

Språkkunskaper är ofta avgörande för att tillgodogöra sig utbildning, delta på arbetsmarknaden och integreras i samhället. Bland personer födda utomlands kan det finnas grupper som kan uppleva större hinder eller utmaningar för att integrera och etablera sig. Flyktingar är en grupp som, i jämförelse med de som arbetskraftsinvandrat, naturligt har en längre etableringssträcka.

Diagram 5.4

Andel i procent av befolkningen födda utomlands med otillräckliga färdigheter inom läsning och räkning efter grund för bosättning

Befolkningen 16–65 år, PIAAC 2023, fördelat på grund för bosättning och övriga födda utomlands

Flyktingar inklusive flyktinganhöriga utgör 34 procent av befolkningen, 25–64 år, som är födda utomlands. Flyktingar inklusive flyktinganhöriga är överrepresenterade bland de med otillräckliga färdigheter. Inom läsning representerar de ungefär varannan bland dem med färdighetsbrister medan motsvarande siffra inom räkning är något lägre, 46 procent. Att gruppen är överrepresenterade bland utlandsfödda med otillräckliga färdigheter speglar sannolikt hinder kopplade till språkbarriärer.

Språkliga utmaningar som hinder för inkludering

Språk är en viktig faktor och personer som inte växer upp i en svenskspråkig miljö kan möta större hinder när det gäller att utveckla och använda sina färdigheter i det svenska samhället. Individer som talar ett annat språk hemma än landets majoritetsspråk kan möta större utmaningar när det gäller tillgång till utbildning, arbetsmarknad och social integration. Språkbarriärer kan försvåra kommunikationen och hindrar individer från att fullt ut uttrycka sina kunskaper och färdigheter, vilket, som nämnts tidigare, påverkar deras deltagande i samhället på flera sätt.

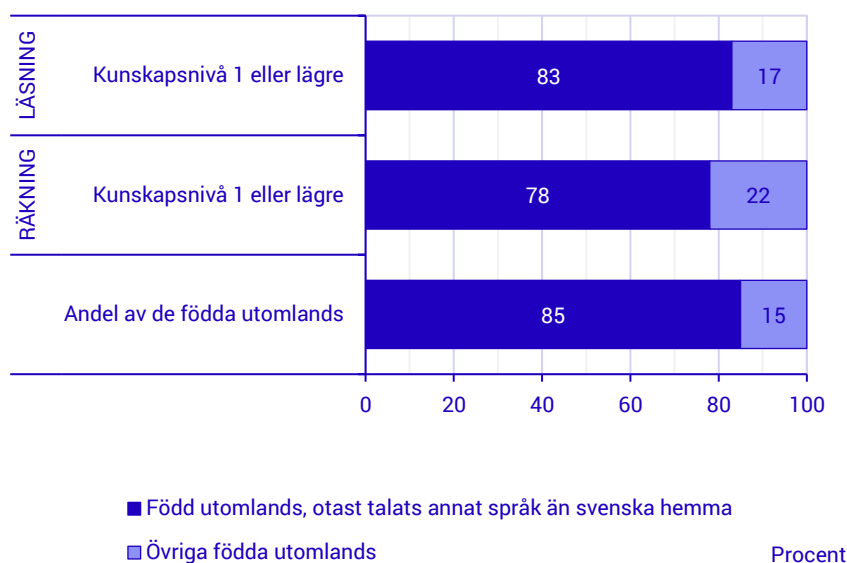
Bland de som är födda utomlands, 25 procent av den vuxna befolkningen i Sverige, är det i genomsnitt 85 procent som oftast pratar ett annat språk än svenska hemma. Bland personer som har otillräckliga färdigheter i läsning är det 83 procent som oftast pratar ett annat språk än svenska hemma. Motsvarande siffra för dem som har otillräckliga kunskaper i räkning är 78 procent. Det tyder på ett samband mellan utrikesfödda individer som ligger på otillräckliga färdigheter och oftast

pratar ett annat språk hemma än svenska. Eftersom en stor del av de som oftast pratar ett annat språk hemma än svenska har otillräckliga färdigheter kan det indikera att språkliga hinder påverkar deras förmåga att utveckla och tillämpa färdigheter som är avgörande för integration, utbildning och arbetslivet.

Diagram 5.5

Andel i procent av befolkningen födda utomlands med otillräckliga färdigheter inom läsning och räkning efter oftast annat språk än svenska talats hemma

Befolkningen 16–65 år, PIAAC 2023, fördelat på om oftast talats annat språk än svenska hemma och övriga födda utomlands

Att växa upp i en miljö där andra språk än svenska talats hemma kan skapa svårigheter att fullt ut förstå och använda det svenska språket. Det visar på vikten av att ge stöd till personer som talar ett annat språk hemma för att minska klyftan och öka deras möjligheter att utveckla färdigheter som krävs för att kunna delta fullt ut i samhället.

Personer med otillräckliga färdigheter löper högre risk för utsatthet

Personer som har otillräckliga färdigheter löper högre risk att bli arbetslösa eller hamna utanför arbetsmarknaden medan personer som har goda eller höga färdigheter har lättare att både få och behålla stabila anställningar. Statistik över de med otillräckliga färdigheter och personer som befinner sig i NEET (Not in Education, Employment or Training), de som arbetar i låg eller ingen utsträckning eller har en låg inkomst, indikerar att brister i färdigheter påverkar arbetsmarknadsdeltagandet och ekonomisk stabilitet negativt. De här individerna löper en betydligt högre risk att hamna i ekonomiskt och social utsatthet jämfört med genomsnittet.

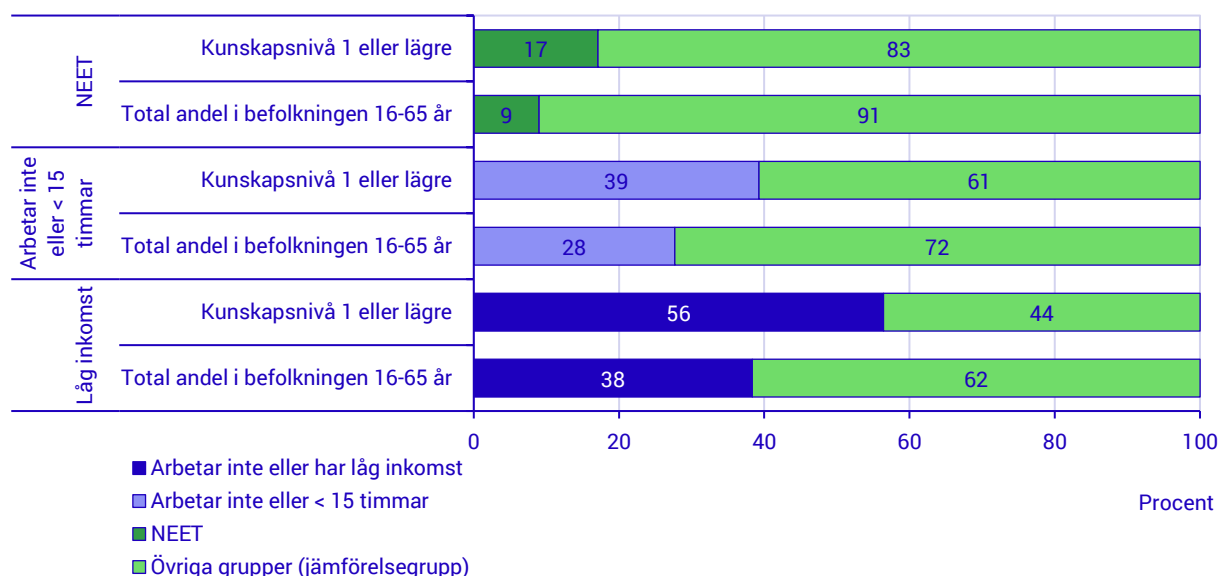
Personer som klassificeras som NEET är överrepresenterade bland de med otillräckliga färdigheter, 17 procent jämfört med 9 procent av

befolkningen 16–65 år. Det tyder på att det finns en tydlig koppling mellan otillräckliga färdigheter och exkludering från både utbildning och arbetsmarknad. Vidare indikerar gruppen som inte arbetar eller har låg inkomst att det finns en betydande riskfaktor för ekonomisk marginalisering. Personer som inte arbetar eller har låg inkomst är även de överrepresenterade bland de som har otillräckliga färdigheter vilket förstärker deras ekonomiska sårbarhet. Arbetsmarknadsdeltagande spelar också en roll. Det är stor skillnad om man inte arbetar eller arbetar högst 15 timmar. I genomsnitt är det 28 procent av befolkningen som inte arbetar eller arbetar i låg utsträckning och bland de med otillräckliga färdigheter utgör de 39 procent. Mönstret är likartat sett till räknefärdigheter. Det kan tyda på att bristande färdigheter påverkar arbetstiden negativt, vilket innebär att individer med otillräckliga färdigheter inte bara riskeras att exkluderas från arbetsmarknaden, utan även från arbeten med fler arbetstimmar. Något som kan vara en effektiv av att yrken med låga kvalifikationskrav i högre grad erbjuder som deltidsanställningar.²⁷

Diagram 5.6

Andel i procent av befolkningen med otillräckliga färdigheter inom läsning efter arbetsmarknadsutfall

Befolkningen 16–65 år, PIAAC 2023, fördelat på NEET, arbetar i låg eller ingen utsträckning eller låg inkomst

Siffrorna visar att bristande färdigheter har en genomgripande negativ påverkan på individers möjligheter till sysselsättning och ekonomisk stabilitet. Personer med otillräckliga färdigheter löper en betydligt högre risk att hamna i ekonomisk och social utsatthet jämfört med genomsnittet i befolkningen

²⁷ Se t.ex. [Var femte anställd vill förändra sin arbetstid](#)

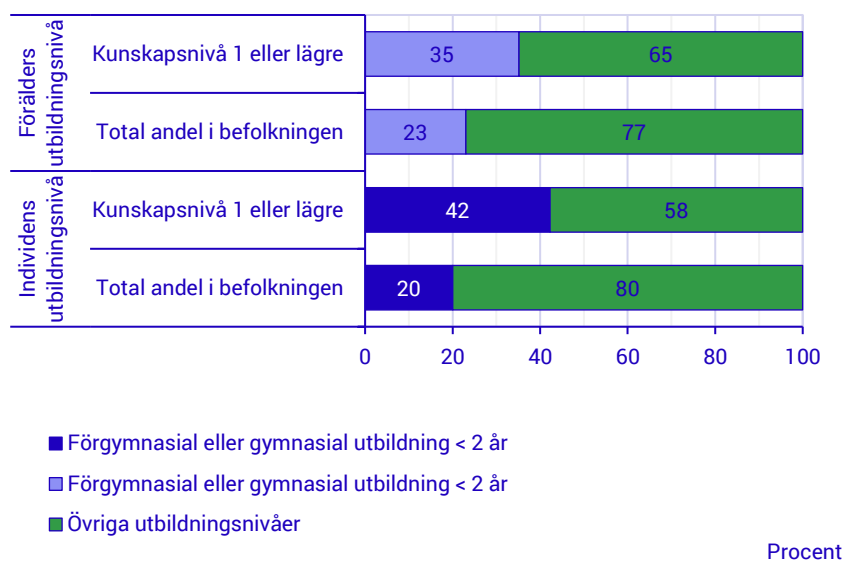
Kan utbildningsnivå vara en barriär över generationer?

I den svenska befolkningen är det i genomsnitt 20 procent som har en förgymnasial eller gymnasial utbildning kortare än 2 år. I den gruppen är det 42 procent som har otillräckliga färdigheter inom läsning och räkning. Personer som har en kort utbildning är överrepresenterade bland de som har otillräckliga kunskaper och underrepresenterade bland de som har goda färdigheter eller mer. Att gruppen med förgymnasial utbildning är överrepresenterad bland de med otillräckliga färdigheter och underrepresenterad bland de med goda färdigheter eller mer indikerar att utbildningsnivå starkt påverkar individens färdighetsutveckling. Det tyder på att personer som har en förgymnasial eller gymnasial kort utbildning har färre möjligheter att utveckla de kompetenser som krävs för att nå högre färdighetsnivåer.

Diagram 5.7

Andel i procent av befolkningen med otillräckliga färdigheter inom läsning och räkning efter utbildningsnivå

Befolkningen 16–65 år, PIAAC 2023, fördelat på individens utbildningsnivå och föräldrars utbildningsnivå

Personer vars föräldrar har förgymnasial eller gymnasial utbildning kortare än 2 år är mönstret snarlikt. De återfinns i högre utsträckning bland de som ligger på kunskapsnivå 1 eller lägre och i lägre utsträckning bland de som ligger på kunskapsnivå 3 eller högre. Omkring 25 procent av den svenska befolkningen har en förälder med förgymnasial eller kort gymnasial utbildning. Socioekonomiska förutsättningar och stöd från hemmet har en avgörande roll i utvecklingen av färdigheter. Brister i förmågor hos föräldrar kan skapa barriärer för barnens framgång i utbildning och arbetsliv. Det finns risker att ojämlikheter kan föras vidare över generationer.

Samtidigt som föräldrars utbildningsnivå kan vara en indikator på en persons framtida utbildningsmöjligheter, ungdomar vars föräldrar har

eftergymnasial utbildning är mer benägna att fortsätta studera på universitet eller högskola. Finns det belegg för att andra skolformer kan vara viktiga för ungdomar från hem där föräldrarna saknar eftergymnasial utbildning. Andra skolformer som t.ex. komvux kan erbjuda en alternativ väg till vidare studier.²⁸

Konsekvenser av att inte ha tillräckliga färdigheter

I dagens informationsintensiva samhälle spelar förmågan att navigera i och förstå information en avgörande roll i hur människor fattar beslut och agerar. Förmågan handlar inte bara om att förstå och tolka, utan också om att kritiskt värdera och reflektera över texter. Den här förmågan avgör vilka källor människor litar på och vilken information de väljer att ta till sig. Bristande läs- och räknefärdighet kan skapa betydande hinder, vilket gör att de här individer kan ha svårare att fatta informerade beslut, förstå viktiga texter och tillgodogöra sig den information som är nödvändig för att fungera effektivt i samhället. Att ha otillräckliga färdigheter kan också begränsa deras förmåga att förstå finansiella frågor, tolka instruktioner och delta i arbetsmarknaden på ett sätt som är konkurrensmässigt.

Förmågor och hinder inom läsning och räkning för personer med otillräckliga färdigheter

Inom läsning kan personer på kunskapsnivå 1 eller lägre förstå meningars betydelse och kan avgöra om en mening är logisk, antingen utifrån om den är rimlig i relation till världen vi känner till, det vill säga om det kan hända i verkligheten, eller genom om den, utifrån regler och strukturer som meningen följer är sammanhängande. Individer kan avgöra om struktur och innehåll i en mening är koherent och meningsfull. De kan hitta information i en text, identifiera relevanta länkar på en webbplats och välja relevant text när informationen är tydligt markerad. Vidare kan de tolka listor eller sektioner på en sida och förstå betydelsen i korta texter med minimalt distraherande information, samt ibland enklare bilder eller diagram. Individer på den här nivån behöver att uppgifterna har en tydlig koppling mellan fråga – information – bearbetningsåtgärd, även om en del uppgifter kan kräva att personen tolkar flera informationsdelar.

Personer på kunskapsnivå 1 eller lägre har begränsade matematiska färdigheter. De kan räkna upp till 20 föremål, även om de är slumpmässigt arrangerade, sortera händelser i kronologisk ordning och tolka enkla rumsliga kartor med skalor. Det kan även läsa tabeller, grafer och fylla i stapeldiagram med hela tal. De klarar även av att identifiera det största värdet i oordnade listor samt klarar av enklare

²⁸ Centrala studiestödsnämnden (CSN), Statistiska centralbyrån (SCB), Universitets- och högskolerådet (UHR), & Universitetskanslersämbetet (UKÄ), 2024. *Vägen till högskolan*. CSN. [Vägen till högskolan](#)

beräkning - addition, subtraktion, multiplikation, division och enkla procentberäkningar som 25 % och 50 %. Utöver det kan individerna, i varierande grad, lösa enklare problem i ett eller två steg med tydligt presenterad information och utan för mycket distraherande text. Men gruppen består även av individer som behöver bilder eller lätt strukturerad information i vardagliga sammanhang för att kunna lösa matematiska problem i ett steg.²⁹

²⁹ För mer information, på engelska, kring upplägg, uppgifter och exempel på övningar se: [PIAAC_CY2_Released_Cognitive_Items_EN.pdf](#)

6. Färdigheters betydelse för individers situation på arbetsmarknaden

Resultaten från den första omgången av PIAAC visade att färdigheter var positivt relaterade till personers ställning på arbetsmarknaden, faktiskt arbetade timmar och löner. Det här innebar att personer med goda eller mycket goda färdigheter bland annat hade säkrare anställningar och högre löner än personer med lägre nivåer på färdigheter. Flera studier från OECD har visat på det positiva sambandet mellan färdigheter och personers ställning på arbetsmarknaden.³⁰

Syftet med det här kapitlet är att beskriva hur färdigheter relaterar till individers situation på arbetsmarknaden. Flera faktorer är viktiga för hur det går för individer på arbetsmarknaden, bland annat utbildning och arbetslivserfarenhet. Utbildning och arbetslivserfarenhet speglar också till viss del individers färdigheter. Det har visat sig baserat på resultat från PIAAC att färdigheter inom läsning, räkning och problemlösning relaterar till individers situation på arbetsmarknaden oberoende av individers formella utbildningsnivå eller arbetslivserfarenhet.³¹

Fokus för PIAAC är inte i första hand att ta fram arbetsmarknadsstatistik. Resultat avseende arbetsmarknaden baserat på PIAAC skiljer sig från det som redovisas i arbetskraftsundersökningen (AKU). Det här beror på skillnader i metoder, populationer, definitioner, referensperioder och urvalsstorlekar mellan undersökningarna. Det som är unikt för PIAAC är att det går att relatera nivå på kognitiva färdigheter inom läsning, räkning och problemlösning till arbetsmarknadsutfall, vilket inte är möjligt med någon annan undersökning. Därför är fokus snarare att titta på hur färdigheter relaterar sig till arbetsmarknadsutfall och inte till att ta fram arbetsmarknadsstatistik avseende andelen som tillhör arbetskraften, andelen sysselsatta eller andelen arbetslösa.

Kapitlet ger en översiktlig beskrivning av sambandet mellan färdigheter och arbetskraftsdeltagande, förvärvsarbete, arbetslöshet, arbetade timmar, tillsvidareanställningar och löner. Populationen avgränsas till

³⁰ OECD (2023), *OECD Skills Outlook 2023: Skills for a Resilient Green and Digital Transition*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/27452f29-en>.

³¹ OECD (2019), *Skills Matter: Additional Results from the Survey of Adult Skills*, OECD Skills Studies, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/1f029d8f-en>.

personer i åldern 25 till 65 år som inte deltar i studier inom formell utbildning. Resultaten avseende ställning på arbetsmarknaden ser likartade ut oavsett kunskapsområde. Skillnaderna, särskilt mellan kvinnor och män, är dock lite större inom räkning och därför redovisas i första hand resultat efter kunskapsnivåer inom räkning i kapitlet.

Inriktningen i kapitlet är skillnader mellan befolkningsgrupper utifrån kön, ålder, inrikes och utrikes född samt högsta utbildningsnivå. Kapitlet ger därför en översiktlig beskrivning av relationen mellan färdigheter och arbetsmarknadsutfall. För att gräva djupare behövs en mer detaljerad analys.

De viktigaste resultaten

- Personer med kunskapsnivå 4 eller högre inom räkning har bättre ställning på arbetsmarknaden än personer med kunskapsnivå 1 eller lägre med avseende på;
 - Andelen personer som tillhör arbetskraften
 - Andelen personer som förvärvsarbetar av de som tillhör arbetskraften
 - Andelen personer som har en arbetstid i veckan på minst 35 timmar av de som förvärvsarbetar
- Den genomsnittliga månadslönen för personer på kunskapsnivå 1 eller lägre inom räkning utgör 61 procent av den genomsnittliga månadslönen för personer som ligger på kunskapsnivå 4 eller högre inom räkning
- Kvinnor har lägre månadslöner än män oavsett kunskapsnivå inom räkning. Skillnaderna i månadslöner mellan kvinnor och män är signifikanta för personer inom kunskapsnivå 2 respektive kunskapsnivå 3 i räkning

Hur ser arbetskraftsdeltagandet ut för personer med olika kunskapsnivåer?

Populationen som undersöks är personer som är i åldern 25 till 65 år och inte deltar i formell utbildning. Populationen delas in i förvärvsarbetande, arbetslösa och personer utanför arbetskraften. I personer utanför arbetskraften ingår bland annat studerande, pensionärer, hemarbetande och långtidssjuka. Eftersom studerande inom formell utbildning inte ingår i analysen så blir andelen som tillhör arbetskraften relativt hög i jämförelse mot AKU. Syftet är inte att titta på nivåer när det gäller andelen som tillhör arbetskraften utan att titta på skillnader i arbetskraftsdeltagande mellan personer med olika kunskapsnivåer.

Arbetskraftsdeltagandet är lägre för personer som ligger på kunskapsnivå 1 eller lägre inom räkning, jämfört med personer som har mycket goda färdigheter (kunskapsnivå 4 eller högre). Det pekar på att

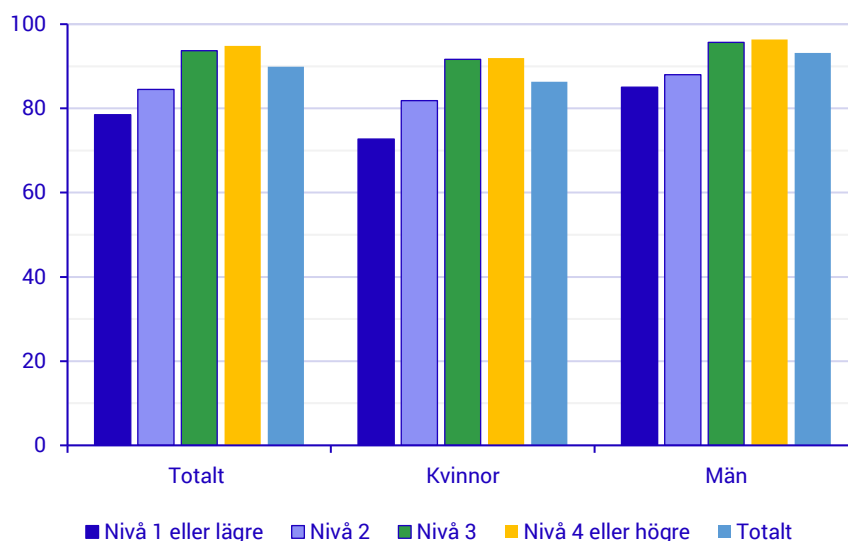
personer som ligger på kunskapsnivå 1 eller lägre inte är lika efterfrågade på dagens arbetsmarknad som personer med högre kunskapsnivåer. En majoritet (53 procent) av de personer som inte ingår i arbetskraften anger att de är pensionärer, förtidspensioner eller har en funktionsnedsättning.

För både kvinnor och män finns ett likartat mönster med lägre andel som tillhör arbetskraften bland personer som ligger på kunskapsnivå 1 eller lägre, jämfört med personer som ligger på kunskapsnivå 4 eller högre. Skillnaderna i arbetskraftsdeltagande som beror på kunskapsnivå tycks dock vara något större bland kvinnor, särskilt för kunskapsnivå 1 eller lägre. Totalt sett har kvinnor ett lägre arbetskraftsdeltagande än män, bland personer som är i åldern 25 till 65 år och som inte studerar inom formell utbildning. Skillnaderna i arbetskraftsdeltagande mellan kvinnor och män inom respektive kunskapsnivå är dock inte signifikanta.

Diagram 6.1

Andel i procent av befolkningen som tillhör arbetskraften efter kön och kunskapsnivå i räkning

Befolkningen 25 – 65 år som inte studerar, 2023

Inom samtliga redovisade grupper av befolkningen, som är i åldern 25 till 65 år och inte deltar i studier, finns liknande tendenser när det gäller arbetskraftsdeltagandet. Personer som inte har tillräckliga färdigheter inom räkning deltar i lägre utsträckning i arbetskraften, jämfört med de med mycket goda färdigheter. Det här mönstret finns oavsett ålder, utbildning eller om personerna är födda i Sverige eller utomlands.

Skillnaderna mellan personer med olika kunskapsnivå är oftast inte signifikanta. Signifikanta skillnader finns för inrikes födda där personer på kunskapsnivå 1 eller lägre samt kunskapsnivå 2 har signifikant lägre andelar som tillhör arbetskraften, jämfört med personer som ligger på kunskapsnivå 4 eller högre.

Tabell 6.1

Andel i procent av befolkningen som tillhör arbetskraften efter befolkningsgrupp och kunskapsnivå i räkning
Befolkningen 25 – 65 år som inte studerar inom formell utbildning, 2023

Befolkningsgrupp	Tillhör arbetskraften i procent av befolkningen				
	Nivå 1 och lägre	Nivå 2	Nivå 3	Nivå 4 och högre	Samtliga
Åldersgrupp					
25 - 34	86	90	96	96	93
35 - 44	82	87	95	98	92
45 - 54	74	88	97	99	93
55 - 65	72	78	88	84	82
Inrikes och utrikes född					
Inrikes född	*65	*83	93	95	89
Utrikes född	88	89	97	96	92
Högsta utbildningsnivå					
Förgymnasial utbildning eller gymnasial kortare än 2 år	71	74	..	..	77
Gymnasial utbildning 2 - 3 år eller eftergymnasial utbildning kortare än 2 år	83	*82	93	92	89
Eftergymnasial utbildning 2 år eller längre	83	97	95	96	95
Samtliga	*78	*85	94	95	90

* = signifikant skillnad i andelen som tillhör arbetskraften inom kunskapsnivå 4 eller högre, jämfört med andelarna i de lägre kunskapsnivåerna

Personer med höga färdigheter förvärvsarbetar i stor utsträckning

Personer i åldern 25 till 65 år som tillhör arbetskraften delas in i förvärvsarbetande och arbetslösa personer. Totalt sett baserat på resultat från PIAAC 2023 är 96 procent förvärvsarbetande och 4 procent arbetslösa av personer i åldern 25 till 65 år som tillhör arbetskraften. Det är en låg andel arbetslösa i jämförelse med AKU eller befolkningens arbetsmarknadsstatus (BAS), vilket till viss del beror på skillnader i vilka åldersgrupper som undersöks. I BAS var andelen arbetslösa 5,1 procent i december 2023 för personer i åldern 20 till 64 år.

De förvärvsarbetande personerna består av både anställda och egenföretagare. Bland personer som inte har tillräckliga färdigheter inom räkning är andelen personer i åldern 25 till 65 år som förvärvsarbetar 89 procent. Bland personer med mycket goda

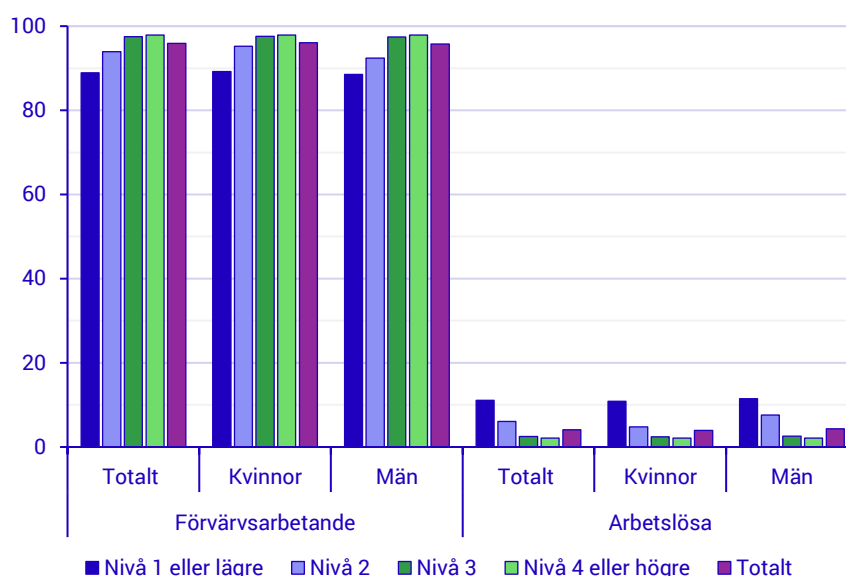
färdigheter, på kunskapsnivå 4 eller högre, är det 98 procent som förvärvsarbetar.

Det innebär att personer som har mycket goda färdigheter förvärvsarbetar i signifikant högre utsträckning än personer som inte har tillräckliga färdigheter inom räkning. Det finns inga större skillnader mellan kvinnor och män när det gäller andelen av arbetskraften som förvärvsarbetar eller är arbetslösa.

Diagram 6.2

Andel förvärvsarbetande respektive arbetslösa i procent av arbetskraften efter kön och kunskapsnivå i räkning

Befolkningen 25 – 65 år som inte studerar, 2023

Det finns få tydliga skillnader i andelen förvärvsarbetande av arbetskraften mellan kunskapsnivåer inom olika åldersgrupper.

- I åldersgruppen 45 till 54 år är det signifikant lägre andel förvärvsarbetande bland de med kunskapsnivå 1 eller lägre jämfört med de med kunskapsnivå 4 eller högre.
- Inrikes och utrikes födda visar på liknande skillnader mellan personer med olika kunskapsnivåer när det gäller andelen som förvärvsarbetar, även om skillnaden endast är signifikant för inrikes födda.
- Det finns ett starkt samband mellan formell utbildning och färdigheter i räkning. Det innebär att det finns inga signifikanta skillnader i andelen förvärvsarbetande för personer med liknande utbildningsnivå mellan de med otillräckliga färdigheter och de med mycket goda färdigheter.
- Andelen förvärvsarbetande är signifikant lägre för personer med förgymnasial utbildning eller kort gymnasial utbildning med

otillräckliga färdigheter i räkning, jämfört med eftergymnasialt utbildade personer med mycket goda färdigheter.

Tabell 6.2

Andel förvärvsarbetande i procent av arbetskraften efter befolkningsgrupp och kunskapsnivå i räkning

Befolkningen 25 – 65 år som inte studerar, 2023

Befolkningsgrupp	Förvärvsarbetande i procent av arbetskraften				
	Nivå 1 och lägre	Nivå 2	Nivå 3	Nivå 4 och högre	Samtliga
Åldersgrupp					
25 - 34	93	88	96	96	94
35 - 44	94	95	97	98	96
45 - 54	*75	97	98	99	96
55 - 65	92	94	99	99	97
Inrikes och utrikes född					
Inrikes född	*89	*94	97	98	96
Utrikes född	89	94	98	96	94
Högsta utbildningsnivå					
Förgymnasial utbildning eller gymnasial kortare än 2 år	86	94	..	..	93
Gymnasial utbildning 2 - 3 år eller eftergymnasial utbildning kortare än 2 år	89	94	97	96	95
Eftergymnasial utbildning 2 år eller längre	93	94	98	99	97
Samtliga	*89	94	97	98	96

* = signifikant skillnad i andelen som tillhör arbetskraften inom kunskapsnivå 4 och 5, jämfört med andelarna i de lägre kunskapsnivåerna

Hur är färdigheter relaterade till arbetade timmar?

Människors situation på arbetsmarknaden påverkas av många saker, bland annat antalet arbetade timmar som i sin tur påverkar människors inkomst. Analys baserad på AKU visar att den genomsnittliga arbetstiden är lägre inom yrken med låga kvalifikationskrav jämfört med högkvalificerade yrken.³² Personer med otillräckliga färdigheter arbetar förmodligen i större utsträckning inom yrken med låga kvalifikationskrav, jämfört med personer med goda eller mycket goda färdigheter. Det här kan i sin tur leda till skillnader i arbetade timmar mellan personer med otillräckliga färdigheter och personer med goda eller mycket goda färdigheter.

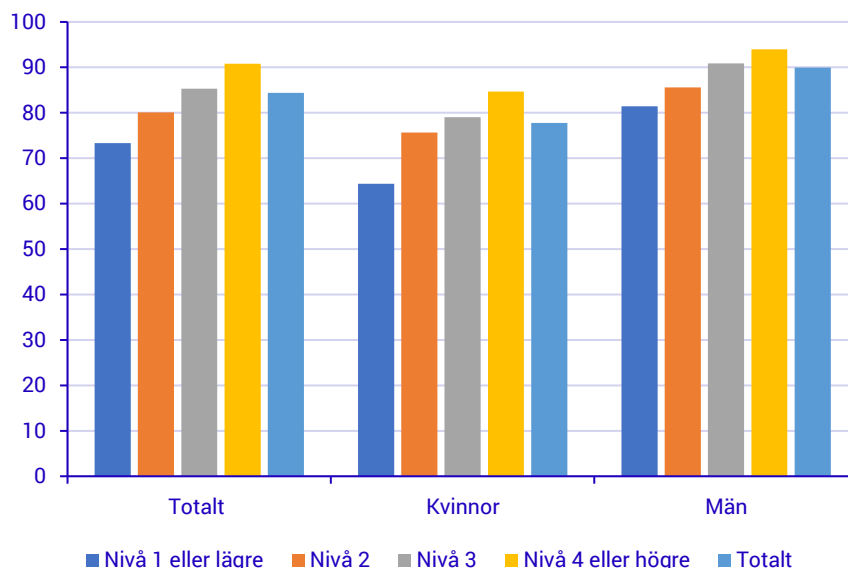
³² SCB (2024) Arbetskraftsundersökningen (AKU) [Var femte anställd vill förändra sin arbetstid](#)

Personer med högre färdigheter arbetar minst 35 timmar i veckan i större utsträckning än personer med lägre färdigheter. Skillnaderna är signifikanta mellan personer som ligger på kunskapsnivå 4 eller högre och personer som ligger på kunskapsnivå 2 respektive på kunskapsnivå 1 eller lägre.

Det finns skillnader mellan kvinnor och män när det gäller andelen personer som arbetar minst 35 timmar i veckan. Oavsett kunskapsnivå inom räkning är det lägre andelar av de förvärvsarbetande kvinnorna än av männen som arbetar minst 35 timmar i veckan. Skillnaderna mellan kvinnor och män är dock endast signifikanta för personer med goda eller mycket goda färdigheter.

Diagram 6.3

Andel personer som vanligtvis arbetar minst 35 timmar i veckan i procent av förvärvsarbetande efter kön och kunskapsnivå i räkning
Befolkningen 25 – 65 år som inte studerar, 2023

Det finns ett likartat mönster för alla åldersgrupper att personer med lägre kunskapsnivåer arbetar minst 35 timmar i veckan i lägre utsträckning än personer med högre kunskapsnivåer. Men skillnaden är endast signifikant i åldersgruppen 45 till 54 år. Bland dem, är det 82 procent av de på kunskapsnivå 2 som arbetar minst 35 timmar i veckan jämfört med 94 procent av de på kunskapsnivå 4 eller högre.

För både inrikes och utrikes födda är det signifikant lägre andelar som arbetar minst 35 timmar i veckan bland de som ligger på kunskapsnivå 1 eller lägre, jämfört med de som ligger på kunskapsnivå 4 eller högre.

En persons utbildningsnivå är relaterad till vilken typ av yrke en person arbetar inom. Personer inom yrken med låga kvalifikationskrav arbetar oftare deltid, jämfört med personer som arbetar i yrken med högre kvalifikationskrav. Personer med förgymnasial utbildning eller kort

gymnasial utbildning arbetar minst 35 timmar i veckan i lägre grad, än personer med minst 2 årig eftergymnasial utbildning. För personer med gymnasial utbildning 2 till 3 år eller kort eftergymnasial utbildning arbetar de med goda eller mycket goda räknefärdigheter i större utsträckning minst 35 timmar i veckan, jämfört med de som har lägre nivå på färdigheter. Samma mönster syns för de med yrken som kräver gymnasial utbildning eller kortare utbildning.

Tabell 6.3

Andel personer som vanligtvis arbetar minst 35 timmar i veckan i procent av förvärvsarbetande efter befolkningsgrupp och kunskapsnivå i räkning

Befolkningen 25 – 65 år som inte studerar, 2023

Befolkningsgrupp	Arbetar minst 35 timmar i veckan i procent av de förvärvsarbetande				
	Nivå 1 och lägre	Nivå 2	Nivå 3	Nivå 4 och högre	Samtliga
Åldersgrupp					
25 - 34	77	81	86	91	86
35 - 44	70	88	89	91	87
45 - 54	79	*82	84	94	86
55 - 65	70	73	82	85	79
Inrikes och utrikes född					
Inrikes född	*69	*78	86	90	85
Utrikes född	*76	85	80	95	83
Högsta utbildningsnivå					
Förgymnasial utbildning eller gymnasial kortare än 2 år	77	77	..	..	78
Gymnasial utbildning 2 - 3 år eller eftergymnasial utbildning kortare än 2 år	*68	*82	88	92	85
Eftergymnasial utbildning 2 år eller längre	80	*79	*83	91	85
Kvalifikationskrav i yrket					
Yrken som kräver gymnasial utbildning eller kortare utbildning	*69	76	81	88	78
Yrken som kräver praktiska eftergymnasiala utbildningar 2 – 3 år	..	87	91	94	91
Yrken som kräver teoretisk eller forskarförberedande eftergymnasial utbildning minst 3 år	..	86	87	90	88
Samtliga	*73	*80	*85	91	84

* = signifikant skillnad i andelen som tillhör arbetskraften inom kunskapsnivå 4 och 5, jämfört med andelarna i de lägre kunskapsnivåerna

Relativt stor andel med osäkra anställningar bland kvinnor med otillräckliga färdigheter

Personer med tillsvidareanställningar har en högre inkomst än personer med osäkrare anställningstyper som vikariat eller timanställningar.

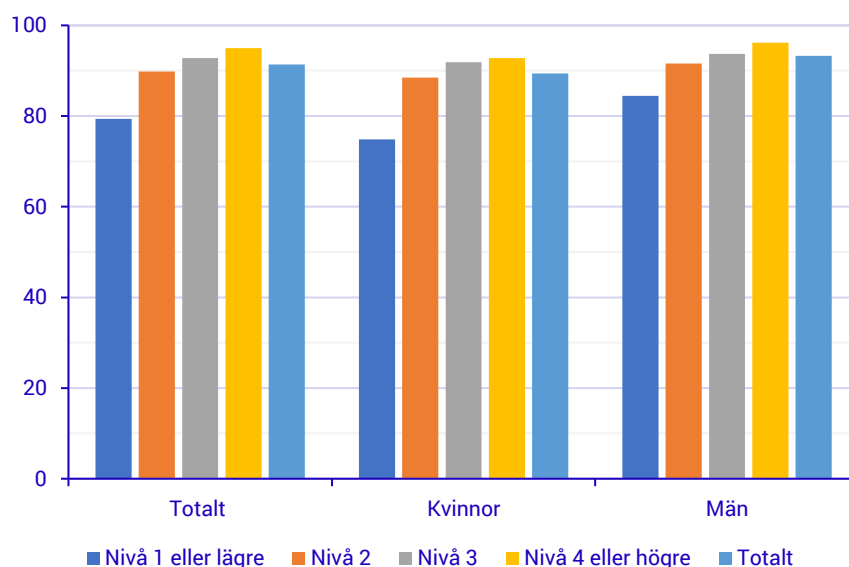
Det är en signifikant lägre andel av de anställda kvinnorna som har en tillsvidareanställning jämfört med de anställda männen. För både kvinnor och män är det en lägre andel som har tillsvidareanställning bland de med otillräckliga färdigheter (nivå 1 eller lägre), jämfört med de med mycket goda färdigheter (nivå 4 eller högre). Skillnaden är speciellt märkbar för kvinnorna då 75 procent av de som ligger på kunskapsnivå 1 eller lägre har en tillsvidareanställning, jämfört med 93 procent bland de som ligger på kunskapsnivå 4 eller högre.

Att ha en osäker anställningsform kan innebära att personerna har begränsade möjligheter till vidareutbildning inom yrket, vilket kan bidra till svårigheter att behålla de införskaffade färdigheterna över tid.

Diagram 6.4

Andel personer som är tillsvidareanställda i procent av samtliga anställda (exklusive egenföretagare) efter kön och kunskapsnivå i räkning

Befolkningen 25 – 65 år som inte studerar, 2023

Hur är färdigheter relaterade till individers löner?

Flera studier genomförda av bland annat OECD baserade på PIAAC har visat på ett samband mellan färdigheter inom informationsbearbetning

och löner oberoende av personers formella utbildningsnivå.³³ Det kan förväntas att personer med höga färdigheter tenderar att delta i eftergymnasiala studier och därmed utveckla sina färdigheter ytterligare. Det här innebär att det finns ett samband mellan utbildningsnivå och färdigheter, men i empiriska studier baserade på PIAAC har det visat sig att både formell utbildningsnivå och färdigheter är relaterade till löner oberoende av varandra.

I månadslönen ingår tillägg för obekväm arbetstid, semesterersättning, bonus, övertidsersättning och andra tillägg. Månadslönen som redovisas är inte uppräknad till heltid, vilket innebär att deltidsanställda personer har lägre månadslöner än heltidsanställda personer.

Resultaten visar på tydliga skillnader i genomsnittliga månadslöner mellan personer med olika kunskapsnivå i räkning. De genomsnittliga månadslönerna är signifikant högre desto högre kunskapsnivå bland personerna. För både kvinnor och män finns ett likartat mönster med högre genomsnittliga månadslöner för personer som ligger på högre kunskapsnivåer.

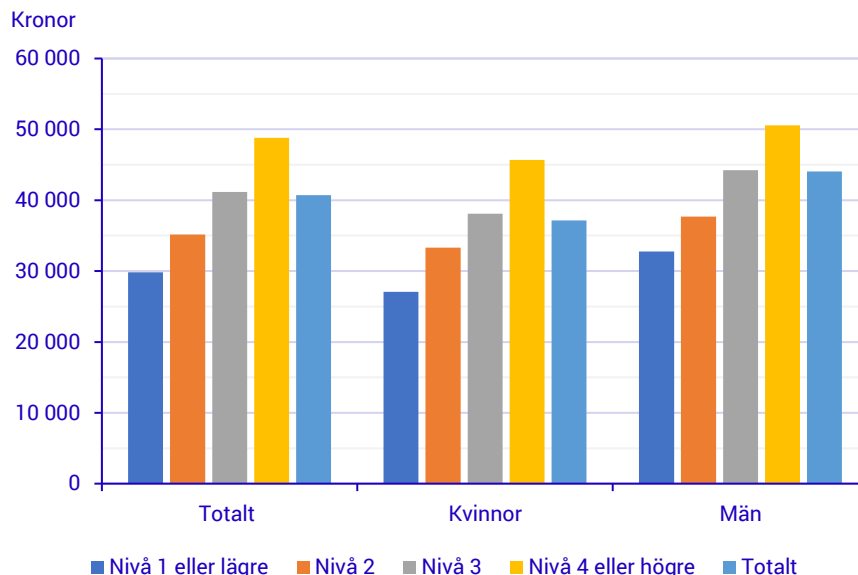
Anställda kvinnors genomsnittliga månadslöner utgör totalt sett 84 procent av männens genomsnittliga månadslöner och skillnaden mellan könen är signifikant. Inom varje kunskapsnivå har kvinnor lägre genomsnittliga månadslöner men skillnaderna är endast signifikanta för personer som ligger på kunskapsnivå 2 och 3.

³³ OECD (2019), *Skills Matter: Additional Results from the Survey of Adult Skills*, OECD Skills Studies, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/1f029d8f-en>.

Diagram 6.5

Genomsnittlig månadslön i kronor för anställda personer (exklusive egenföretagare) efter kön och kunskapsnivå i räkning

Befolkningen 25 – 65 år som inte studerar, 2023

Mönstret med högre genomsnittliga månadslöner för personer som ligger på högre kunskapsnivåer ser likartat i samtliga redovisade befolkningsgrupper. Det finns inte så stora skillnader i genomsnittlig månadslön totalt sett mellan olika åldersgrupper förutom för den yngsta åldersgruppen i åldern 25 till 34 år. Denna åldersgrupp har signifikant lägre genomsnittliga månadslöner än de äldre personerna.

Utrikes födda personer har totalt sett signifikant lägre genomsnittliga månadslöner än inrikes födda personer men inom varje kunskapsnivå är det inga signifikanta skillnader i genomsnittliga månadslöner mellan utrikes och inrikes födda.

Resultaten visar på att både formell utbildningsnivå och färdigheter är relaterade till genomsnittlig månadslön. Personer med en kort utbildning som har otillräckliga färdigheter inom räkning har drygt 50 procent av den genomsnittliga månadslönen för personer med eftergymnasial utbildning på minst 2 år som har mycket goda färdigheter.

För personer med gymnasial utbildning eller eftergymnasial utbildning har personer med mycket goda räknefärdigheter signifikant högre löner, jämfört med de med otillräckliga färdigheter.

Tabell 6.4

Genomsnittlig månadslön i kronor för anställda personer (exklusive egenföretagare) efter befolkningsgrupp och kunskapsnivå i räkning

Befolkningen 25 – 65 år som inte studerar, 2023

Befolkningsgrupp	Genomsnittlig månadslön i kronor				
	Nivå 1 och lägre	Nivå 2	Nivå 3	Nivå 4 och högre	Samtliga
Åldersgrupp					
25 - 34	..	32 768	36 328	41 071	36 211
35 - 44	*30 649	*36 111	*41 245	48 367	41 572
45 - 54	..	*35 439	*42 973	54 100	42 742
55 - 65	*29 770	*35 689	*43 635	53 570	41 767
Inrikes och utrikes född					
Inrikes född	*30 450	*35 421	*41 722	48 122	41 722
Utrikes född	*29 486	*34 524	*39 081	52 763	37 662
Högsta utbildningsnivå					
Förgymnasial utbildning eller gymnasial kortare än 2 år	26 542	33 195	..	..	32 935
Gymnasial utbildning 2 - 3 år eller eftergymnasial utbildning kortare än 2 år	*29 537	*34 496	39 897	42 849	38 014
Eftergymnasial utbildning 2 år eller längre	*35 449	*37 289	*42 822	52 107	45 083
Samtliga	*29 809	*35 165	*41 180	48 801	40 710

* = signifikant skillnad mellan genomsnittlig månadslön för personer inom kunskapsnivå 4 och 5, jämfört med genomsnittlig månadslön i de lägre kunskapsnivåerna

7. Deltagande i livslångt lärande

Livslångt lärande är en central strategi för att möta de utmaningar och möjligheter som en snabb föränderlig värld med globalisering, tekniska och miljömässiga förändringar samt demografiska skiften medför.³⁴ I takt med att kompetenskraven förändras snabbt och arbetslivet blir längre, ökar behovet av att investera i livslångt lärande.³⁵ Genom att delta i livslångt lärande kan individer både stärka och utveckla sina färdigheter. Det gynnar inte bara individens personliga utveckling utan bidrar även till ekonomisk tillväxt och främjar social inkludering. Livslångt lärande omfattar formell utbildning (skolor och universitet) icke-formell utbildning (bl.a. kurser och workshops), och informellt lärande (självstudier).

I det här kapitlet presenteras en övergripande analys av deltagande i icke-formell utbildning. Syftet är att få en förståelse för grupper som deltar och undersöka hur användandet av digitala verktyg skiljer sig mellan olika grupper samt vilken roll det kan spela för deras lärande.

- Det finns ett samband mellan utbildningsnivå, kunskapsnivå och deltagande i icke-formell utbildning de senaste sex åren.
- Personer med höga färdigheter är mer benägna att delta
- Äldre, 55–65 år, är mindre benägna att delta och har i lägre utsträckning angett att de ville men inte påbörjade någon utbildning
- Stor andel utrikes födda har angett att de ville delta i utbildning senaste året men har inte påbörjat någon utbildningsaktivitet

Formell utbildning är en väsentlig del i det livslånga lärandet. Den ger en strukturerad och systematisk grund av kunskap och färdigheter som är nödvändiga för vidare studier och arbetslivet. Det bidrar även till att utveckla det kritiska tänkande, problemlösningsförmåga och sociala färdigheter.³⁶ Yngre personer, i åldern 16–24 år, deltar i huvudsak i formell utbildning eftersom yngre, naturligt, befinner sig i det nationella utbildningssystemet. För personer över 25 år är den icke-formella utbildningen – såsom kurser, seminarier, arbetsplatslärande

³⁴ OECD (2021), OECD Skills Outlook 2021: Learning for Life, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/0ae365b4-en>

³⁵ OECD (2024), *Do Adults Have the Skills They Need to Thrive in a Changing World?: Survey of Adult Skills 2023*, OECD Skills Studies, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/b263dc5d-en>.

³⁶ Skolverket. (2000). Det livslånga och livsvida lärandet. Stockholm: Skolverket.

och personalutbildning – en viktig kanal för fortsatt livslångt lärande. Den erbjuder individer flexibla och målinriktade lärandemöjligheter vilket möjliggör att individer kan anpassa lärandeaktiviteter efter sina behov och sin livssituation.

Mer än varannan utbildar sig

Sett till senaste året är det 58 procent i åldern 25–65 år som deltagit i formell eller icke-formell utbildning. Det är mer vanligt att delta i icke-formell utbildningen, men en liten andel har deltagit i både utbildningsformerna. De som inte deltagit i icke-formell utbildning senaste året, 47 procent, kan istället ha deltagit tidigare i icke-formell utbildning. Bland de som inte deltog senast året är det 34 procent som deltagit senaste fem åren. För att analysera om det finns skillnad i färdigheter inom grupper som deltar, baseras resultat på de som har deltagit i icke-formell utbildning senaste sex åren, d.v.s. senaste året och senaste fem åren. Totala andelen som deltagit i icke-formell utbildning senaste sex åren är 69 procent.

Spelar deltagande i livslångt lärande roll?

De som deltagit i icke-formell utbildning har ofta goda färdigheter eller mer. I genomsnitt har 73 procent som uppnår goda färdigheter deltagit och 81 procent bland de med höga färdigheter. Det är 61 procent av de som uppnår tillräckliga färdigheter som deltagit och 50 procent av de med otillräckliga färdigheter. Det är signifikant skillnad mellan alla nivåerna av färdigheter. Men personer med goda färdigheter eller höga färdigheter är mer benägna att delta i icke-formell utbildning, medan de på otillräckliga färdigheter är minst benägna till att delta. Det är möjligt att individer som har otillräckliga färdigheter upplever hinder som begränsar tillgång till utbildning eller har bristande förkunskaper medan individer med högre färdigheter har lägre tröskel eller färre hinder till att delta. Mönstret för räkning och problemlösningförmåga är i linje med det som observerats för läsfärdigheter, det vill säga deltagandet stiger med kunskapsnivå.

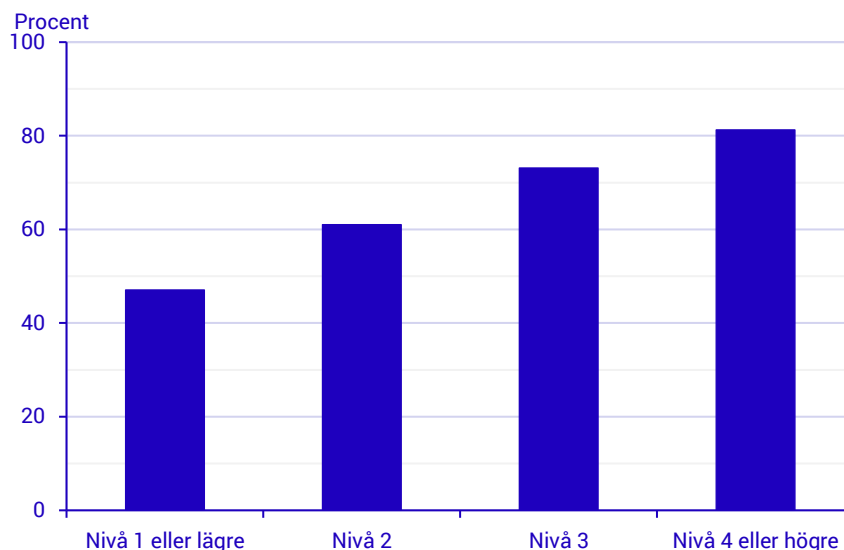
Tabell 7.1
Andel av befolkningen som deltagit i formell eller icke-formell utbildning senaste året

	Andel
Deltagit i formell eller icke-formell senaste året	58
Deltagit i formell senaste året	12
Deltagit i icke-formell senaste året	53
Ej deltagit i icke-formell utbildning	47

Diagram 7.1

Andel av befolkningen som deltagit i icke-formell utbildning senaste sex åren inom kunskapsnivå i läsning

Befolkningen 25–65 år, PIAAC 2023

Lärande kan betraktas vara en mekanism för att förbättra och förfina färdigheter. Genom att delta i utbildning kan individen både utveckla nya färdigheter och stärka befintliga. Det finns en koppling mellan deltagande i icke-formell utbildning och kunskapsnivå; individer som uppnår goda förutsättningar deltar oftare. Det kan vara en effekt av bättre tillgång till utbildningsmöjligheter eller krav från arbetslivet.³⁷ Samtidigt deltar personer med otillräckliga färdigheter i lägre utsträckning, trots att de sannolikt har störst behov av utbildning.

Att delta i livslångt lärande är avgörande för att bibehålla och utveckla färdigheter. Individer som inte deltar i utbildning riskerar hamna efter när det gäller kunskaper och förmågan att anpassa sig till förändringar och krav. Om delar av befolkningen saknar tillgång till eller möjligheten att delta i utbildningsinsatser, riskerar det att öka klyftan mellan grupper.

Vilka grupper deltar i livslångt lärande?

Sverige har ett högt deltagande i icke-formell utbildning³⁸ och ligger i framkant när det handlar om andelen vuxna som deltar i fortbildning och kompetensutveckling, vilket kan kopplas till Sveriges starka arbetsmarknadsstruktur och tillgången till subventionerade

³⁷ Ibid

³⁸ Se till exempel AES, 2022. <https://www.scb.se/uf0538>

utbildningar.^{39, 40} Deltagandet i livslångt lärande påverkas ofta av utbildningsnivå, sysselsättningsstatus och socioekonomiska faktorer. Enligt AES (2002) är det bland annat vanligt att personer som deltar i icke-formell utbildning befinner sig i åldern 35–45 år, är födda i Sverige och har en eftergymnasial utbildning. Däremot finns det grupper med utmaningar, det kan till exempel vara äldre och personer födda utomlands.

Kvinnor och män deltar likartat

Det finns inga signifikanta skillnader mellan könen även om det är något högre andel kvinnor, 71 procent, än män, 68 procent, som deltagit. Det indikerar att kvinnor och män har samma möjligheter till att delta eller möte liknande hinder till att delta. Däremot finns det signifikanta skillnader i deltagande mellan olika kunskapsnivåer. Personer med högre färdigheter är mer benägna till att delta än vad personer som har otillräckliga färdigheter.

Bland kvinnor med på otillräckliga färdigheter är det 46 procent som deltagit, vilket är signifikant lägre än bland de med goda färdigheter eller över (nivå 3 och nivå 4 eller högre). Även kvinnor som uppnår tillräckliga färdigheter, 64 procent, deltar i signifikant lägre utsträckning jämfört med de som har höga färdigheter, 84 procent. Sett till män är det ett snarlikt mönster, personer med otillräckliga färdigheter är mindre benägna till att delta, jämfört med de som har goda färdigheter eller högre. Det är 48 procent av männen med otillräckliga färdigheter som har deltagit, jämfört med goda färdigheter, 72 procent och höga färdigheter, 78 procent. Det finns även signifikanta skillnader mellan de som har tillräckliga färdigheter, 58 procent jämfört med de som har goda färdigheter eller mer och som deltagit i icke-formell utbildning.

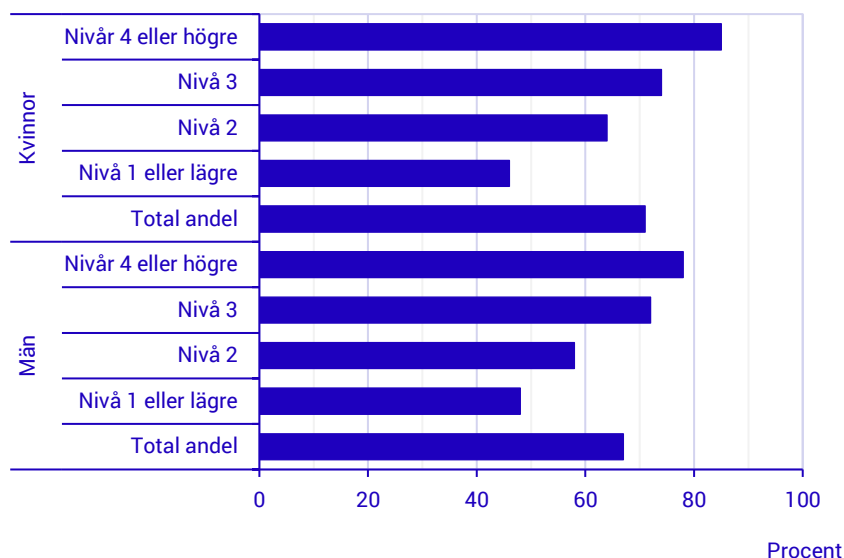
³⁹ OECD (2023), OECD Education at a glance 2023: OECD indicators, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/e13bef63-en>

⁴⁰ OECD (2021), OECD Skills Outlook 2021: Learning for Life, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/0ae365b4-en>

Diagram 7.2

Andel av befolkningen som deltagit i icke-formell utbildning senaste sex åren inom kunskapsnivåer i läsning efter kön

Befolkningen 25–65 år, PIAAC 2023, fördelat på kvinnor och män

Då det inte finns någon skillnad mellan könen när det gäller deltagande i utbildning, men skillnader framträder baserat på kunskapsnivåer, tyder det på att det är individens färdigheter snarare än kön som avgör sannolikheten för att delta i utbildning.

Hur är ålder relaterat till deltagande i utbildning?

Personer med otillräckliga färdigheter (nivå 1 eller lägre) är mindre benägna att delta, ett mönster som gäller inom alla åldersgrupper. Bland de som är i åldern 25–34, 35–44 och 55–65 år är skillnaden gentemot personer som har goda färdigheter eller mer (nivå 3 och nivå 4 eller högre). Bland personer 35–44 och 55–65 år är även gruppen som har tillräckliga färdigheter mindre benägna att delta jämfört med individer med höga färdigheter. Bland personer i åldern 45–54 år med otillräckliga färdigheter deltar betydligt lägre utsträckning än de som uppnår tillräckliga, 67 procent, goda, 75 procent, eller höga färdigheter 84 procent.

Tabell 7.2

Andel av befolkningen som deltagit i icke-formell utbildning senaste sex åren inom kunskapsnivåer i läsning efter ålder

25–65 år, PIAAC 2023 fördelat på åldersgrupper

	Läsning			
	25–34	35–44	45–54	55–65
Kunskapsnivå 1 eller lägre	53	54	43*	34
Kunskapsnivå 2	68	67	67	46
Kunskapsnivå 3	75	80	75	61

Tabell 7.3

Andel av befolkningen som ville delta i en utbildningsaktivitet senaste året men inte påbörjade

	Ville men började inte
25–34 år	31
35–44 år	33
45–54 år	27
55–65 år	17

	Läsning			
	25–34	35–44	45–54	55–65
Kunskapsnivå 4 eller högre	81	84	84	72
Total	75	75	71	54

*Skillnaden i andel i procent är signifikant mellan alla kunskapsnivåer

Äldre, i åldern 55–65 år, är överlag mindre benägna att delta i icke-formell utbildning, jämfört med personer 54 år och yngre. Bland äldre har 54 procent deltagit jämfört med omkring 70–75 procent i åldern 24–54 år. Skillnaderna indikerar att det finns en klyfta i livslångt lärande som står i relation till ålder. Gruppen äldre har i signifikant lägre utsträckning än de under 55 år angett att de ville men inte påbörja någon utbildning, vilket kan tyda på att det finns hinder som försvårar för äldre att realisera sin vilja att delta. Det finns en risk att äldre med otillräckliga färdigheter, som är mindre benägna att delta, riskerar stå utanför arbetsmarknaden och samhällslivet. Enligt kapitel 3 är det framför allt äldre, 55–65 år, som uppvisar lägre nivåer av problemlösningsförmåga, vilket idag till stor del sker digitalt. Den lägre andelen äldre som deltar, särskilt bland dem med otillräckliga färdigheter, kan tyda på teknologiska hinder. Digitaliseringen av utbildningar kan ha medfört att fler utbildningsformer kräver viss tekniskt kompetens, vilket kan skapa trösklar för äldre.

Utbildningsnivå och icke-formell utbildning

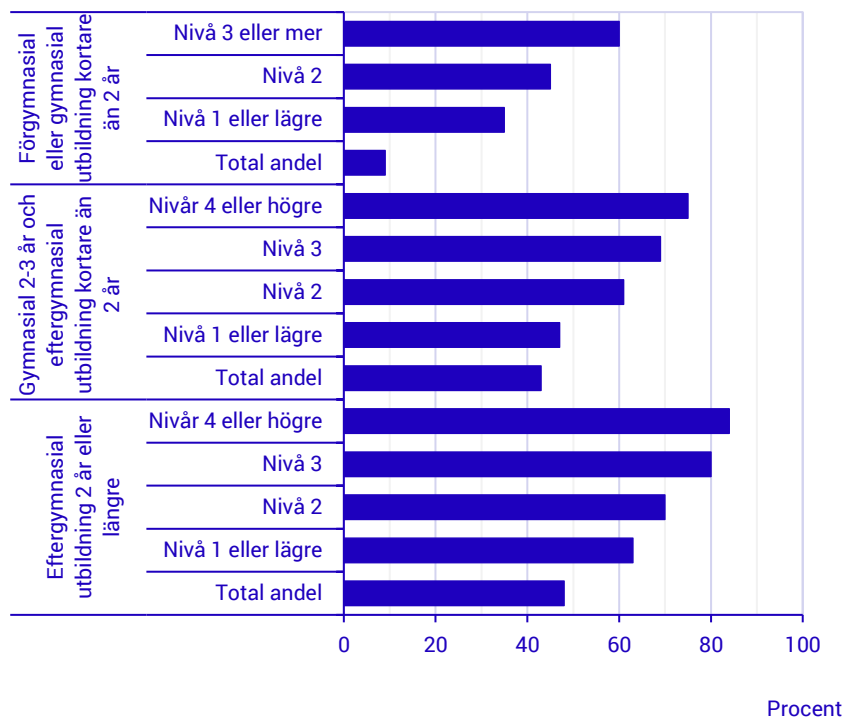
Deltagandet i icke-formell utbildning skiljer sig mellan olika utbildningsnivåer. Individer med eftergymnasial utbildning är mer benägna att delta i utbildning än personer med förgymnasial eller gymnasial utbildning. Bland de som deltar är individer med otillräckliga färdigheter (nivå 1 eller lägre) mindre benägna att delta jämfört med de som har höga färdigheter eller mer (nivå 4 eller högre). Det är signifikant skillnad mellan kunskapsnivå 1 eller lägre och kunskapsnivå 4 eller högre.

Personer vars färdigheter räknas som höga (nivå 4 eller högre) deltar i hög utsträckning. Bland de med otillräckliga färdigheter och som har en gymnasial utbildning (2–3 år) eller kort eftergymnasial utbildning deltog 47 procent. Motsvarande siffra för personer med höga färdigheter eller mer var 75 procent. Mönstret återfinns även bland individer som har minst 2 år eftergymnasial utbildning, 43 procent av de med otillräckliga färdigheter deltog, jämfört med 84 procent av de med höga färdigheter eller mer.

Diagram 7.3

Andel av befolkningen som deltagit i icke-formell utbildning senaste sex åren inom kunskapsnivåer i läsning efter nivå på utbildning

Befolkningen 25–65 år, PIAAC 2023, fördelat på utbildningsnivå

Tabell 7.4

Andel av befolkningen som ville delta i en utbildningsaktivitet senaste året men inte påbörjade

	Andel
Förgymnasial	25
Kort eftergymnasial	24
Minst 2 år eftergymnasial	32

Antal förgymnasial nivå 4 är för få för att kunna redovisas

Det finns ett tydligt mönster som pekar på ett samband mellan utbildningsnivå, kunskapsnivå och deltagande i icke-formell utbildning de senaste sex åren. Personer med goda färdigheter eller mer och gymnasial utbildning deltar i högre utsträckning än de med förgymnasial utbildning. På samma sätt deltar personer med goda färdigheter eller mer och eftergymnasial utbildning i högre utsträckning än de med gymnasial utbildning. Mönstret tyder på att längre utbildningar minskar de hinder som kan påverka deltagande i icke-formell utbildning. Färre hinder kan också innebära en större vilja till att delta. Bland personer med minst 2 år eftergymnasial utbildning är det signifikant större andel som ville påbörjade en utbildningsaktivitet under det senaste året men som inte påbörjade någon.

Skiljer sig deltagandet i utbildning för utrikes födda?

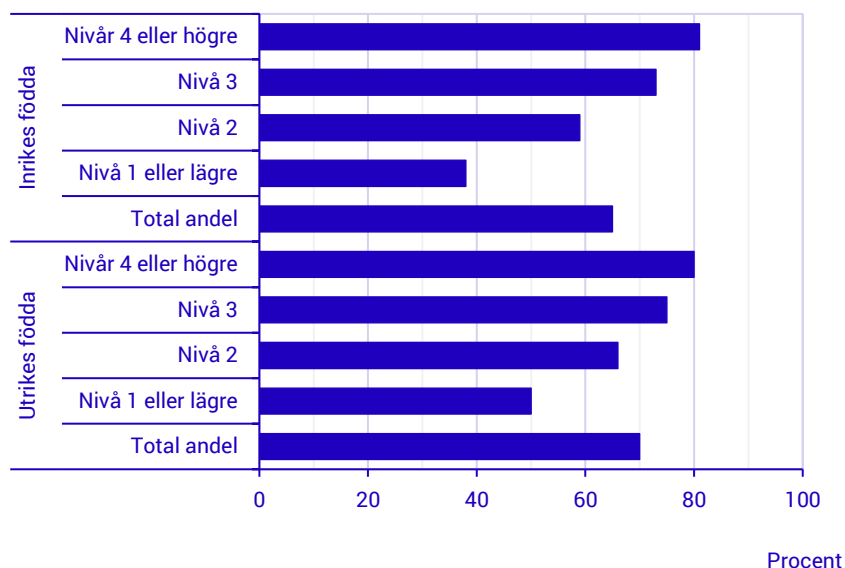
Sett till ursprungsland deltar inrikes födda i något högre utsträckning än utrikesfödda i icke-formell utbildning (AES, 2022). Det kan bland annat bero på faktorer som språkbarriärer och integration på arbetsmarknaden. Bland personer födda i Sverige är det 70 procent som deltagit under senaste sex åren, jämfört med utrikesfödda, 65 procent. Dock är det ingen statistiskt signifikant skillnad mellan grupperna på total nivå, men det finns skillnader inom grupperna.

Personer födda i Sverige med otillräckliga färdigheter är mindre benägna att delta jämfört med de som uppnår goda färdigheter eller mer (nivå 3 och nivå 4 eller högre). Det är 38 procent med otillräckliga färdigheter som deltagit jämfört med 73 procent (nivå 3) och 81 procent (nivå 4 eller högre). Även individer med tillräckliga färdigheter deltar i lägre utsträckning än de som har goda färdigheter eller mer. Bland personer med otillräckliga färdigheter och är födda utomlands är det 50 procent som deltagit. Det är signifikant lägre andel än för personer med goda färdigheter eller över, 75 procent och 80 procent.

Diagram 7.4

Andel av befolkningen som deltagit i icke-formell utbildning senaste sex åren inom kunskapsnivåer i läsning efter födelseland

25–65 år, PIAAC 2023, fördelat på inrikes och utrikes födda

Tabell 7.5

Andel av befolkningen som ville delta i en utbildningsaktivitet senaste året men inte påbörjade

	Andel
Född i Sverige	23
Född utomlands	41

För personer födda i Sverige indikerar skillnaden att personer med höga färdigheter är mer benägna att delta i utbildning eller har bättre tillgång till utbildning. Däremot tyder skillnaden mellan de som har otillräckliga färdigheter och de som har goda eller högre färdigheter bland personer födda utomlands att de är mer relaterat till om individen har tillräckliga färdigheter för att kunna dra nytta av utbildningen, snarare än en mer gradvis skillnad mellan nivåerna av färdigheter. Det kan finnas en tröskel, där personer med tillräckliga eller högre färdigheter har större möjlighet att delta. Samtidigt som individer med otillräckliga möter större hinder. Personer födda utomlands har i betydligt högre utsträckning angett att det fanns en utbildningsaktivitet under de senaste 12 månaderna som de ville delta i men inte gjorde, 41 procent jämfört med 23 procent bland inrikes födda.

Personer med låg digital användning har också lägre färdigheter

Digital användning har blivit en central del av vår vardag och grundläggande digital kompetens är idag nästan en nödvändighet för att vara fullt delaktig i samhället. Digitaliseringen påverkar både hur vi arbetar och hur vi interagerar. I vardagen hanterar vi många uppgifter genom digitala tjänster och använder moderna plattformar för kommunikation och informationshämtning. Även arbetslivet har haft liknande utveckling. Förmågan att anpassa sig till nya teknologier och använda dem effektivt kan vara avgörande för att möta arbetslivets krav och stärka både individens konkurrenskraft och organisationers effektivitet i en alltmer digitaliserad värld.

I PIAAC undersöks den digitala användningen inom flera områden, både i arbetet och på fritiden. Hur ofta individer använder digitala verktyg kan ge värdefull information, inte bara om deras användning av digitala verktyg utan hur de hänger samman med färdigheter inom läsning och räkning. Samtidigt kan det påvisa skillnader mellan grupper i befolkningen och digitalt utanförskap. När det gäller den digitala användningen på fritiden ingår följande användningsområden:

- Kommuniera med andra, exempelvis via e-post, sociala medier eller internetsamtal
- För att få information
- Underhållning
- Användning av internetbank eller e-handel
- Dagliga livet exempelvis spåra sjukvårdsinformation, göra en hushållsbudget eller navigera med GPS.⁴¹

Personer med medel eller hög användning har högre färdigheter än personer som har en låg användning av digitala enheter. Till exempel har 69 procent av individer med hög användning och 65 procent av dem med medel digital användning goda eller mycket goda läsfärdigheter. Motsvarande andel bland personer med låg användning är 37 procent. Det indikerar att regelbunden eller frekvent digital användning leder till fler möjligheter att utveckla och tillämpa sina färdigheter, vilket bidrar till att upprätthålla och förbättra dem över tid. Personer som har en låg användning riskerar missa den här möjligheten till att förbättra och tillämpa sina kunskaper som digital användning kan ge.

Nästan var fjärde person som använder digitala verktyg i låg grad på fritiden har dessutom otillräckliga läsfärdigheter. Ett liknande mönster gäller för räknefärdigheter, där låg digital användning sammanfaller

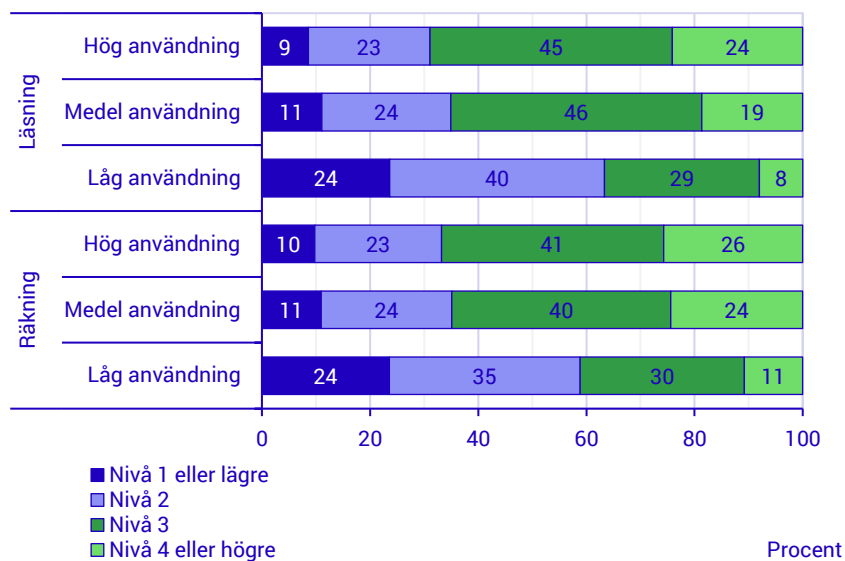
⁴¹ Digital användning mäts på en skala från "Aldrig" till "Varje dag". Utifrån svaren har ett index skapats för frekvensen av den digitala användningen. Låg användning definieras som de lägsta 20 procenten, Medel som 20:e till 60:e percentilen och Hög användning som 80:e percentilen och över.

med bristande färdigheter. Resultatet tyder på att regelbunden digital aktivitet kan bidra till att stärka en individs färdigheter samtidigt som låg användning riskera förstärka skillnader i både läs- och räknefärdigheter.

Diagram 7.6

Andel i procent av befolkningen inom kunskapsnivåer för läsning räkning efter digital användning på fritiden

Befolkningen 16–65 år, PIAAC 2023

Skillnad i färdigheter är ännu tydligare vid jämförelse av användning av digitala verktyg i arbetet. Skillnaden beror i stor utsträckning på vilken typ av arbete individen har samt på utbildningsbakgrund. Det är därmed inte den digitala användning i sig som förklarar höga färdigheterna, utan snarare det nuvarande arbetet och den tidigare utbildningen som har lett individen till ett arbete som kräver en hög numerisk färdighet.

8. Den vuxna befolkningens färdigheter i ett internationellt perspektiv

Syftet med kapitlet är att ge en beskrivning av vuxna befolkningens färdigheter inom läsning och räkning samt problemlösningsförmåga i jämförelse mot andra länder. Den svenska befolkningens kunskaper och kompetens är viktiga ur ett internationellt perspektiv när det gäller Sveriges konkurrenskraft gentemot andra länder och för kompetensförsörjningen på arbetsmarknaden. Kapitlet ger en beskrivning av genomsnittliga poäng inom läsfärdigheter, räknefärdigheter och problemlösningsförmåga för samtliga deltagande länder i PIAAC 2023. Internationella jämförelser görs även av spridningen över kunskapsnivåer för att bland annat analysera andelen vuxna i Sverige med goda eller mycket goda färdigheter i jämförelse med andra länder.

De viktigaste resultaten

- Den svenska vuxna befolkningens färdigheter inom läsning, räkning och problemlösningsförmåga står sig väl i ett internationellt perspektiv
 - Sverige ligger bland de fem främsta länderna i samtliga kunskapsområden om deltagande PIAAC länder rangordnas efter genomsnittliga poäng
 - Det är en hög andel vuxna i Sverige som har goda eller mycket goda färdigheter det vill säga ligger på kunskapsnivå 3 eller högre inom samtliga kunskapsområden, i jämförelse mot andra länder
- Både kvinnor och män presterar bra i ett internationellt perspektiv inom samtliga tre kunskapsområden
- Vid internationella jämförelser så presterar samtliga åldersgrupper över OECD genomsnittet. Den äldsta åldersgruppen ligger bättre till i rangordningen av länder efter genomsnittliga poäng, jämfört med den yngsta åldersgruppen
- I samtliga länder är det stora skillnader i färdigheter beroende på utbildningsnivå, där personer med eftergymnasial utbildning har högre färdigheter jämfört med personer med förgymnasial utbildning
- Ålder vid invandring har betydelse för färdigheter bland utrikes födda i många länder. Utrikes födda som invandrat innan skolstart har högre genomsnittliga poäng inom samtliga kunskapsområden, jämfört med utrikes födda som har invandrat senare.

Hur står sig den svenska befolkningens färdigheter i förhållande till andra länder?

Resultaten från PIAAC 2023 visar att Sverige står sig väl i jämförelse med andra länder när det gäller den vuxna befolkningens färdigheter. Den vuxna befolkningen har signifikant högre genomsnittliga poäng inom samtliga tre kunskapsområden, jämfört med genomsnittet för deltagande OECD länder. I en rangordning av länderna ligger Sverige bland de fem främsta länderna, när det gäller genomsnittliga poäng inom läsning, räkning respektive problemlösningsförmåga.

När det gäller läsfärdigheter har den svenska befolkningen signifikant lägre genomsnittliga poäng jämfört med Finland och Japan men i jämförelse med övriga deltagande länder har Sverige signifikant högre genomsnittliga poäng.

Även när det gäller räknefärdigheter och problemlösningsförmåga har Sverige signifikant lägre genomsnittliga poäng, jämfört med Finland och Japan. Det finns inga signifikanta skillnader i genomsnittliga poäng inom räkning mellan Sverige, Norge och Nederländerna. Sverige har signifikant högre genomsnittliga poäng inom räkning, jämfört med resterande länder. För problemlösningsförmåga presterar vuxna i Sverige och Norge på samma nivå, medan övriga deltagande länder, exklusive Finland och Japan, har signifikant lägre genomsnittliga poäng, jämfört med Sverige och Norge.

Tabell 8.1
Genomsnittliga poäng inom läsfärdigheter, räknefärdigheter och problemlösningsförmåga efter land
Befolkningen 16 - 65 år

Land	Läsning	Räkning	Problemlösningsförmåga
Finland	296	294	276
Japan	289	291	276
Sverige	284	285	273
Norge	281	285	271
Nederländerna	279	284	265
Estland	276	281	263
Flandern Belgien	275	279	262
Danmark	273	279	264
England	272	268	259
Kanada	271	271	259
Schweiz	266	276	257
Tyskland	266	273	261
Irland	263	260	249

Land	Läsning	Räkning	Problemlösnings- förmåga
Tjeckien	260	267	250
OECD-genomsnitt	260	263	251
Nya Zeeland	260	256	249
USA	258	249	247
Frankrike	255	257	248
Singapore	255	274	252
Österrike	254	267	253
Kroatien	254	254	235
Slovakien	254	261	247
Sydkorea	249	253	238
Ungern	248	254	241
Lettland	248	263	244
Spanien	247	250	241
Italien	245	244	231
Israel	244	246	236
Litauen	238	246	230
Polen	236	239	226
Portugal	235	238	233
Chile	218	214	218

Orange färg = Genomsnittliga poäng i landet är signifikant högre än genomsnittliga poäng i Sverige

Blå färg = Genomsnittliga poäng i landet är signifikant lägre än genomsnittliga poäng i Sverige

Svart färg = Inga signifikanta skillnader i genomsnittliga poäng mellan landet och Sverige

Sortering av länder efter genomsnittliga poäng inom läsfärdigheter

Finland har högst andel vuxna med mycket goda färdigheter

Inom den vuxna befolkningen i Finland är det 71 procent som har goda eller mycket goda färdigheter i läsning vilket motsvarar nivå 3 eller högre. Även i Japan finns en stor andel vuxna som har goda eller mycket goda färdigheter, 65 procent. I Sverige är andelen som har goda eller mycket goda färdigheter i läsning 63 procent, vilket är signifikant lägre än i Finland men på ungefär samma nivå som i Japan och Norge. Övriga deltagande länder har signifikant lägre andelar vuxna med goda eller mycket goda färdigheter jämfört med Sverige. I genomsnitt bland OECD-länder som deltar i PIAAC har 43 procent goda eller mycket goda färdigheter inom läsning.

I jämförelse mot andra länder är det en förhållandevis liten andel vuxna i Sverige som inte har tillräckliga färdigheter inom läsning och därmed ligger på kunskapsnivå 1 eller lägre. Det är dock fortfarande mer än en av tio i Sverige som inte har tillräckliga färdigheter inom läsning och

därmed har svårigheter att ta till sig information från samhället, skola och vård samt riskerar sämre situation på arbetsmarknaden. Japan och Finland har ungefär lika stor andel vuxna med otillräckliga färdigheter i läsning som Sverige. I genomsnitt över deltagande OECD-länder är det en fjärdedel av alla vuxna som inte har tillräckliga färdigheter i läsning.

Tabell 8.2

Andel i procent av befolkningen inom respektive kunskapsnivå i läsfärdigheter efter land
Befolkningen 16 - 65 år

Land	Nivå 1 och lägre	Nivå 2	Nivå 3	Nivå 4 och högre
Finland	12	17	36	35
Japan	10	24	42	23
Norge	15	24	41	20
Sverige	12	25	43	20
Nederländerna	16	25	40	19
Estland	20	26	35	19
Flandern Belgien	19	26	38	18
Danmark	18	27	40	15
Tyskland	22	28	35	14
England	18	32	37	14
Schweiz	22	28	36	14
Kanada	19	30	37	14
USA	28	29	31	13
Nya Zeeland	26	31	31	13
OECD-genomsnitt	26	31	31	12
Singapore	30	30	30	11
Tjeckien	25	34	32	10
Österrike	29	32	30	10
Irland	21	38	32	9
Frankrike	28	32	31	9
Kroatien	28	37	28	8
Israel	36	32	25	7
Lettland	34	35	25	6
Ungern	32	36	26	6
Sydkorea	31	37	27	6
Italien	35	35	24	5
Spanien	31	40	24	4
Portugal	42	34	20	4

Land	Nivå 1 och lägre	Nivå 2	Nivå 3	Nivå 4 och högre
Slovakien	24	44	29	3
Polen	39	40	18	3
Litauen	38	43	18	2
Chile	53	30	14	2

Orange färg = Andel i procent på en specifik kunskapsnivå och i ett specifikt land är signifikant högre än motsvarande andel i Sverige

Blå färg = Andel i procent på en specifik kunskapsnivå och i ett specifikt land är signifikant lägre än motsvarande andel i Sverige

Grön färg = Inga signifikanta skillnader i andel i procent inom en specifik kunskapsnivå mellan landet och Sverige

Sortering av länder efter andel i procent av befolkningen inom kunskapsnivå 4 och högre

Inom räkning har 63 procent av den vuxna befolkningen i Sverige goda eller mycket goda färdigheter, vilket kan jämföras mot 68 procent i Finland, 66 procent i Japan och 61 procent i Norge respektive 60 procent i Nederländerna.

Finland har signifikant högst andel vuxna med mycket goda färdigheter i räkning, 31 procent. Andelen i Sverige med mycket goda färdigheter inom räkning är signifikant lägre än i Finland men på samma nivå som Japan, Nederländerna, Norge, Danmark och Estland. Genomsnittet över OECD-länderna när det gäller andelen vuxna som har mycket goda färdigheter är 14 procent, vilket är signifikant lägre än i Sverige.

Precis som för läsning är det en relativt låg andel vuxna i Sverige som inte har tillräckliga färdigheter i räkning, jämfört med andra länder. Japan har signifikant lägre andel vuxna med otillräckliga färdigheter i räkning än i Sverige, medan andelen med otillräckliga färdigheter inte är signifikant skild från i Sverige för Finland och Norge. Samtliga övriga deltagande PIAAC länder har signifikant högre andelar vuxna med otillräckliga färdigheter i räkning än i Sverige. I genomsnitt över de deltagande OECD-länderna är det 25 procent som har otillräckliga färdigheter i räkning.

Tabell 8.3

Andel i procent av befolkningen inom respektive kunskapsnivå i räknefärdigheter efter land

Befolkningen 16 - 65 år

Land	Nivå 1 och lägre	Nivå 2	Nivå 3	Nivå 4 och högre
Finland	12	20	37	31
Japan	10	24	41	25
Nederländerna	15	24	36	24
Sverige	12	26	40	23
Norge	13	25	39	22
Singapore	22	24	32	22

Land	Nivå 1 och lägre	Nivå 2	Nivå 3	Nivå 4 och högre
Flandern Belgien	18	25	36	22
Danmark	17	25	37	21
Estland	16	27	37	21
Schweiz	19	25	35	21
Tyskland	20	26	35	18
England	21	31	33	15
Kanada	20	30	34	15
Österrike	23	30	32	15
Tjeckien	21	33	32	14
OECD-genomsnitt	25	31	31	14
USA	34	28	26	12
Nya Zeeland	28	32	29	12
Lettland	24	34	30	12
Frankrike	28	30	30	12
Irland	25	36	29	10
Ungern	29	35	27	9
Israel	34	34	24	8
Slovakien	22	39	32	7
Portugal	40	32	22	7
Sydkorea	28	38	28	7
Kroatien	27	38	29	6
Italien	35	35	23	6
Spanien	30	38	26	6
Litauen	32	42	21	4
Polen	38	37	21	4
Chile	56	29	14	2

Orange färg = Andel i procent på en specifik kunskapsnivå och i ett specifikt land är signifikant högre än motsvarande andel i Sverige

Blå färg = Andel i procent på en specifik kunskapsnivå och i ett specifikt land är signifikant lägre än motsvarande andel i Sverige

Grön färg = Inga signifikanta skillnader i andel i procent inom en specifik kunskapsnivå mellan landet och Sverige

Sortering av länder efter andel i procent av befolkningen inom kunskapsnivå 4 och högre

I problemlösningsförmåga är det 14 procent av den vuxna befolkningen i Sverige som inte har tillräckliga färdigheter och därmed ligger på kunskapsnivå 1 eller lägre. Det är en signifikant högre andel än i Japan medan det inte finns några signifikanta skillnader i andelarna med otillräckliga färdigheter i räkning mellan Sverige, Finland och Norge. Finland och Japan har högst andelar vuxna med goda eller mycket goda

färdigheter inom problemlösning. Det är 57 respektive 55 procent av vuxna i Finland och Japan som har goda eller mycket goda färdigheter inom problemlösning. Det kan jämföras mot 51 procent i Sverige och 50 procent i Norge, vilket är signifikant lägre andelar som har goda eller mycket goda färdigheter. I genomsnitt bland deltagande OECD-länder är det 32 procent som har goda eller mycket goda färdigheter, vilket är signifikant lägre än i Sverige.

Tabell 8.4

Andel i procent av befolkningen inom respektive kunskapsnivå i problemlösningsförmåga efter land

Befolkningen 16 – 65 år

Land	Nivå 1 och lägre	Nivå 2	Nivå 3	Nivå 4 och högre
Finland	14	29	44	13
Japan	11	34	45	10
Danmark	20	34	37	9
Norge	15	35	41	9
Sverige	14	35	42	9
Nederländerna	19	36	37	8
Flandern Belgien	21	36	35	8
Tyskland	22	35	35	8
Estland	21	36	35	7
Nya Zeeland	29	36	27	7
Schweiz	25	35	34	7
USA	32	35	26	6
Singapore	29	36	29	6
Kanada	22	39	33	6
England	21	40	34	6
OECD-genomsnitt	29	38	27	5
Österrike	27	39	29	5
Frankrike	30	39	27	4
Tjeckien	29	42	26	4
Lettland	35	40	22	3
Israel	40	37	20	3
Ungern	37	40	20	3
Irland	28	45	24	3
Spanien	35	44	19	2
Portugal	42	41	16	2
Kroatien	39	44	16	1

Land	Nivå 1 och lägre	Nivå 2	Nivå 3	Nivå 4 och högre
Sydkorea	37	45	17	1
Polen	48	39	11	1
Italien	46	40	14	1
Slovakien	27	53	20	1
Chile	56	33	11	1
Litauen	46	43	11	1

Orange färg = Andel i procent på en specifik kunskapsnivå och i ett specifikt land är signifikant högre än motsvarande andel i Sverige

Blå färg = Andel i procent på en specifik kunskapsnivå och i ett specifikt land är signifikant lägre än motsvarande andel i Sverige

Grön färg = Inga signifikanta skillnader i andel i procent inom en specifik kunskapsnivå mellan landet och Sverige

Sortering av länder efter andel i procent av befolkningen inom kunskapsnivå 4 och högre

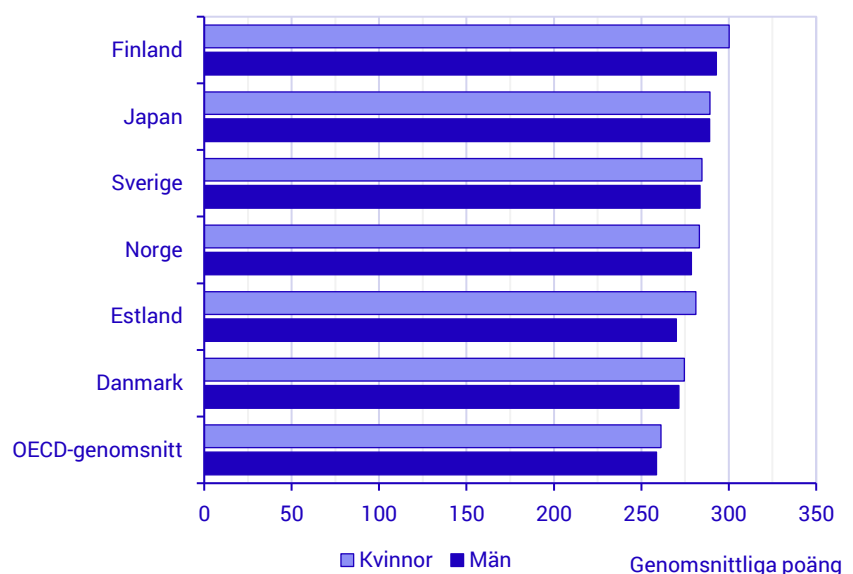
Män presterar bättre inom räkning än kvinnor i många länder

I genomsnitt över de deltagande OECD-länderna är det inga större skillnader i genomsnittliga poäng mellan kvinnor och män för läsfärdigheter och problemlösningsförmåga. I några länder, bland annat Finland och Estland har kvinnor högre genomsnittliga poäng i läsning, jämfört med män. Till skillnad från Sverige, Norge och Danmark där det inte finns några signifikanta skillnader mellan kvinnor och män. Både kvinnor och män i Sverige presterar bättre än OECD genomsnittet i läsning. Sverige finns även bland de fem främsta länderna, när rangordning av länderna sker utifrån genomsnittliga poäng i läsning.

Diagram 8.1

Genomsnittliga poäng inom läsfärdigheter efter land och kön

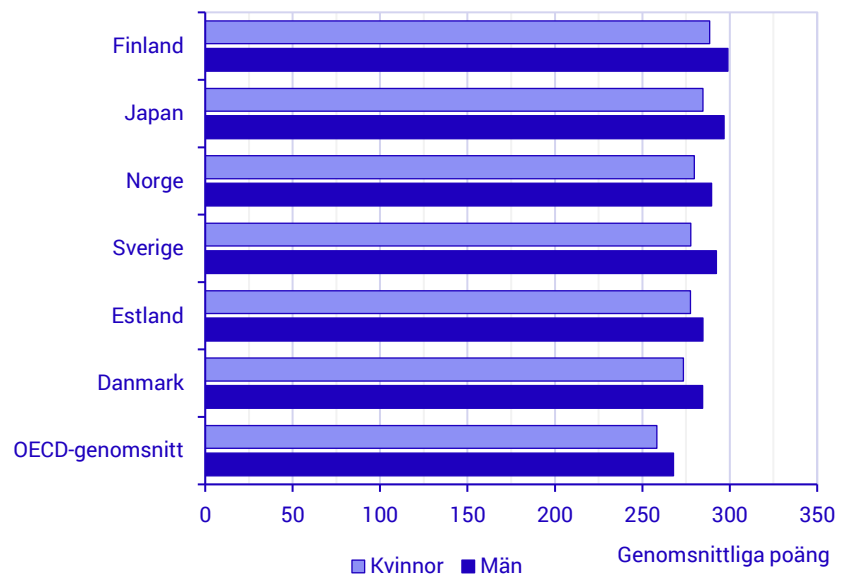
Befolkningen 16 - 65 år

Inom räkning finns det signifikanta skillnader i genomsnittliga poäng mellan kvinnor och män, till mennens fördel. Det här gäller i genomsnitt över de deltagande OECD-länderna och i samtliga nordiska länder. Både kvinnor och män i Sverige presterar bättre i räkning än genomsnittet för kvinnor och män över de deltagande OECD-länderna.

Diagram 8.2

Genomsnittliga poäng inom räknefärdigheter efter land och kön
Befolkningen 16 - 65 år

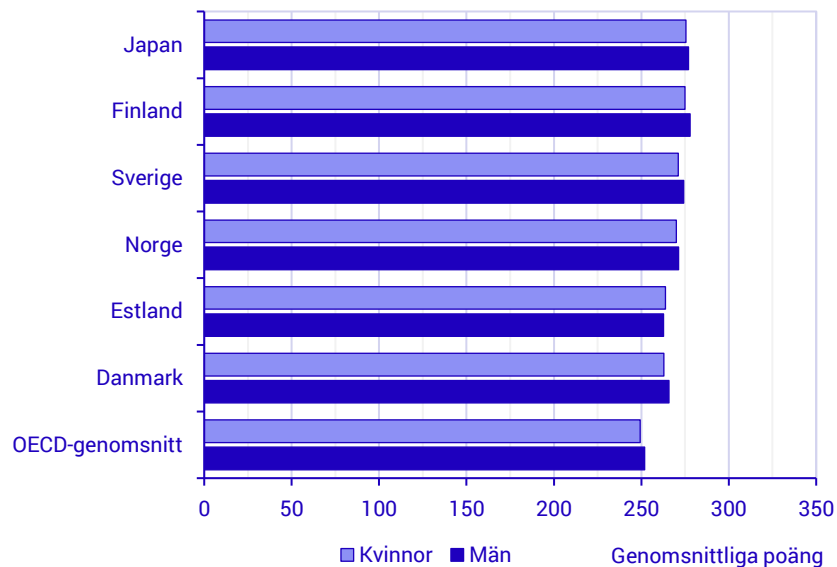

Det finns inga signifikanta skillnader i genomsnittliga poäng inom problemlösningsförmåga mellan kvinnor och män varken i Sverige eller i övriga nordiska länder och Estland. I genomsnitt över de deltagande OECD länderna finns det heller inga signifikanta skillnader i problemlösningsförmåga mellan kvinnor och män.

Diagram 8.3

Genomsnittliga poäng inom problemlösningsförmåga efter land och kön

Befolkningen 16 - 65 år

Liten andel kvinnor respektive män med otillräckliga färdigheter i Sverige

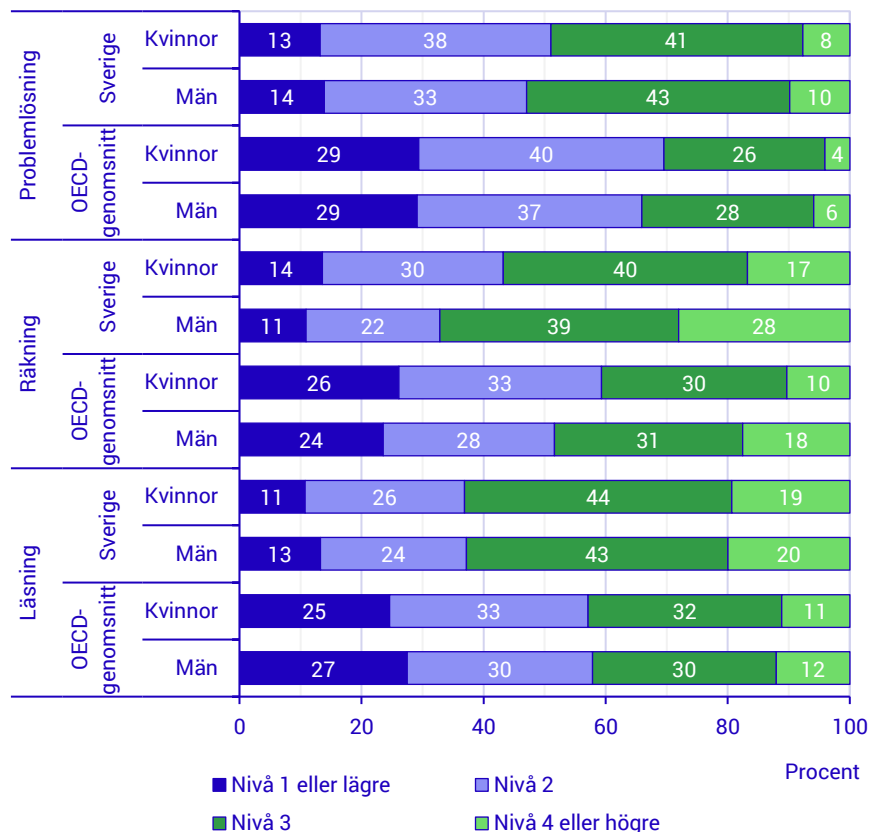
Det är relativt låga andelar av kvinnor respektive män i Sverige som inte har tillräckliga färdigheter inom läsning, räkning och problemlösningsförmåga, jämfört med genomsnittet över de deltagande OECD-länderna. I Sverige är det exempelvis 11 procent av kvinnorna respektive 13 procent av männen som inte har tillräckliga färdigheter i läsning. Det här kan jämföras mot 25 procent av kvinnor respektive 27 procent av män i genomsnitt över OECD-länderna.

Likartade skillnader mellan Sverige och genomsnittet över OECD-länderna syns för räknefärdigheter och problemlösningsförmåga. I Sverige och i genomsnitt över OECD-länderna är det en större andel av män än av kvinnor som ligger på mycket goda kunskapsnivåer inom räkning, det vill säga nivå 4 eller högre.

Diagram 8.4

Andel i procent av befolkningen inom respektive kunskapsnivå i läsfärdigheter, räknefärdigheter och problemlösningsförmåga för Sverige samt genomsnittet för OECD-länderna efter kön

Befolkningen 16 - 65 år

Unga vuxna halkar ner i rankingen vid jämförelse mellan länder

Inom samtliga åldersgrupper är genomsnittliga poäng inom läsning, räkning och problemlösningsförmåga högre i den svenska befolkningen jämfört med genomsnittet över OECD länderna. I Sverige har den yngsta och den äldsta åldersgruppen lägst genomsnittliga poäng inom läsning respektive räkning, medan åldersgrupperna 25 till 34 år och 35 till 44 år har högst genomsnittliga poäng. Det här mönstret ser likartat ut i många länder, förutom att skillnaden till den äldsta åldersgruppen 55 till 65 år är större i de flesta andra länder än i Sverige.

Ur ett internationellt perspektiv så har de unga vuxna i Sverige som är i åldern 16 till 24 år signifikant lägre genomsnittliga poäng inom samtliga kunskapsområden, jämfört med unga vuxna i Finland, Estland, Japan och Norge. Unga vuxna i Sverige presterar på samma nivå som unga vuxna i Danmark samt 11 andra länder inom läsning. Som sagts tidigare så presterar personer i åldern 16 till 24 år i Sverige signifikant över genomsnittet för de deltagande PIAAC länderna inom samtliga

kunskapsområden. För läsning är de genomsnittliga poängen för unga vuxna i Sverige signifikant högre än i Frankrike, USA, Lettland, Litauen och 10 andra länder.

När det gäller den äldsta åldersgruppen, 55 till 65 år, så är de genomsnittliga poängen i Sverige signifikant högre än i samtliga andra deltagande länder i PIAAC inom läsning, räkning och problemlösningsförmåga. Ur ett internationellt perspektiv så är Sverige även bland de främsta länderna i åldersgrupperna 35 till 44 år och 45 till 54 år.

I Sverige går det därför i ett internationellt perspektiv något sämre för den yngsta åldersgruppen, 16 till 24 år, jämfört med de äldre åldersgrupperna, även om de genomsnittliga poängen i den yngsta åldersgruppen fortfarande ligger signifikant över OECD genomsnittet. Unga i Sverige studerar inom eftergymnasial utbildning, något senare än i många andra länder. Den genomsnittliga examensåldern inom eftergymnasial utbildning är 27,3 år i Sverige, vilket delvis kan förklara att unga vuxna i Sverige ligger något längre ner i rankingen av länder, jämfört med äldre personer i Sverige. Även 2012 låg unga vuxna i Sverige något sämre till i jämförelse med andra länder, än personer i Sverige i de äldre åldersgrupperna.

Diagram 8.5
Genomsnittliga poäng inom läsfärdigheter efter land och åldersgrupp
Befolkningen 16 - 65 år

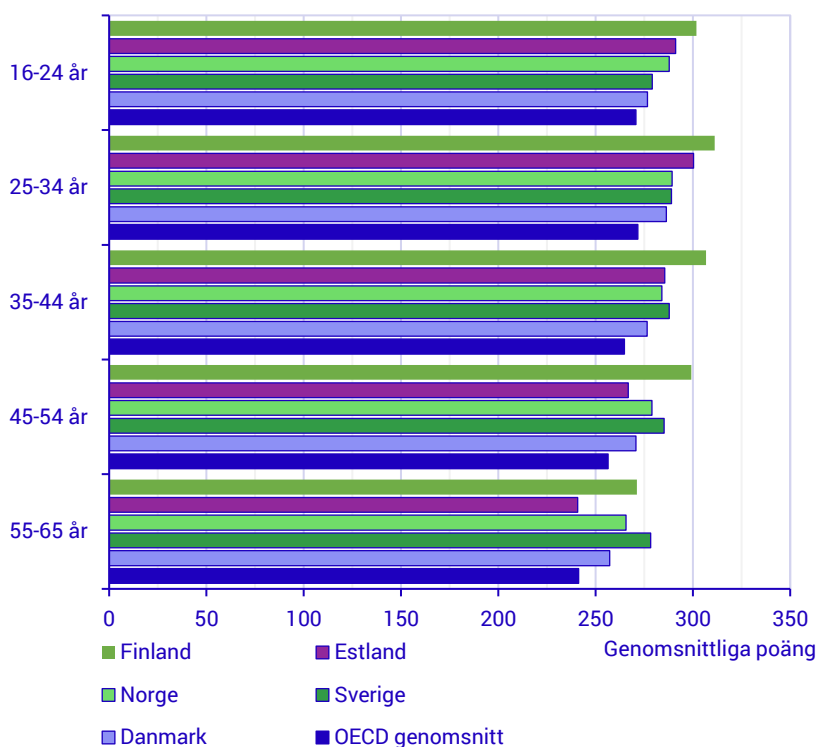

Diagram 8.6

Genomsnittliga poäng inom räknefärdigheter efter land och åldersgrupp

Befolkningen 16 - 65 år

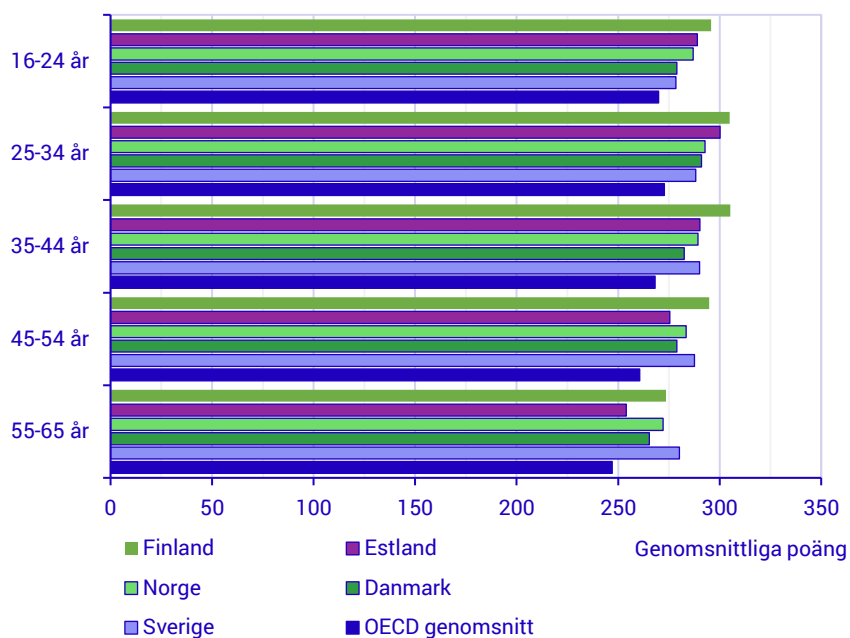
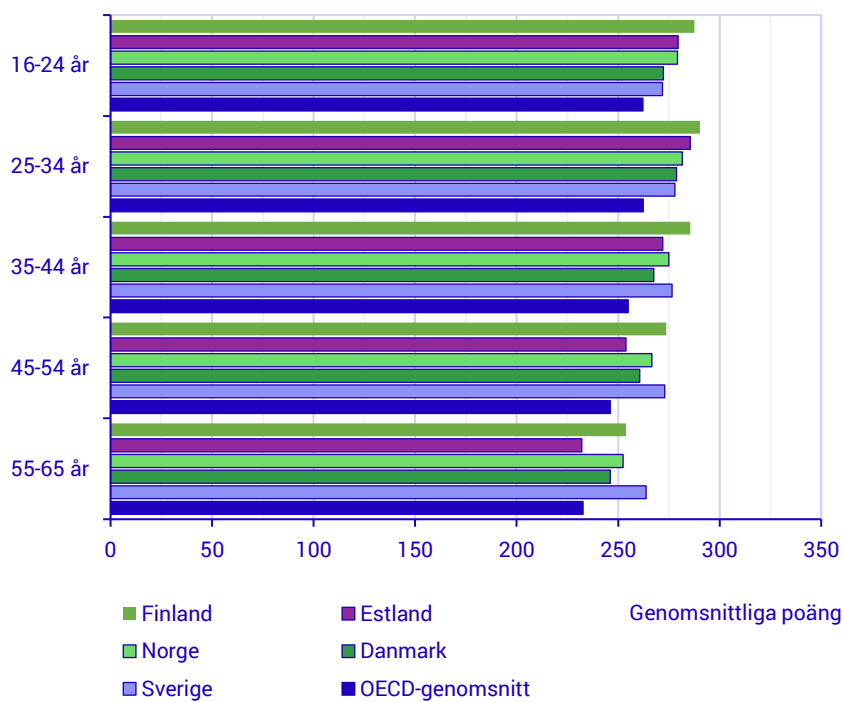

Diagram 8.7

Genomsnittliga poäng inom problemlösningsförmåga efter land och åldersgrupp

Befolkningen 16 - 65 år

Invandring innan skolstart har betydelse för färdigheter bland utrikes födda

Inom samtliga deltagande nordiska länder och i genomsnitt över de deltagande OECD länderna samt i Estland har utrikes födda signifikant lägre genomsnittliga poäng inom läsning, jämfört med inrikes födda. Det här mönstret syns även i övriga kunskapsområden, det vill säga räkning och problemlösningsförmåga.

Inrikes födda i Finland har signifikant högre genomsnittliga poäng inom läsning, jämfört med inrikes födda i Sverige. Inrikes födda i Sverige har signifikant högre genomsnittliga poäng inom läsning, jämfört med övriga deltagande nordiska länder och Estland. Både inrikes födda och utrikes födda i Sverige har signifikant högre genomsnittliga poäng, jämfört med genomsnittet över deltagande OECD-länder.

För utrikes födda finns det inga signifikanta skillnader i genomsnittliga poäng i läsning mellan de deltagande nordiska länderna. Utrikes födda i Estland har signifikant högre genomsnittliga poäng, jämfört med de nordiska länderna. Det här kan förklaras av att en relativt stor andel av utrikes födda i Estland kommer från Ryssland eller rysk-språkiga länder och PIAAC har genomförts inom två språk i Estland, ryska och estniska.

Ålder vid invandring tycks ha betydelse i Sverige och i övriga deltagande nordiska länder för färdigheter i läsning. Personer som invandrat till Sverige innan 6 års ålder har signifikant högre genomsnittliga poäng i läsning, jämfört med dem som invandrat i åldern 6 till 15 år eller efter 15 års ålder. Det här mönstret syns även i genomsnitt över de deltagande OECD-länderna och i Norge respektive Danmark. I Estland ser mönstret annorlunda ut med högre genomsnittlig poäng i läsning för utrikes födda som har invandrat till Estland när de var 16 år eller äldre, jämfört med dem som invandrat när de var yngre. Eftersom PIAAC genomförts på två språk i Estland, ryska och estniska, så kan det ha en effekt på skillnader mellan grupper av utrikes födda.

Tabell 8.5
Genomsnittliga poäng inom läsfärdigheter efter land, inrikes- eller utrikes född samt ålder vid invandring
Befolkningen 16 - 65 år

Land	Inrikes född	Utrikes född			
		0 – 5 år	6 – 15 år	16 år och äldre	Totalt
Estland	279	252	245	264	257
Danmark	283	282	*250	*246	253
Finland	307			239	252
Sverige	297	277	*241	*242	246
Norge	294	284	*257	*233	242

Land	Inrikes född	Utrikes född			
		0 – 5 år	6 – 15 år	16 år och äldre	Totalt
OECD-genomsnitt	267	263	*243	*231	237

* =signifikant skillnad inom varje land mellan utrikes födda som invandrat vid 6 till 15 års ålder eller vid 16 år och äldre i jämförelse mot de som invandrat vid 0 – 5 års ålder

Orange färg = Genomsnittlig poäng för landet är signifikant högre än i Sverige

Blå färg = Genomsnittlig poäng för landet är signifikant lägre än i Sverige

Grön färg = Ingen signifikant skillnad i genomsnittliga poäng mellan landet och Sverige

Sortering av länder efter genomsnittliga poäng för utrikes födda

Utbildning har betydelse för färdigheter i samtliga länder

I kapitel 3 framkom det att längden på utbildning är starkt relaterad till färdigheter i läsning, räkning och problemlösningsförmåga. Inom det formella utbildningssystemet utvecklar individer sina färdigheter samtidigt som personer med höga färdigheter tenderar att delta i högre utbildning i större utsträckning än personer med lägre färdigheter.

Inom samtliga kunskapsområden och i samtliga länder har personer i åldern 25 till 65 år med eftergymnasial utbildning 2 år eller längre signifikant högre genomsnittliga poäng, jämfört med personer med kort eftergymnasial-, gymnasial- eller förgymnasial utbildning.

Bland personer i åldern 25 till 65 år med eftergymnasial utbildning 2 år eller längre presterar vuxna i Sverige på samma nivå som vuxna i Norge i både läs- och räknefärdigheter och har signifikant högre genomsnittliga poäng, jämfört med genomsnittet för vuxna inom de deltagande OECD-länderna samt i Danmark och Estland. Vidare har eftergymnasialt utbildade i Sverige signifikant lägre genomsnittliga poäng inom läsning och räkning, jämfört med eftergymnasialt utbildade personer i Japan och Finland. För problemlösning har eftergymnasialt utbildade personer i Sverige signifikant lägre genomsnittliga poäng, jämfört med eftergymnasialt utbildade i Japan. Samtidigt presterar eftergymnasialt utbildade i Sverige på samma nivå inom problemlösning som eftergymnasialt utbildade i Norge och Finland.

När det gäller personer med förgymnasial utbildning eller gymnasial utbildning kortare än 2 år är genomsnittliga poäng inom läsning, räkning och problemlösning signifikant högre i Sverige, jämfört med genomsnittet för deltagande OECD-länder. Inom läsning presterar svenskar med en förgymnasial utbildning eller kort gymnasial utbildning signifikant högre än samtliga deltagande nordiska länder, Estland och Japan.

Inom räkning presterar svenskar med förgymnasial utbildning på samma nivå som personer från Estland, Finland och Norge med motsvarande utbildning. Samtidigt är resultaten för svenskar med

förgymnasial utbildning eller kort gymnasial utbildning signifikant högre inom räkning, jämfört med förgymnasialt utbildade i Danmark och Japan. Inom problemlösning presterar förgymnasialt utbildade svenskar i ålder 25 till 65 år signifikant högre än personer med motsvarande utbildning i samtliga deltagande nordiska länder och Japan. Det finns samtidigt inga skillnader i genomsnittlig problemlösningssförmåga mellan förgymnasialt utbildade personer i Sverige och Estland.

Även personer i Sverige med gymnasial utbildning eller kort eftergymnasial utbildning i åldern 25 till 65 år har högre genomsnittliga färdigheter inom läsning, räkning och problemlösningssförmåga än de genomsnittliga färdigheterna bland personer med motsvarande utbildning i de deltagande OECD-länderna.

Genomsnittliga poäng inom läsfärdigheter efter land och utbildningsnivå
Befolkningen 25 - 65 år

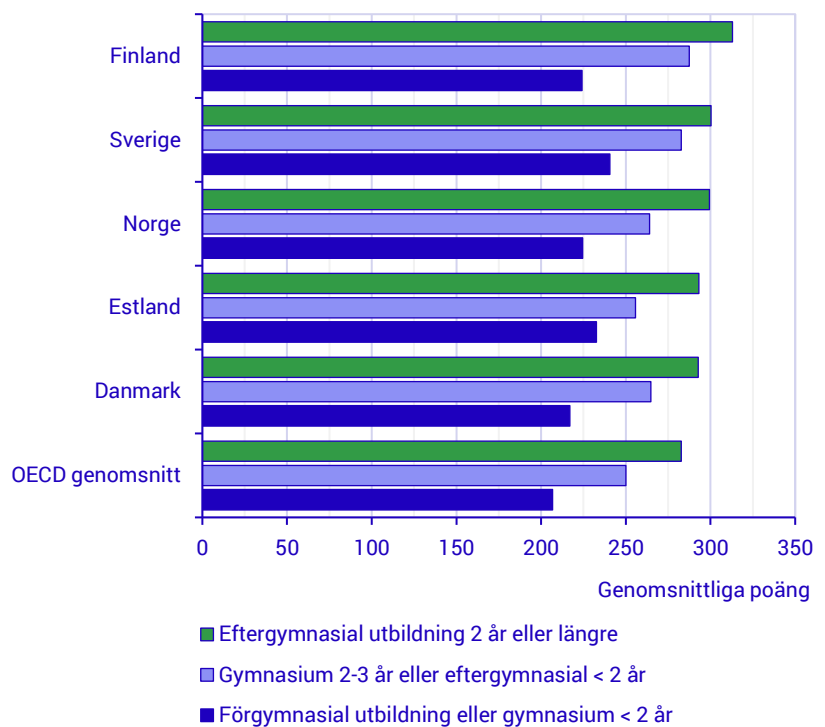

Diagram 8.9

Genomsnittliga poäng inom räknefärdigheter efter land och utbildningsnivå
Befolkningen 25 - 65 år

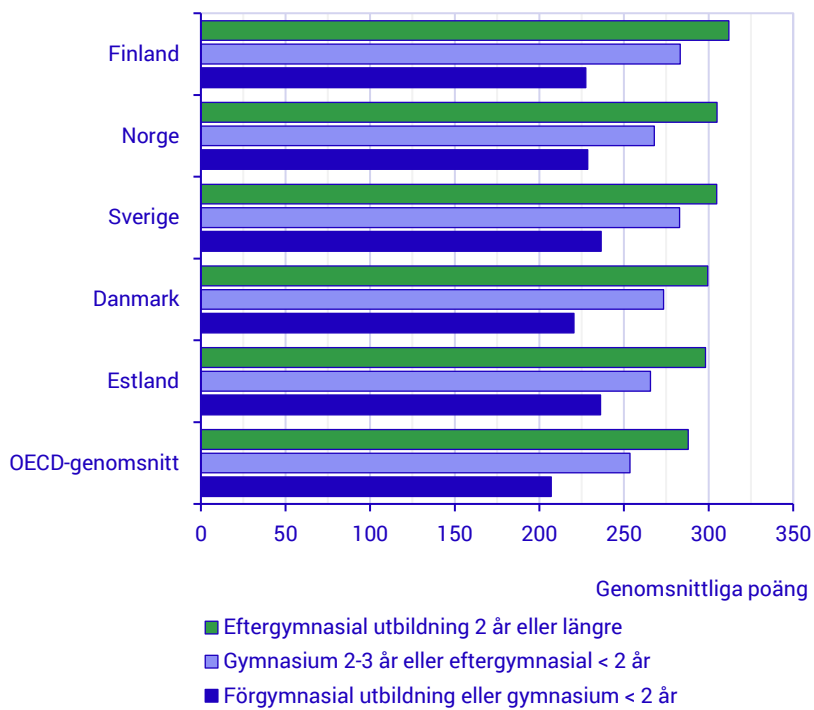
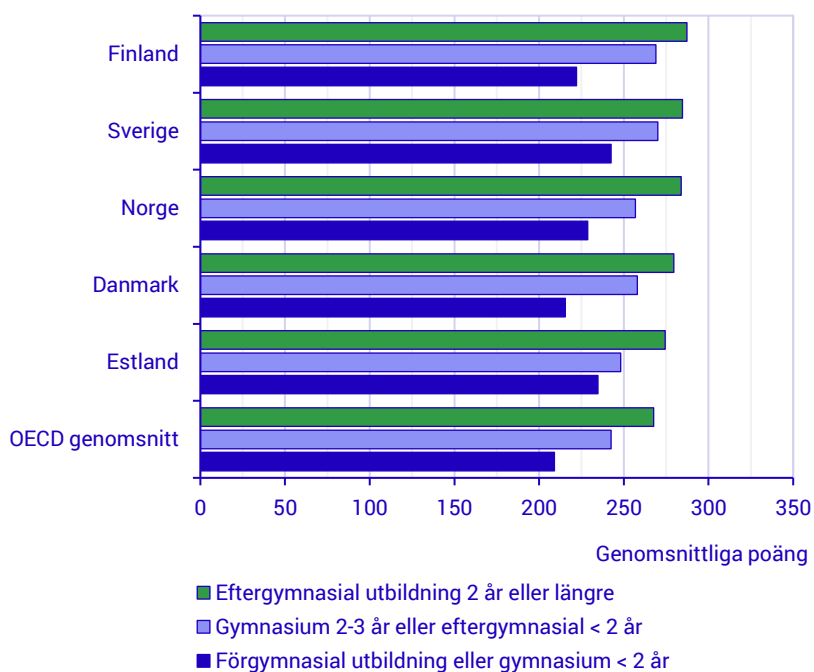

Diagram 8.10

Genomsnittliga poäng inom problemlösningsförmåga efter land och utbildningsnivå
Befolkningen 25 - 65 år

Kort om statistiken

PIAAC (Programme for the International Assessment of Adult Competencies) är en OECD-undersökning som bedömer kunskaper och färdigheter hos vuxna när det gäller att läsa, räkna och lösa problem. Färdigheterna är avgörande för att fullt ut delta i såväl arbetslivet, utbildning som samhället i stort. Undersökningen ger också information om hur vuxna använder läsning, skrivning, matematik och digitala verktyg i både arbetslivet och privatlivet. Dessutom mäter den användningen av vissa generella färdigheter som krävs i arbetet, exempelvis förmågan att samarbeta med andra och organisera sin tid.

Undersökningen var ett samarbete mellan OECD, regeringar i de deltagande länderna och ett internationellt konsortium som leddes av Education Testing Service i USA. Det internationella konsortiet har haft i uppdrag att utveckla design, mätinstrument och tekniska verktyg för undersökningen.

SCB har genomfört undersökningen på uppdrag av Utbildnings- och arbetsmarknadsdepartementet, och Sveriges deltagande i PIAAC är delvis finansierat av Erasmus+ programmet inom Europeiska unionen. Sverige var en av 31 länder som valde att delta och den genomfördes under 2022/23.

Nedan ges en kortfattad bild av vad statistiken omfattar och hur den framställts, dess tillförlitlighet samt definitioner och förklaringar av begrepp som rapporten innehåller. En mer utförlig dokumentation av statistiken som omfattar kvalitetsdeklaration, Statistikens framställning och MetaPlus finns publicerat på SCB:s webbplats, www.scb.se/uf0546.

Statistikens ändamål och innehåll

Det huvudsakliga syftet med PIAAC är att bedöma färdigheter i läsning, räkning och problemlösningsförmåga bland den vuxna befolkningen, 16–65 år. Varje individ har genomfört övningar i ett eller två av kunskapsområdena läsning, räkning eller problemlösningsförmåga med hjälp av surfplatta. Utifrån resultaten på övningarna och bakgrundsinformation om individen tilldelas varje individ poäng på en skala från 1 till 500 inom samtliga tre kunskapsområden.

Läsfärdighet definieras som förmågan att förstå, värdera och använda skriven text för att delta i samhället, nå sina mål och utveckla sina kunskaper. Läsfärdigheter omfattar ett brett spektrum av kompetens från att kunna läsa enkla ord och meningar till att förstå, tolka och analysera komplexa texter. Här ingår inte färdigheter i att skriva.

Räknefärdigheter definieras som förmågan att använda, tolka och kommunicera numerisk information för att hantera kraven i en rad olika

situationer i vardagslivet. Därmed innebär räknefärdighet att kunna hantera situationer eller att lösa problem med numeriskt innehåll i ett verkligt sammanhang.

Problemlösningsförmåga definieras som förmågan att använda persondatorer, smarta telefoner och internet för att söka efter och värdera information, kommunicera med andra och utföra praktiska uppgifter. Sättet att mäta problemlösning har ändrats mellan omgångarna vilket medför att resultaten för problemlösningsförmåga inte är jämförbara mellan 2012 och 2023.

Personer med mycket låga läsfärdigheter och/eller räknefärdigheter utförde inte övningarna för att bedöma läs- och räknefärdigheter och förmåga till problemlösning. De gick i stället direkt till speciella uppgifter i grundläggande "läskomponenter", som täcker förståelsen av ord och meningar.

För mer detaljerad indelning av de olika kunskapsnivåerna och vad personer bedöms klara av inom respektive nivå, se Inledningen - läsning tabell 1, räkning 2 och problemlösning tabell 3.

Mer information om design och modellen bakom PIAAC finns på OECD:s hemsida – www.oecd.org/en/about/programmes/piaac

En kort informativ text, riktar sig främst till forskare, kring design och hänsyn som behöver tas vid dataanalys finns här: <https://nvl.org/artikler/design-of-piaac-survey-of-adult-skills-and-its-implications-to-data-analysis>

Statistikens framställning

Från registret över totalbefolkningen (RTB) drogs ett slumpmässigt urval på 12 000 personer i åldern 16–65 år. Urvalet representerar den vuxna befolkningens sammansättning vilket till exempel innebär att andelen yngre och äldre och andelen utrikes och inrikes födda motsvarar andelarna i Sveriges vuxna befolkning. Ett brev med information om undersökningen, att den var frivillig att delta i och att de kommer bli uppringda för att boka in en besöksintervju skickades ut till samtliga utvalda personer. Även påminnelsebrev skickades ut. Datainsamlingen startade i början av oktober 2022 och pågick till juni 2023. Alla intervjuer har skett genom besöksintervjuer där urvalspersonen först svarat på bakgrundsfrågor ställda av en intervjuare och sedan själva med hjälp av surfplatta fått besvara övningarna.

Bakgrundsfrågorna har antingen skett på svenska eller på det språk urvalspersonen önskat med hjälp av tolk. Övningarna har däremot enbart skett på svenska. När den svarande hade behov av tolk för bakgrundsfrågorna avslutades intervjun i de flesta fall innan övningarna. Det var omkring 7 procent av de utrikes födda som inte hade tillräckliga kunskaper i det svenska språket för att utföra

övningarna på svenska. Dessa personer har hamnat på låga färdigheter inom läsning, räkning och problemlösningsförmåga då färdigheterna bedöms i det svenska språket. I genomsnitt tog intervjun 2 timmar.

Efter datainsamlingen har materialet granskats i flera steg och SCB har gjort omfattande bortfallsanalyser där tillförlitlighet i resultaten har bedömts. Jämförbarhet mellan länder har utvärderats av det internationella konsortiet och OECD. Resultaten från PIAAC är bedömda att vara representativa mot befolkningen och jämförbara mot övriga länder. Resultat och konfidensintervall där antalet överstiger 60 svarande finns att ta fram med hjälp av dataexplorer på OCED:s hemsida - <https://piaacdataexplorer.oecd.org/ide/idepiaac>

Statistikens tillförlitlighet

Ett statistikvärdes tillförlitlighet beror på det totala felet mellan skattningen och målstorheten. Det totala felet kan bestå av urvalsfel, täckningsfel, bortfallsfel, mätfel och bearbetningsfel. I PIAAC förekommer alla dessa fel i varierande utsträckning. De felkällor som har störst påverkan på resultaten är urvalsfel och bortfallsfel. Konfidensintervall, ett mått på urvalsfelet, beräknas och för stora redovisningsgrupper är intervallen små. För små redovisningsgrupper t.ex. arbetslösa och födda utomlands är intervallen större.

I Sverige var andelen som valde att delta i undersökningen 31 procent, vilket motsvarar 3710 personer. En bortfallsanalys har genomförts för att säkerställa att redovisade resultat ändå ger en rättvisande bild av den vuxna befolkningen. Bortfallet är skevt fördelat till exempel genom att personer med gymnasial eller förgymnasial utbildning har svarat i lägre grad än personer med eftergymnasial utbildning. När vissa grupper i befolkningen svarar i lägre utsträckning än andra grupper finns det risk för att resultat för grupperna med låg svarsfrekvens blir underrepresenterade i totala resultatet. För att minska bortfallsfel har det kalibrerats mot kända totaler i register till exempel utbildningsnivå, utrikes- och inrikes född, invandringstidpunkt till Sverige, ålder och kön. Det här innebär att olika vikter används för grupper med låg respektive hög svarsfrekvens. Täckningsfel och bearbetningsfel har troligen liten påverkan på undersökningens resultat.

Metoden att mäta problemlösningsförmågan har ändrats sedan 2012 vilket medför att problemlösning inte är jämförbar mellan omgångarna.